

KÁNTÁS BALÁZS

A GYILKOSOK IDEJE

**Fejezetek az antiszemita indíttatású
paramilitáris erőszak
magyarországi történetéből,
1919–1925**

KÁNTÁS BALÁZS

A GYILKOSOK IDEJE
FEJEZETEK AZ ANTISZEMITA INDÍTTATÁSÚ
PARAMILITÁRIS ERŐSZAK MAGYARORSZÁGI
TÖRTÉNETÉBŐL, 1919–1925

ISBN 978-615-6250-42-1

Felelős kiadó és szerkesztő:
Dr. Zsávolya Zoltán PhD

A tanulmányokat lektorálta:
Prof. dr. Borsi-Kálmán Béla DSc
Dr. Kunt Gergely PhD
Prof. dr. Zinner Tibor

Borítóterv:
Szájli Gabriella

HORTHY-KORSZAK KUTATÁSÁÉRT TÁRSASÁG
BUDAPEST, 2022

ELŐSZÓ

A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság összeomlása után az antanthatalmak segítségével berendezkedő új, erősen jobboldali, autoriter konzervatív kormányzat 1919–1920-ban hosszú ideig csak nagy nehézségek árán tudott úrrá lenni az országban uralkodó polgárháborús, kvázi anarchisztikus állapotokon. Noha a politikusok a meglehetősen rossz emlékű kommunista rezsim uralma után elsősorban a baloldali mozgalmakkal, főként a kommunistákkal szemben igyekeztek fellépni, az állami és társadalmi rend helyreállítását erősen akadályozták egyes katonai csoportok, formálisan többnyire az ország új, jobboldali hadereje, a Nemzeti Hadsereg hadrendjébe tartozó, azonban sokszor tényleges állami kontroll nélkül tevékenykedő paramilitáris alakulatok is, amelyeknek tagjai többek között a kommunisták és zsidók, vagy legalábbis általuk annak vélt személyek elleni politikai bosszúhadjáratuk közben súlyos bűncselekményeket, többek között (rabló)gyilkosságokat követtek el.

A paramilitáris tevékenységet és szervezeteket, melyek az első világháború utáni években különböző intenzitással Európa szinte minden államában jelen voltak, a téma nemzetközi szakirodalma többnyire úgy szokta definiálni, mint olyan katonai vagy kvázi-katonai szervezeteket és cselekményeket, amelyek kiegészítették a konvencionális katonai alakulatok működését, vagy egyenesen azok helyébe léptek. Erre némely esetben az

állam kereteinek átmeneti vagy akár tartós felbomlása adott lehetőséget, más esetekben az állam maga használta fel az ilyen alakulatokat, megint másutt a paramilitáris formációk a fennálló állam ellenében léptek fel. Míg a kommunista kormányzat összeomlását követő időszakban Horthy Miklós és kormányzata támaszkodott ezekre az alakulatokra, addig a Nemzeti Hadsereg fővezérének államfővé történő megválasztása után az úgynevezett különítmények tevékenysége súlyos károkat okozott az élet normalizálására és az ország konszolidációjára törekvő kormányzatnak. Némelyik irreguláris kerete között működő katonai alakulat tevékenysége már az ellen az államrend ellen irányult, amelynek helyreállítását és megvédését a működése eredetileg célozta volna.

Az 1919 és 1921, illetve tágabb értelemben 1919 és 1924 között részben irreguláris keretek között működő katonai különítmények tevékenysége, mely igen szorosan kapcsolódott a társadalmi-gazdasági válság nyomán egyre erősödő radikális jobboldalhoz és a társadalom széles rétegei között terjedő, erőszakos, bünbakképző antiszemitizmushoz, a két világháború közti időszak magyar történelmének kétségtelenül dicstelen, ám mégis fontos és érdekes fejezete, mely megítélésem szerint, lévén egy tragikusan véget ért háború következménye, a szorosan vett magyar politikatörténet és hadtörténelem része is... Olyan időszak volt ez, amikor embereknek a származásuk, identitásuk, politikai véleményük miatt kellett szenvednie vagy meghalni, persze nem először és nem is utoljára a magyar és az egyetemes történelemben – egyúttal pedig a

gyilkosok ideje, olyan gátlástalan embereké, akik hazafias indokokra hivatkozva oltották ki más emberek életét előítéletből, gyűlöletből és/vagy nyereségvágyból, és akik igen sok esetben érdemi büntetést sem kaptak borzalmas cselekedeteikért.

A jelen kis történettudományi szakkönyvben közreadott három (eset)tanulmányban a szerző elsősorban arra tesz kísérletet, hogy a maga valójában, és egyúttal persze tágabb összefüggésrendszerben mutassa be az 1919 és 1925 között Magyarországon is elszabaduló, igen nagyrészt antiszemita indíttatású politikai paramilitáris erőszakot, melyet súlyosbít, hogy az elkövetők állami, vagy legalábbis kvázi-állami (fél)katonai szervezetek tagjai voltak. Egyúttal pedig a szerző nem titkolt szándéka az is, hogy az 1919 és 1925 közötti időszak századik évfordulójának táján valamilyen formában emléket állítson az antiszemita indíttatású félkatonai politikai erőszak áldozatainak, és emléküket ne hagyja feledésbe merülni...

HÉJJAS IVÁN TARTALÉKOS FŐHADNAGY KÜLÖNÍTMÉNYÉNE, AZ ALFÖLDI BRIGÁD BÜNTETETTI A DUNA–TISZA KÖZÉN A FEHÉRTERROR IDEJÉN, VALAMINT EGY RADIKÁLIS KÜLÖNÍTMÉNYPARANCSNOK UTÓÉLETE

Bevezetés

Az első világháború utáni forradalmak kora, majd a Tanácsköztársaság bukása utáni zavaros, polgárháborús időkben, 1919 nyarától kezdve a szegeden szerveződő ellenforradalmi kormányt támogató, bár annak akaratának legfeljebb csak részlegesen engedelmeskedő katonai és félkatonai fegyveres erők, elsősorban a Horthy Miklós későbbi államfő által vezetett úgynevezett Nemzeti Hadsereg¹ és hozzá fokozatosan csatlakozó milíciák országszerte követtek el súlyos atrocitásokat. Ez a

---

¹ Az amúgy nem csupán a fehérterror nyomán hírhedté vált tisztí különítményekből álló Nemzeti Hadsereg történetéről lásd például Jankovich Arisztid ezredes György Sándor szerkesztésében igen részletes forráskritikai apparátussal is közreadott visszaemlékezését: JANKOVICH Arisztid, *A Nemzeti Hadsereg (1919)*, forráskiad. GYÖRGY Sándor, Budapest, Szülőföld Könyvkiadó–Trianon Múzeum, 2019.

paramilitáris erőszakhullám² részben talán válasz volt a tanácskormány hasonlóan erőszakos, elnyomó intézkedéseire, részben az egyes egyéni eseteket csupán a személyes bosszú, a vesztes háború miatti bűnbakképzés pszichózisa, illetve nem egyszer pusztán a háború utáni szociális válság közepe a anyagi haszonszerzés lehetősége motiválta.³ A vörösterroret felváltó fehérterror⁴ 1919-től egészen 1921-ig tartott, illetve utóhatásai súlyos, politikai indíttatásból elkövetett bűncselekmények formájában még 1922 és 1923 folyamán is érezhetőek voltak,⁵ a terror tehát a Horthy kormányzóvá választását, a trianoni békeszerződés aláírását és a magyar állam közjogi

---

² Az első világháború ideje alatt és az azt követő időszakban Európa szerte megjelenő paramilitáris erőszakhullámról szinte a teljesség igényével lásd az alábbi tanulmánykötetet: *Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017.

³ Váry Albert koronaügyész-helyettes a Duna-Tisza közti események kapcsán pontosan ugyanezt állíptotta meg összefoglaló jelentésében. Vö. HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Héjjas Iván és társai népbíróági pere – Vádlottakra vonatkozó iratok – Váry Albert koronaügyész-helyettes összefoglaló jelentése a fehérterror Duna-Tisza közén zajlott eseményeiről, Budapest, 1922. június 20.

⁴ A fehérterror történetéről és a magyarországi paramilitáris erőszakhullámról lásd többek között Bodó Béla nemrégiben megjelent angol nyelvű monográfiáját: BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019.; valamint ennek nemrégiben megjelent magyar változatát: BODÓ Béla, *A fehérterror*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2022.

⁵ Ilyenek voltak például az 1922. április 2-ai nyolc halálos áldozatot követelő erzsébetvárosi, vagy az 1923. december 26-ai csongrádi bombamerénylet.

rekonstrukcióját követő időszakra is áthúzódott. Az új magyar kormányzat a konszolidáció első éveiben csak lassan, vonakodva lépett fel a különböző fegyveres csoportok önkényes garázdálkodása ellen.

A főként frontról hazatért, túlfűtött nacionalista érzelmektől hajtott katonák kegyetlenkedését eredményező, elsősorban a Prónay Pál alezredes, Ostenburg-Moravék Gyula őrnagy és Héjjas Iván tartalékos főhadnagy különítményparancsnokok nevével fémjelezhető fehérterror eseményei közül is kiemelkedik a Duna-Tisza közén 1919 és 1921 között zajló cselekménysorozat, melyet elsősorban Héjjas Iván főhadnagy és helyettese, Francia Kiss Mihály tiszthelyettes személyével lehet összekapcsolni.

Ahhoz, hogy megértsük a fehérterror Duna–Tisza közén zajló hullámát⁶ és annak jelentőségét – melyről a kommunista népbiztosok perében is a vádat képviselő és a vörösteror áldozatait nevesítő adattárát összeállító dr. Váry Albert⁷ koronaügyész-helyettes ugyancsak összefoglaló

---

⁶ A fehérterror legsúlyosabb atrocitásairól kronologikus sorrendben jó összefoglalót nyújt Kádár Gábor és Vági Zoltán tanulmánya is: KÁDÁR Gábor–VÁGI Zoltán, *Antiszemita atrocitások, gyilkosságok, pogromok a fehérterror időszakában*, ELTE Társadalmi Konfliktusok Kutatóközpont, 2012.

http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=138:antiszemita-atrocitasok-gyilkosságok-pogromok-a-feherterror-idszakaban-&catid=16:esetek Letöltés ideje: 2022. 08. 01.

⁷ Dr. Váry Albert pályájáról részletesebben lásd Nánási László monográfiáját: NÁNÁSI László, *A jogrend szolgáltatában. Váry Albert élete és működése, 1875–1943*, Budapest, Magyarország Legfőbb Ügyészsége, 2015.

nyomozati jelentést írt – érdeemes részletesebben megvizsgálunk a Héjjas Iván paramilitáris vezetőhöz köthető fegyveresek alföldi működését és ennek hátterét.

A különítményesek ideje, 1919–1921

Héjjas Iván, a jómódú parasztcsaládból származó, első világháborúból hazatért fiatal tartalékos repülő főhadnagy kétségtelenül hamar a tanácsköztársaság bukása utáni ellenforradalmi megtorlás egyik vezetőjévé vált, akinek nevéhez talán a legtöbb önkényesen elkövetett gyilkosság köthető.⁸ Héjjas frontot járt katonaként 1919 tavaszán kezdte meg különítménye megszervezését gazdálkodással foglalkozó családja birtokának közelében, Kecskemét környékén a tanácsköztársaság megdöntése céljából.⁹ Paramilitáris alakulata magját a háborúból vele együtt hazatért katonatársai alkották, akikhez a környék paraszti származású, többnyire szintén katonaviselt fiataljai is csatlakoztak.¹⁰ A fiatal tartalékos tiszt tehát hamar, már

---

⁸ Héjjas Iván életrajzáról és tevékenységéről bővebben lásd többek között: BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10. A közelmúltban jelent meg továbbá Domonkos László Héjjas Ivánt rehabilitálni kívánó, a paramilitáris vezetővel szemben pozitív irányban igencsak elfogult, inkább esszéisztikus hangvételű, semmint tudományos igényű monográfiája, mely mindazonáltal Héjjas Iván életrajzának egyes adatait illetően használható. DOMONKOS László, *A Héjjas-nyárfa árnyékában*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

⁹ ROMSICS Ignác, *A nagy háború és az 1918–1919-es magyarországi forradalmak*, Helikon Kiadó, Budapest, 2018, 108–109.

¹⁰ PAKSA Rudolf, *A fehérterror „logikája”. Események, olvasatok, kontextusok*, in *Terror 1918-1919. Forradalmárok, ellenforradalmárok, megszállók*, szerk.

1919 áprilisában a tanácskormány ellen kitört egyik komolyabb, alapvetően jobboldali indíttatású felkelés vezéregyéniségévé vált,¹¹ és ekkor hirdette ki a családja birtokán összegyűlt 2–300 ember, többnyire első világháborús veteránok jelenlétében a hétpontos Kecskeméti Kiáltványt, mely hamar a magyar radikális jobboldali eszme egyik fontos dokumentumává vált:

1. *Magyarország a magyaroké! Magyarország határai nem a maiak, hanem a háború előttiék! Ezekért, és magyar fajunkért készek vagyunk bármelyik pillanatban életünket adni!*
2. *Harcolunk a nemzetközi, országvesztő vörös uralom ellen. Harcolunk az Istentelen és haszátlan rombolók ellen, de a feudális születési előjogok ellen is egyaránt.*
3. *A pacifizmus csak álmodozás – Amennyi a fegyvered – annyi az országod és a kenyered.*
4. *A földbirtok-egység legnagyobb határát a mezőgazdasági termelési eszközök fejlettsége határozza meg! Az ezen felüli birtokra földreformot követelünk a négy évig becsülettel, vérrel áldozó nincstelen parasztságunk javára az egyetemes magyar népszaporulat és népiéleti érdekében!*
5. *A bank és ipartőke kérdéseiben a döntő szó az államé legyen a nép érdekében, és ne fordítva!*

MÜLLER Rolf, TAKÁCS Tibor, TULIPÁN Éva, Budapest, Jaffa Kiadó, 2019, 217–245.; valamint ugyanerről lásd: BODÓ Béla, *The White Terror in Hungary. The Social World of Paramilitary Groups*, Austrian History Yearbook, 2011/42, 133–163.

¹¹ ROMSICS, i. m.

6. *A munkaadó és a munkás harcában álljon az állambatalom igazságos védőként a munkás mellé.*
7. *A magyar élet minden síkján magyarok legyenek a vezetők!*¹²

Megjegyzendő, hogy 1919 során három dél-alföldi felkelés is kitört az egyébként valóban könyörtelen, az eszközökben nem válogató, népsanyargató radikális baloldali kormányzat ellen, ezek résztvevői pedig eleinte csak korlátozott kapcsolatban álltak a Szegeden, Aradon és Bécsben tevékenykedő jobboldali ellenforradalmár politikai csoportokkal. A dél-alföldi parasztságot ugyanis lázadásra ösztökölték a kommunista kormány erőszakos rekvirálásai, az alkohol-előállításra vonatkozó tilalom, illetve a vallási intézmények elleni agresszív kormányzati támadások.¹³ Az alapvetően jobboldali beállítottságú, többnyire vallásos dél-alföldi lakosságnak a korabeli szélsőséges politikai és társadalmi viszonyok között gyakorlatilag nem volt veszténivalója, a kormányzat által alkalmazott, állami politikai erőszakot pedig a lakosság részéről követte az alulról szerveződő, állampolgári politikai erőszak.

Héjjas emellett az Ébredő Magyarok Egyesületének, a korszak egyik legnagyobb létszámú és legnagyobb politikai befolyással rendelkező radikális jobboldali tömegszervezet egyik alapítója és vezetője is volt, így ez a – ekkoriban egyre inkább katonai-félkatonai elvek szerint szerveződő –

---

¹² DOMONKOS, i. m.

¹³ BODÓ, i. m.

nacionalista társadalmi egyesület sem maradhatott ki a lázadásból, sőt, a jelentős személyi átfedések okán korai erőszakos tevékenysége gyakorlatilag elválaszthatatlan a Héjjas-különítmény működésétől. Egy, a kommunista fegyveres csoportokkal történő vesztés összeesés után Héjjas és társai – köztük például Francia Kiss Mihály vagy Liszka Béla későbbi kecskeméti polgármester – végül csatlakoztak a Szegeden szerveződő ellenforradalmi kormányhoz.¹⁴ Horthy Miklós, a szegedi kormányhoz hű fegyveres erők parancsnoka, ekkoriban a szegedi ellenkormány hadügyminisztere, majd a kormánytól lényegében függetlenedő jobboldali fegyveres katonai erő, a Nemzeti Hadsereg későbbi fővezére és Magyarország későbbi államfője 1919 júniusában állítólag személyesen fogadta Héjjas Ivánt, és megbízta azzal, hogy különítményét a Nemzeti Hadsereg karhatalmi alakulataként működtetve szűkebb pátriájában, az Alföldön tegyen rendet, és számolja fel a még megmaradt kommunista csoportokat.¹⁵

Az ország jelentős részét ekkorra már megszállva tartó román haderő egyébként igen hamar felszámolta a tanácskormány maradványait, és 1919 nyarán Héjjas alakulatai is engedélyt kaptak a megszálló hadsereg katonai hatóságaitól, hogy Kecskemét környékén a felbomlott állami és társadalmi rend helyreállítása céljából segédrendőri, korabeli szakkifejezéssel pótcsendőri szolgálatot lássanak el. Héjjas Kecskeméten – ugyancsak a

---

¹⁴ BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*. i. m.

¹⁵ BODÓ, i. m.

román haderő és a szegedi ellenforradalmi kormány körül csoportosuló magyar fegyveres erők jóváhagyásával – városparancsnokká nyilvánította magát, és ezzel megkezdődött azon személyek internálása és önkényes kivégzése, akik a tanácsköztársaság alatt állítólag pozíciót viseltek, vagy akár csak szimpatizáltak a rövid életű kommunista kormánnyal.¹⁶

1919 októbere és novembere folyamán, amikor a román hadsereg még mindig megszállva tartotta az Alföldet, Héjjas pótcsendőr alakulatai pedig körülbelül száz olyan embert gyilkoltak meg (és persze vették el, majd fordították a maguk javára ingóságait), akiknek többségében semmi köze nem volt a tanácsköztársasághoz és a vörösterrorhoz. Az áldozatok többnyire olyan elszigetelt településekről származtak, mint pl. Páhi, Kiskunfélegyháza, Kerekegyháza, Soltvadkert, Bugac, Csengőd, Akasztó, Köncsög, Kiskőrös, Móricgát stb., melyeket a román hadsereg alakulatai sem tudtak vagy akartak megvédeni, ezért a magyar jobboldali paramilitáris alakulatok által alkalmazott politikai erőszak mindenféle kontroll nélkül szabadulhatott el.¹⁷

---

¹⁶ BODÓ, i. m.

¹⁷ Vö. például Drozdy Győző 1924. január 22-ei parlamenti felszólalásával Héjjas Iván és különítménye bűneiről, amelyben az elkövetőket és az áldozatokat is igen részletesen számba veszi a rendelkezésre álló adatok alapján. A felszólalást Drozdy emlékiratainak legújabb kiadása is közli. Vö. DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007, 408–416.

Héjjas Iván, amennyiben lehet hinni a forrásoknak, az anarchisztikushoz közeli állapotokat kihasználva 1919–1920 folyamán valóságos kiskirályságot, szinte különálló magánállamot működtetett Kecskeméten és környékén a saját de facto vezetése alatt, melynek sajátos rendjét a hozzá hű fegyveresek mint formálisan a Nemzeti Hadsereg karhatalmi osztagai tartották fenn. Héjjas menyasszonya és későbbi felesége Papp Sarolta, dr. Papp György nyugalmazott kecskeméti rendőrkapitány lánya volt, Héjjas pedig fegyvereseivel városparancsnokként az egész várost és környékét a kezében tartotta, mindössze bizonyos Jánossy és Dornbach rendőrfelügyelők mertek vele szembeszállni. Apja, idősebb Héjjas Mihály a Kecskeméti Pinceszövetkezet igazgatója, a környék agrártársadalmának egyik igen befolyásos személyisége volt, és ebben az időben teljesen nyíltan egy fia fegyveresei által elkövetett rablásból származó autóval közlekedett. A Héjjas családnak már a fehérterror előtt is kiterjedt kapcsolatai voltak Kecskeméten és környékén, a formálisan a Nemzeti Hadsereg hadrendjébe illeszkedő paramilitáris fegyveres csoport megszervezésével viszont a szinte anarchisztikus állapotokat kihasználva leginkább közönséges, haszonszerzésre berendezkedett bűnözőkként kezdtek el viselkedni. Arra is mutatnak adatok, hogy a Belügyminisztérium és az államrendőrség igen sok részletet tudott az izsáki és az orgoványi gyilkosságokról, valamint a Héjjas-különítmény tagjainak egyéb egyéni

rablógyilkosságairól is, ám egy ideig halogatták az ellenük való fellépést.¹⁸ Az bizonyos, hogy a Héjjas-különítmény tagjai által elkövetett gyilkosságokról a kecskeméti rendőrség már 1919 végén tudott, ugyanis a kecskeméti rendőrkapitány egy körülbelül 40 eltűnt személy névsorát továbbította gróf Ráday Gedeon kormánybiztosnak, aki ugyanezt az iratot másolatban a Nemzeti Hadsereg Fővezéréhez is továbbküldte.¹⁹ Nagyjából hasonló állapotokról és ugyanezen eseményekről számol be a Kecskeméti Királyi Államügyészség vezetőjének a főállamügyészhez címzett jelentése 1919 novemberéből, kiemelve, hogy Héjjas Iván karhatalmi különítménye

---

¹⁸ Állítólag született egy 17699/920 iktatószámú, 1920-as belügyminisztériumi jelentés Héjjas Iván és paramilitáris csoportja alföldi tevékenységéről, melyet a korabeli sajtó is idéz, illetve kivonata megjelent a *Magyar pokol* című, a Kádár-korszak alatt született, erősen propagandisztikus hangvételű forráskiadványban is. Mivel azonban az eredeti irat tudomásunk szerint nem maradt fenn levéltári őrizetben, ezt a közvetett forrást mindenképpen kellő kritikával kell kezelnünk. Vö. HALMI József, *17699/920 belügyminiszteri akta Héjjas Ivánról. A Bécsi Magyar Újság munkatársától*, in *Magyar pokol. A magyarországi febréterror betiltott és üldözött kiadványok tükrében*, szerk. MARKOVITS Györgyi, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 50–53.

¹⁹ A kecskeméti rendőrkapitány jelentése gróf Ráday Gedeon kormánybiztosnak a Héjjas-különítmény vérengzéseiről, az elhurcolt kommunisták legyilkolásáról és a lakosság megfélemlítéséről, Kecskemét, 1919. november 27., in *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945, I. kötet. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921*, forráskiad. KARSAI Elek–KUBITSCH Imre–NEMES Dezső–PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956, 221–223.

viszonylag nagy létszámú és jól felfegyverzett alakulat, éppen ezért az atrocitások elkövetői felelősségre vonására tett kísérletek adott esetben akár fegyveres összecsapást is vonhatnak maguk után.²⁰ Egyáltalán nem állíthatjuk tehát, hogy a hatóságok ne tudtak volna Héjjas Iván különítményének a Duna–Tisza közén elkövetett atrocitásairól.

Héjjas és emberei cselekedeteiben tehát a túlhajtott nacionalizmuson, a megrögzött antikommunizmuson és az antiszemitizmuson túl feltehetőleg a nyereségvágy és talán a gyors társadalmi mobilitás lehetőségébe vetett hit is igen nagy szerepet játszott, hiszen meggyilkolt áldozataikat gyakorlatilag kivétel nélkül kirabolták, elorzott javaikat pedig a maguk hasznára fordították.²¹ Ténykedésüket nemcsak gyilkosságok, hanem egyéb erőszakos cselekmények is kísérték, például számos, akár több száz kisebb-nagyobb zsidóverés és halálos áldozatokkal

---

²⁰ A Kecskeméti Államügyészség vezetőjének jelentése a főállamügyésznek a Héjjas-különítmény vérengzéseiről, 1919. november 27., in *Dokumentumok az 1918/19-es forradalmak Duna–Tisza közti történetéhez*, szerk. ROMSICS Ignác, Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Levéltár, 1976, 677–685.

²¹ Az első világháború után a közép-európában tevékenykedő nacionalista milíciák, így többek között a magyar fehérterror megvalósító alakulatok tagjainak motivációiról és társadalmi háttéréről lásd bővebben: Robert GERWARTH, *Harc a Vörös Szörnyeteggel. Ellenforradalmi erőszak Közép-Európa vereséget szenvedett államaiban*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, 71–92.

többnyire nem, de súlyos sérülésekkel járó pogrom is – elég, ha például az 1919. november 17-ei izsáki pogromra gondolunk.²²

Teljesen pontos számok és névsorok²³ persze nem állnak a kutatók rendelkezésére máig sem, de miután a Tiszától keletre eső területekről 1920 áprilisában kivonult a román hadsereg, a Héjjas-különítmény az általa úgymond felszabadított területeket is megtisztította. 1920 decembere és 1922 decembere között Héjjas Iván emberei, az úgynevezett Alföldi Brigád tagjai százas nagyságrendű embert gyilkolhattak meg.²⁴

A Kettőskereszt Vérszövetség (KKVSz)²⁵ a korszak Siménfalvy Tihamér vezérkari ezredes irányítása alatt álló,

---

²² BODÓ, i. m.

²³ Vö. Bődök Gergely kiváló PhD-értekezése a vörös- és fehérterror témájában rendkívül részletes adattárat tartalmaz, mely táblázatszerűen a fehérterror 583 önálló eseményét és több száz halálos áldozatát dokumentálja (többségében név nélkül). BÖDÖK Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018, 292–431. Továbbá a közelmúltban Kóródi Máté adott közre egy részletes adattárat a fehérterrorról, melyben összesen 680 gyilkosságot dokumentál, melyeknek igen nagy részét a Héjjas-különítmény katonái követték el. Vö. KÓRÓDI Máté, *Adattár a Magyar Nemzeti Hadsereg különítményes csoportjai és más fegyveres szervek által elkövetett gyilkosságokról, 1919. augusztus 3.–1921. október 23.*, Budapest, Clio Intézet, Clio Kötetek 2., 2020.

²⁴ BODÓ, i. m. A Bodó által megadott szám adott esetben túlzó lehet.

²⁵ A Kettőskereszt Vérszövetség titkos irreguláris katonai szervezet történetéről lásd jelen munka szerzőjétől: KÁNTÁS Balázs, *A Kettőskereszt Vérszövetség: Egy titkos irreguláris katonai szervezet tevékenysége az*

befolyásos, nagy létszámú titkos irreguláris katonai szervezetének, tulajdonképp a magyar milíciák csúcsszervének a megalakulása is valamikor erre az időszakra, az ellenforradalom első hónapjaira tehető, és a szervezet kezdetben szoros átfedésben állt Héjjas Iván tartalékos főhadnagy különítményével, az Alföldi Brigáddal is.²⁶ Héjjas az 1920-as években a Kettőskereszt Vérszövetség helyettes katonai parancsnoka is volt, így a különítménye és a KKVSz közötti átfedések meglehetősen egyértelműek.²⁷

A Héjjas-különítmény/Alföldi Brigád tagjai esküt is tettek, mégpedig magára vezérükre, Héjjas Iván

---

1920-as évek Magyarorszáján. The Double Cross Blood Union: A Secret Irregular Military Formation and Its Activities in Hungary During the 1920s, Budapest, Line Design Kiadó, Rerum Fides 4., 2022.

²⁶ Prónay Pál feljegyzéseiben azt írja, hogy 1919–1920 során maga szervezte-szerveztette meg a nemzetvédelmi milíciákat és a Kettőskereszt Vérszövetséget. Vö. PRÓNAY Pál, i. m. 163.

²⁷ GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012, 256. Gyurgyák János más szerzőkhöz hasonlóan nem ad meg forrást arra vonatkozóan, honnan veszi, hogy Héjjas Iván a KKVSz helyettes katonai parancsnoka volt. Botlik József ugyancsak leírja ugyanezt a nyugat-magyarországi felkelésről szóló monográfiájában, forrást azonban ő sem ad meg: BOTLIK József, *Nyugat-Magyarország sorsa, 1918–1921*, Vasszilvágy, Magyar Nyugat Könyvkiadó, 2012, 123. Az információ mindenesetre a vonatkozó szakirodalomban igen elterjedt, azonban Héjjas vezető szerepében, valamint az Alföldi Brigád és a Kettőskereszt Vérszövetség közötti szoros személyi átfedésekben pedig nincs okunk kételkedni, ez többek között a csongrádi bombamerénylethez és az erzsébetvárosi bombamerénylethez kapcsolódó forrásokból is kiderül.

különítményparancsnokra esküdtek fel. Az eskü szövege meglehetősen hasonló a Kettőskereszt Vérszövetség fennmaradt esküjének szövegéhez:

„Én, XY, a Héjjas-brigád tagja, esküszöm és fogadom, hogy a szervezet tagjai között a legnagyobb testvéri egyetértés megteremtésén fogok dolgozni minden erőmmel. Esküszöm és fogadom, hogy a Héjjas-brigád, illetve a Héjjas vezér által kinevezett fellebvalóim parancsait minden körülmények között lehetőség szerint teljesítem. Esküszöm és fogadom, hogy minden az alakulattal kapcsolatos titkokat megtartok, az alakulat tagjait, annak parancsnokait senkinek soha el nem árulom. Titoktartási kötelezettségem még az alakulat megszűnésével is érvényben marad. Esküszöm, hogy minden erőmmel arra fogok törekedni, hogy szervezetünk értékét és közmegebecsülését tehetőséggel és munkámmal előbbre segítem. Esküszöm, hogy semmiféle titkos, vagy nyílt destruktív irányú egyesület tagja nem vagyok, s nem leszek. Esküszöm és fogadom, hogy míg a Héjjas-brigád tagja vagyok, politikával és a királykérdéssel nem foglalkozom. Esküszöm, hogy a Héjjas-brigád tagjai között a legnagyobb fegyelmet meg fogom tartani és megtartatom. Fogadom, hogy sem nyílt, sem titkos ellenségeinkkel soha összeköttetésbe nem leszek. Bajtársamat semmi körülmények között, sem élve, sem sebesülve, de még meghalva sem fogom elhagyni, rajta minden körülmények között segíteni tartozom. Alávetem magam a Héjjas-

*brigád tagjai által választandó fegyelmi és büntető bizottság bármennemű büntetésének. Isten engem úgy segítjen!*²⁸

Héjjas Ivánt felesküdtött emberei részéről tehát személyi kultusz övezte, a paramilitáris parancsnok akarata pedig számukra a törvénnyel volt egyenlő. Komoly titkoktartási kötelezettség terhelte őket, melynek megszegése vagy a parancsoknak való ellenszegülés esetén súlyos, akár halálbüntetéssel is számolhattak – éppen úgy, mint a KKVSz tagjaiként letett eskü értelmében. Az Alföldi Brigád – mely a Kettőskereszt Vérszövetség egyik önálló egységként működött²⁹ – katonái pedig kétségtelenül súlyos bűncselekményeket követtek el a fehérterror idején, 1919 és 1921 között. Héjjas Iván és emberei egy része ezután – részben talán az Alföldön elkövetett tetteik megtorlásától való félelemtől hajtva – csatlakozott a nyugat-magyarországi felkeléshez,³⁰ melynek során az aktív állományú, tartalékos és leszerelt katonákból, egyetemistákból és paraszti származású fiatalokból szerveződő, Rongyos Gárda elnevezésű irreguláris katonai alakulat alakulat tagjaiként tevékeny szerepet vállaltak

---

²⁸ Az eskü szövege Dr. Kiss Gábor Jenő büntetőperének iratai között maradt fenn: HU-BFL-VII-5-c-198/1940. Idézi: ZINNER, i. m. 568–569.

²⁹ SERFŐZŐ, i. m. 36.

³⁰ SUBA János, *Karhatalmi formációk Magyarországon 1918–1920*, Rendvédelem-történeti Füzetek 2008/18, 131–142, 136.; valamint: G. SOÓS Katalin, *Burgenland az európai politikában 1918–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1971, 140–141.

többek között a soproni népszavazás kikényszerítésében, melynek eredményeképpen Sopron, a hűség városa a mai napi Magyarországhoz, nem pedig Ausztriához tartozik...³¹

Dr. Váry Albert koronaügyész-helyettes nyomozói tevékenysége, és az általa hátrahagyott nyomozati jelentés mérlege

A különböző irreguláris fegyveres csoportok által elkövetett, egyre szaporodó önkényes atrocitások hatására, hogy elejét vegye az önbíráskodásnak, a Friedrich István vezette, megkérdőjelezhető legitimitással és igen korlátozott tényleges hatalommal rendelkező kormány már 1919-ben úgy döntött, hogy mindazokat a személyeket, akik bármiféle politikai tevékenységet fejtettek ki a tanácsköztársaság alatt, felelősségre kell vonni.³² A kormány a büntetőeljárások megindítását Váry Albert koronaügyész-helyettesre bízta. Rengeteg bejelentés érkezett, amiből kifolyólag az 1919 augusztusától decemberéig terjedő időszakban több ezer

---

³¹ A nyugat-magyarországi felkelésről jó összefoglalót nyújt például Botlik József tanulmánya. Lásd: BOTLIK József, *A nyugat-magyarországi felkelés. 1921. augusztus 28.–október 4.*, Valóság, 2007/3, 24–47, illetve 2007/4, 39–58. Illetve tágabb politikatörténeti kitekintéssel az újabb szakirodalomból megemlíthetjük még Tóth Imre a térség két világháború történetét feldolgozó monográfiáját: TÓTH Imre, *Két Anschluss között. Nyugat-Magyarország és Burgenland Wilsontól Hitlerig*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2020.

³² ROMSICS Ignác, *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017, 347.

embert vettek őrizetbe.³³ Az ügyész a vallomásokból, jelentésekből, beszámolókból, bírói ítéletekből készítette el *A vörös uralom áldozatai Magyarországon* című, először 1922-ben megjelent könyvét,³⁴ amely a vörösteror atrocitásait, gyilkosságait igyekezett elfogulatlanul dokumentálni. Eszerint bizonyíthatóan 587 halálos áldozata volt a kommunista kormányzat működésének.

Váry Albert ezzel párhuzamosan elkezdte felderíteni a nacionalista katonai alakulatok által elkövetett bűncselekményeket is. Horthy Miklós fővezér 1919. november 16-ai budapesti bevonulása után különböző jobboldali katonai alakulatok avatkoztak bele Váry Albert munkájába. Főként az Ostenburg-Morawek Gyula, Héjjas Iván és a Prónay Pál vezette különítmények léptek fel jogtalanul polgári – főleg zsidó származású – személyek ellen, és igyekeztek a nyomozati munkát is akadályozni, amennyire csak tudták.

A fehérterror ellen társadalmi tiltakozás mutatkozott, melynek az lett az eredménye, hogy a szintén Váry Albert nevéhez köthető, 1920. június 12-én elkészített rendelettervezetet a minisztertanács elfogadta, s még aznap a hivatalos közlönyben közzé is tette. Ez kimondta, hogy minden katonai alakulat és különítmény polgári személyekkel szembeni fellépése azonnal megszüntetendő,

---

³³ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630. Héjjas Iván és társai népbírói pere – Tárgyalási jegyzőkönyvek – Váry Albert tanúvallomása, Budapest, 1947. február 12., 282–288.

³⁴ VÁRY Albert, *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*, Vác, A Váci Királyi Országos Fegyintézet Könyomdája, 1922.

a rendelet ellen vétő katonai személyek pedig azonnali hatállyal letartóztatandók. A rendeletet, bár eredményes volt, a jobboldal mégis gyanakvással fogadta. Ennek, és az ebből fakadó folyamatos támadásoknak eredménye az lett, hogy Váryt 1920. október 26-án beosztásából felmentették.

Az Ébredő Magyarok Egyesülete fegyveres milicistái – akik egyúttal Héjjas Iván paramilitáris különítményének, és feltehetőleg a Kettőskereszt Vérszövetségnek is tagjai is voltak – 1921. augusztus 16-án, Solton meggyilkolták Léderer Adolf izraelita vallású lakost. Ez a közvéleményben igen nagy felháborodást váltott ki, a sajtó követelte a gyilkosok bíróság elé állítását. Ekkor jelentette be Bethlen István miniszterelnök a parlamentben, hogy a solti gyilkosság tetteseinek kézre kerítésével Váry Albertet bízta meg. Emellett bejelentette azt is, hogy az 1919-ben 1920-ban és 1921-ben a Duna-Tisza közén elkövetett erőszakoskodások, verések, elhurcolások, rablások, gyilkosságok és zsidóüldözések eseményeinek kinyomozására, illetve a hasonló további események megakadályozására Váryt küldi ki az Alföldre jelentős rendőri és csendőri kísérettel megerősítve.³⁵

Héjjas Iván és társai meglehetősen megkésett, 1947-es népbíróági büntetőperének iratanyagában maradt fenn gyakorlatilag az egyik legjelentősebb egykorú, 1920-as évekből származó jelentősebb dokumentum a fehérterrorral kapcsolatban folyt vizsgálatokról, ez pedig Váry Albert 1922-es összefoglaló jelentése a Duna–Tisza közén zajlott

---

³⁵ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert tanúvallomása, 282.

eseményekről.³⁶ Az ügyész nagyjából ugyanazt írta le 1922-ben kelt jelentésében, mint amit huszonöt évvel később, 1947-ben, immár idős emberként elmondott a népbíróság előtt a távol lévő Héjjas Iván és társai büntetőperében. Tanúvallomása ugyanezen ügyiratban fennmaradt. E levéltári források szerint Váry Albert valóban a Léederer Adolf sérelmére 1921. augusztus 16-án, Solton elkövetett gyilkosság kapcsán kapott megbízást a fehérterror atrocitásainak felderítésére a miniszterelnöktől. Váry ekkoriban a Budapesti Királyi Ügyészség elnökeként dolgozott, és a vörösteror elkövetői utáni – jórészt elfogulatlan – nyomozásai fényében a kormány joggal várta tőle a fehérterror súlyos visszaéléseinek eredményes felderítését is.³⁷ Katonák, vagy legalábbis annak látszó, katonai egyenruhába öltözött személyek Budapesten is hurcoltak el civileket, ezért a Budapesti Királyi Ügyészség beavatkozása is egyre indokoltabbnak tűnt, noha a fővárosban a katonai hatóságok a legtöbb elhurcolt embert később szabadon bocsátották.³⁸ A kormány a katonai hatóságok polgári személyekkel szembeni intézkedési jogkörét végül egyértelműen megszüntette,³⁹ Váry Albert mellé pedig dr. Kovács Péter ügyészt osztották be a Duna–Tisza közén elkövetett gyilkosságok kinyomozására, illetve

---

³⁶ Uo. Vádlottakra vonatkozó iratok – Váry Albert koronaügyész-helyettes összefoglaló jelentése a fehérterror Duna–Tisza közén zajlott eseményeiről, Budapest, 1922. június 20.

³⁷ Uo. Váry Albert tanúvallomása, 283.

³⁸ Uo. 284.

³⁹ Uo. 284.

a Belügyminisztérium – ekkoriban a Magyar Királyi Államrendőrségtől függetlenül, országos hatáskörű központi bűnügyi rendőrségként működő – nyomozó osztálya számos detektívet bocsátott az ügyészek rendelkezésére.⁴⁰

Váry 1921. augusztus 29-én jelent meg jelentős rendőri és csendőri kísérettel Izsákon, a szétszóródó nyomozók azonban nemsokára azt jelentették neki, hogy a különböző súlyos bűncselekményekkel gyanúsítható egyének jó része Nyugat-Magyarországra ment, hogy részt vegyenek a burgenlandi felkelésben. A rendőrök és a csendőrök 20–22 embert állítottak elő, akiket az ügyészek ki is hallgattak Budapesten, azonban egyikük sem volt súlyos bűncselekményekkel gyanúsítható. Váry Albert megítélése szerint Léderer Adolf solti, valamint Pánczél Zoltán, Beck Sándor és Schmiedt Árpád izsáki lakosok megölése egyszerű rablógyilkosság volt, ahol a sértettek állítólagos kommunista szimpátiája vagy zsidó származása csupán ürügy volt az aljas indokból táplálkozó, alapvetően haszonszerzési célú bűncselekmény elkövetésére.⁴¹ 1921. október 19-én Váry megkeresést intézett a nyugat-magyarországi fő kormánybiztoshoz, gróf Sigray Antalhoz, hogy az oda menekült 50–60, gyilkosságokkal alaposan gyanúsítható személyt adja ki az ügyészség részére. Noha Váry Albert választ a fő kormánybiztostól nem kapott, az alábbi személyekkel szemben büntetőeljárást indított és

---

⁴⁰ Uo. 284.

⁴¹ Uo. 285.

elfogatóparancsot bocsátott ki: Francia Kiss Mihály, Danics Mihály, Tóth Ambrus, Nagy Mihály, Bán Sándor, Kállai Gábor, Schmidt Rezső, Korom József, Danics Aladár, Király Gábor, Pataki Nándor, Juhász István, Papp Kálmán, Kenei József, Kállai Gyula, Papp Sándor, Rád Árpád, Korb Géza, Tasi Gergely, Makai Antal, Baski Lajos.⁴² Az ügyész különösen Rád/Raad Árpád főhadnagy neve kapcsán tudta összekapcsolni a Duna–Tisza közén elkövetett gyilkosságokat az Ébredő Magyarok Egyesületének működésével.⁴³

Váry Albert nyomozása során elsősorban az izsáki, a lajosmizsei és a solti gyilkosságokra helyezte a hangsúlyt, ugyanis meg volt róla győződve, hogy ezekben az ügyekben kevésbé állt fenn a politikai indíttatás, mint az anyagi haszonszerzés motivációja.⁴⁴ Az ügyész azonban a megkezdett letartóztatásokat, helyszíni kihallgatásokat nem folytathatta sokáig, hiszen Horthy Miklós kormányzó 1921. november 3-án kihirdetett amnesztiarendelete⁴⁵

---

⁴² Uo. 285.

⁴³ Uo. 286.

⁴⁴ Uo. 287.

⁴⁵ Horthy Miklós kormányzó 1920. december 25-én kelt rendeletében országos amnesztiában részesítette mind a szélsőbal-, mind a szélsőjobboldali atrocitások elkövetőit. Az amnesztiarendelet kegyelmet hirdetett az 1918–1920 között politikai bűnökért elítéltek számára. A rendelet fontos kitétele volt, hogy a felbujtókra és vezetőkre, illetve a súlyos börtönbüntetésre ítélt személyekre nem vonatkozott. Azok kaphattak kegyelmet, akiket az 1918. október 31. és 1919. március 21. között elkövetett bűncselekményeik miatt öt évre ítélték, illetve azok, akiket a gyorsított bünvádi eljárás keretében tíz évet meg nem haladó

gyakorlatilag semmissé tette, de legalábbis szimbolikussá alacsonyította munkáját. A nyomozás lezárása után elhatározta, hogy a vörös uralom áldozatai névsorának közzététele után a fehérterror áldozatainak névsorát is összegyűjti, ám munkáját nem tudta eredményesen befejezni.⁴⁶ Noha Francia Kiss Mihályt, Danics Mihályt és társaikat megkísérelte egyszerű, az amnesztiarendelet hatálya alá nem eső köztörvényes bűncselekményekért is letartóztatni, feletteseitől azt az utasítást kapta, hogy letartóztatásukat tartsa függőben.⁴⁷

Végül az ügyek kivizsgálásának befejezésére dr. Kovács Péter, a Váry Albert mellé korábban kirendelt

---

szabadságvesztést kaptak, feltéve, ha a személy egyénisége és gondolkodásmódja távol állt a bolsevizmustól. Emellett az ellenforradalomban részt vevőkre is vonatkozott, akik olyan bűncselekményt követtek el, ami a tanácsköztársaság elleni „közelkeseredésből vagy menthető felháborodásból fakadt.” Vö. CSONKA Laura, *Nemzetközi és hazai fellépés a népbiztosok megkegyelmezése érdekében*, ArchívNet, 2015/3.

https://archivnet.hu/politika/nemzetkozi_es_hazai_fellepes_a_nepbiztosok_megkegyelmezese_erdekeben.html A következő amnesztiarendeletet a kormányzó 1921. november 3-án hirdette ki. Lásd: KONOK Péter, *Az erőszak kérdései 1919–1920-ban. Vörösterroreférbterror*, Múltunk, 2010/3, 72–91, 84. Valamint lásd bővebben: A m. kir. csendőrség felügyelőjének határozata Francia Kiss Mihály és társai ügyeiben, Budapest, 1924. december 18., in *Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez* 2., szerk. HORVÁTH Ibolya–SOLT Pál–SZABÓ Győző–ZANATHY János–ZINNER Tibor, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1993, 21–42.

⁴⁶ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert tanúvallomása, 287.

⁴⁷ Uo. 287.

ügyész kapott megbízást, aki – mivel értelmezése szerint a Kecskemét környékén a Héjjas-brigád tagjaiként karhatalmi szolgálatot teljesített fegyveresek jogi értelemben katonáknak számítottak – az ügyet áttette a katonai hatóságokhoz.⁴⁸ A nyomozást a legtöbb esetben – feltehetőleg a legmagasabb kormányzati körök támogatásával – a katonai hatóságok, amelyek korábban sem mutattak túl nagy együttműködést Váry Alberttel, aki számos ügyben megkereste őket,⁴⁹ megszüntették.⁵⁰

A gyilkosságokkal alaposan gyanúsítható, karhatalmi szolgálatot ellátó katonák kihallgatásai alkalmával pedig mindössze egyetlen esetben említették meg parancsnokuk, Héjjas Iván tartalékos főhadnagy nevét.⁵¹ 1922 júniusában az izsáki gyilkosság vádlottai hadbíróóság elé álltak, a tárgyaláson pedig Zbona János és Danics Mihály elismerték, hogy Héjjas Ivántól kaptak szóbeli parancsot Pánczél Zoltán, Beck Sándor és Schmiedt Árpád izsáki lakosok meggyilkolására,

---

⁴⁸ Uo. 288.

⁴⁹ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert összefoglaló jelentése.

⁵⁰ A csendőri ügyészség felmentő határozata a Héjjas-különítmény gyilkos tagjai ügyében, Budapest, 1923. november 27., in *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945, I. kötet. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921*, forráskiad. KARSAI Elek–KUBITSCH Imre–NEMES Dezső–PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956, 225–228.

⁵¹ Danics Mihály és Zbona János Váry Albert 1947-es tanúvallomása szerint 1921-es kihallgatásuk során mindössze egyszer említették Héjjas Iván nevét, akkor azonban azt mondták, Héjjas adta a parancsot a gyilkosságokra. HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert tanúvallomása, 287–288.

mert mint ismeretes, a három férfi állítólag másfélmillió koronát ajánlottak fel a román hadseregnek, hogy a meg szállást három héttel meghosszabbítsák. Az esetet Gellért Ádám ismeretterjesztő, mégis tudományos alapossággal megírt cikkében feldolgozta,⁵² így mi itt és most csak rövid összefoglalására hagyatkozunk. Héjjast az ügyben csak tanúként hallgatták ki, a tárgyalásról beszámoló újságcikkek alapján pedig a különítményparancsnok maga így vallott az esetről: „utasítottam Danicsot és Zbonát, hogy ezt a három zsidót ki kell végezni, mert az ország érdekeire nézve kártékony hatással voltak”. A sajtó, főként az ellenzéki sajtó hevesen reagált a különítményparancsnok beismerésére, Kádár Lehel, a korszak ismert radikális jobboldali újságírója, Héjjas barátja azonban még tovább borzolta a kedélyeket, mert az Ébredő Magyarok Egyesületének lapjában, a Szózatban egy Héjjással folytatott állítólagos magánbeszélgetéséből hosszabban idézett. Eszerint Héjjas ezt mondta Kádárnak:

„Azt a vallomás, melyet olvastam az újságokban, nem volt teljes vallomásom. Én más és keményebb dolgokat is mondtam, különben majd egyszer a nyilvánosság elé viszem. Amit tettem, okkal tettem. Vállalom érte az Isten és lelkiismeretim előtt a felelősséget. A parancsot, hogy ezeket az embereket ki kell végezni, én adtam. Nem

---

⁵² Lásd: GELLÉRT Ádám, *Egy antiszemita hármás rablőgyilkosságtól a kegyelemig*, Index.hu, 2018. október 26.

[https://index.hu/techtud/tortenelem/2018/10/26/mit kezdjünk hejj as ivannal 100 ev utan/](https://index.hu/techtud/tortenelem/2018/10/26/mit_kezdjünk_hejj_as_ivannal_100_ev_utan/) Letöltés ideje: 2021. november 13.

*ez volt az utolsó ilyen parancs, de minden ilyen parancsoknak mélységes, komoly indoka volt.*⁵³

Ezt követően Héjjas Iván maga is reagált, és eljuttatta sajtónyilatkozatát a Nemzeti Sajtótudósító Irodának, mely teljes terjedelmében így szólt:

„A mai postával megkaptam, s magyar királyi csendőrség felügyelőjének ügyésztől Schmitz Rudolf dr. ezredes-hadbíró úttól azt a határozatot, amely közli velem, hogy a Zbonának kiadott parancs miatt ellenem folyamatba tett eljárás „a terbeltnék közkegyelemben történt részesítése folytán abbahagyott.” Miután a napilapok meglepetészerűen közlik ezt a nekem mindenestre váratlan határozatot, amelyet a bűnper mai tárgyalásán a tárgyalásvezető felolvasott, és ezzel nyilvánosságra hozott, erkölcsi integritásom teljes birtokában a közvélemény helyes tájékoztatására kijelentem, hogy ellenem semmiféle bűnvádi eljárás folyamatban nem volt. Engem a bűnperben csak mint tanút hallgattak ki. Jegyzőkönyvi vallomásom tegnap óta köztudomású. Ami a nekem ajándékozott közkegyelmet illeti, arra én rá nem szorulok, ezt a leghatározottabban visszautasítom. Minden cselekedetemért vállalom a legteljesebb felelősséget. Ha valaki úgy véli, hogy bármilyen tekintetben bűnös vagyok, tessék engem bíróság elé állítani és teljes szigorral felelősségre

---

⁵³ Idézi: GELLÉRT, i. m.; KÁDÁR Lehel, *Héjjas Iván*, Szózat, 1922. július 9., 1. Lásd még: [ISMERETLEN SZERZŐ], *Héjjas Iván nyilatkozatai*, Világ, 1922. július 9., 3.

vonni. Kegyelmet azonban senkitől nem kérek, senkitől nem várok.”⁵⁴

Héjjas Iván persze pontosan tudta, hogy a kormányzó amnesztiarendeleetének köszönhetően aligha valószínű, hogy büntetőeljárás indulna ellene bármilyen korábbi cselekedetért. Héjjas Iván é érdemi felelősségre vonása tehát a végén ebben az ügyben is elmaradt, Danics Mihály, Zbona Zánost és különítményes társaikat pedig felmentették a gyilkosság vádja alól, és csak rablásban büntetében találták őket bűnösnek.⁵⁵ Gyórfy László őrnagy-hadbíró, az ítélező katonai törvényszék tanácselnöke jelentős enyhítő körülményként vette figyelembe a cselekmény elkövetésének idején fennálló rendkívüli, polgárháborús helyzetet, és úgy érvelt, hogy bár a vádlottak törvényellenes parancsot kaptak, de úgy vélték, parancsmegtagadás esetén őket is agyonlőhetik. A hadbíróság végül úgy döntött, hogy ha Héjjas Iván közkegyelmet kapott, akkor annak lehetőleg a parancsnoksága alá tartozó katonákra is vonatkoznia kell. A Legfelsőbb Honvédtörvényszék végül mindössze Zbona Jánost ítélte hétévi börtönbüntetésre, azonban 1926-ban a kormányzó helyt adott kegyelmi kérvényének, és ő is szabad emberként távozhatott.⁵⁶

---

⁵⁴ [Ismeretlen szerző], *Az ügyész halálbüntetést kér az izsáki per vádlottjaira*, Magyar Nemzeti Újság, 1922. július 8., 6. Idézi: GELLÉRT, i. m

⁵⁵ ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989, 174.

⁵⁶ GELLÉRT, i. m.

Az izsáki ügy utóéletéhez tartozik, hogy Kádár Lehel Héjjas Ivánt mentegető cikke miatt a szélsőjobboldali újságíróval szemben is büntetőeljárás indult büntett feldicsérése vétség vádjával, a vádhatóság ugyanis abból indult ki, hogy bár Héjjas Iván amnesztiát kapott, ez csak az elkövetők büntethetőségét szünteti meg, a bűncselekmény attól még jogi értelemben is megtörtént. Kádár Lehel a tárgyaláson azzal érvelt, hogy Héjjas nem a maga elhatározásából, hanem felsőbb parancsra cselekedett. A Gellért Ádám által idézett érvelést érdemes nekünk is idéznünk:

„Elképzelhetetlen az, hogy a maga elhatározásából vállalta volna azt a szerepet, amelyet betöltött. [...] Senki sem képzelheti el, hogy akadjon egy fiatalember, egy 26 éves főhadnagy, aki a maga fejétől mert volna olyan parancsokat kiadni, amelyeket kiadott, és olyan dolgokat végre is hajtani. Héjjas Iván egy katonai alakulatnak volt a tagja, és utasításra cselekedett. [...] Tudom azt, hogy Héjjas Iván olyan széleskörű meghatalmazást kapott, amilyen senki magyarnak nem volt, de nem is lehetett. Fölhatalmazása volt arra, hogy szó nélkül, minden felelősség nélkül, bárkit fölböveghet vagy fölakasztathat. Tisztán személyes elbírálására volt ez bízva Héjjasnak.”⁵⁷

Kádár Lehel itt minden valószínűség szerint arra célzott, hogy Héjjasnak magának Horthy Miklós kormányzótól, az izsáki gyilkosságok elkövetésének idején a Nemzeti Hadsereg

---

⁵⁷ Idézi: GELLÉRT, i. m.

fővezérétől lehetett felhatalmazása a statáriális bíraskodás álcája alatt elkövetett emberölésekre. Kádárt Ulain Ferenc, a korszak ismert radikális jobboldali aktivistája és politikusa védte a tárgyaláson, és amint Kádár arra kezdett célozgatni, hogy Héjjas a legmagasabb helyről kapta a felhatalmazást, szünetet kért a bíróságtól. Hogy vádlott és védenca között milyen párbeszéd zajlott le, soha nem tudjuk meg, ám valószínű, hogy Ulain figyelmeztette Kádárt, hogy az államfőt lehetőleg hagyja ki a vádaskodásból. A szünet után Kádár bejelentette, hogy eláll állításai bizonyításától, Ulain pedig védőbeszédében azzal az érveléssel kérte Kádár Lehel felmentését, hogy ugyan, mi veszélyt jelentene az ő cikke a társadalomra, ha Héjjas Iván cselekedeit olyan emberek is „feldicsérték”, mint Horthy kormányzó, aki egyébként látogatóban is járt a Héjjas családnál, Héjjas Ivánnak pedig egészen bizalmas kapcsolata van az államfővel. Kádár Lehelt a bíróság végül 500 ezer korona pénzbüntetésre ítélte, az indoklásban ugyanakkor megállapították, hogy Héjjas Iván parancsára Zbona János és társai valóban gyilkosságokat követtek el.⁵⁸

Bár különítményét erre az időszakra már elvileg regularizálták és szorosabb állami kontroll alá helyezték, Héjjas 1922 nyarán heves sajtóvitát kezdeményezett, és lényegében kikérte magának, hogy az ellenforradalom idején elkövetett cselekményeiért amnesztiában részesítették. Kijelentette továbbá, hogy bár meghajlik a kormány akarata előtt, még nem adta ki az utolsó

---

⁵⁸ Uo.

parancsot, és „...ha a magyar ég bármely táján villámlik”, akkor Budapest számára ő lesz az „istennyila”.⁵⁹ Bethlen István miniszterelnök közbenjárására ekkor, 1922. július 20-án – mivel lényegében egy második nyugat-magyarországi felkelést próbált meg szervezni, és ehhez toborzott embereket⁶⁰ – egy rövid időre őrizetbe vette a rendőrség, azonban nemsokára ki is engedték.⁶¹

Egy radikális különítményparancsnok további élete

Az Ébredő Magyarok Egyesületének és a milíciák pacifikálásával párhuzamosan a fehérterror egyik kulcsfigurája és a Duna–Tisza közén elkövetett atrocitások irányítója, a különböző magyar irreguláris katonai alakulatok szervezésében vezető szerepet betöltő Héjjas Iván is – látszólag – konszolidálódott és pacifikálódott. A büntetést – elsősorban a Horthyval és Gömbös Gyulával való viszonyának köszönhetően – a Horthy-korszakban végig elkerülhette. A fehérterrorban részt vevő egykori különítményparancsnokok közül talán Héjjas volt az, aki társadalmi és politikai értelemben a legmagasabbra jutott.⁶² 1927 és 1931 között a Gömbös Gyula által alapított, a kormányzó Egységes Pártból kivált Magyar Függetlenségi

---

⁵⁹ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Héjjas Iván ügye a nemzetgyűlésben*, Népszava, 1922. július 15. Idézi: ROMSICS Ignác, *Bethlen István*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019, 270.

⁶⁰ ROMSICS, i. m. 270.

⁶¹ ZINNER, i. m. 173.

⁶² Vö. Bödök Gergely PhD-értekezésével: BÖDÖK, i. m. 220.

Párt (közkeletű nevén: Fajvédő Párt)⁶³ színeiben a kunszentmiklósi választókerület országgyűlési képviselője volt. 1929. június 16-án Horthy Miklós kormányzó a Margitszigeten tartott nagyszabású ünnepség keretében vitézzé avatta Héjjas Ivánt, testvérét, Héjjas Aurélt, Gömbös Gyulát és még további több tucat egykori és aktív állományú katonát.⁶⁴

Héjjas Iván időközben diplomát, illetve a légi jogról szóló könyvével⁶⁵ 1933-ban doktorátust szerzett a

---

⁶³ A politikai konszolidáció zálogaként Bethlen István miniszterelnök törekvései és tárgyalásai nyomán az 1920-as választások két legsikeresebb pártja, a Nagyatádi-Szabó István vezette Országos Kiszgazda- és Földműves Párt és a kormányon levő Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja 1922. február 2-án Keresztény Földműves-, Kiszgazda- és Polgári Párt néven egyesült. Az így létrejött új pártot a közbeszédben a korszakban jórészt csak Egységes Párt néven emlegettek, és agrárpártból széles gyűjtőpárttá válva akarta folytatni konszolidációs politikáját, lehetőleg minél stabilabb parlamenti többséget szerezve az 1922-es nemzetgyűlési választásokon. (Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja (KNEP)*, in *Magyarországi politikai pártok lexikona*, 1846–2010, főszerk. VIDA István, Budapest, Gondolat Kiadó, 2011, 193–194.) Az Egységes Pártból vált ki 1923 augusztusában a Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök vezette szélsőjobboldali frakció, amelyből 1924. november 14-én hivatalosan is megalakult a Fajvédő Párt néven ismert Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt. (Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Párt*, in i. m., 213–215.). A Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt megalakulásának körülményeiről lásd: ZINNER, *Adatok a szélsőjobboldali egyesületek megalakulásának történetéhez*.

⁶⁴ BODÓ, i. m.

⁶⁵ HÉJJAS Iván, *Légi jog*, Kecskemét, Első Kecskeméti Hírlapkiadó- és Nyomda Rt, 1934.

Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem Közgazdasági Karán, ahol maga Teleki Pál volt miniszterelnök (több ízben a kar dékánja) avatta doktorrá,⁶⁶ majd mint egykori pilóta és egyébként korántsem inkompetens repülésügyi szakember, az 1930-as években a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium közlekedéspolitikai szakosztályának munkatársaként dolgozott magas rangú köztisztviselőként. A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem 1934-ban egyetemi magántanári címet adományozott neki, és közhivatalnoki munkája mellett folyamatosan tanított is az egyetem Jog- és államtudományi karán.⁶⁷ 1940-től a közforgalmi repülési ügyek szakosztályvezetője, miniszteri osztálytanácsosa, később címzetes államtitkára,⁶⁸ illetve párhuzamosan a Magyar Légiforgalmi Rt. igazgatótanácsi tagja volt, a kormányzó pedig főhadnagyból (emléklappal ellátott) századossá is előléptette.⁶⁹ Hivatalosan ugyan a polgári repülés

---

⁶⁶ Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Ma avatják közgazdasági doktorrá Héjjas Ivánt*, Pesti Napló, 1933. december. 21., 7.

⁶⁷ Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], Héjjas Iván légügyi könyvéről és egyetemi előadásairól, Délmagyarország, 1934. június 17., 8.; [SZERZŐ NÉLKÜL], *Moór tanár úr, Héjjas Iván és a kitértott orvosok*, Magyar Jövő, 1947. január 16., 6.

⁶⁸ Héjjas Iván 1944-ben nyugalomba vonult, ennek alkalmából pedig a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter előterjesztésére államtitkári címet kapott. HU-MNL-OL-K 27-1942. 02. 08.-26. napirendi pont.

⁶⁹ Nem áll rendelkezésre pontos forrás erre vonatkozólag, ám elérhető egy fénykép az 1930-as évekből, amelyen Héjjas Iván öccsével, Héjjas Auréllal együtt látható az (1938-ig rejtésben működő) honvéd légiertő társasági egyenruhájában. A rendfokozati jelzések alapján egyértelműen

felügyeletével és szervezésével foglalkozott, ám egykori vadászpilótaként valószínűsíthetően szerepe volt a honvéd légierő szervezésében, fejlesztésében is.⁷⁰

Barátja és protektora, Gömbös Gyula miniszterelnök 1936-ban bekövetkezett halálával Héjjast ugyan politikai értelemben egyértelműen nagy veszteség érte – kormánytaggá például sosem válhatott, holott kvalitásai alapján valószínűleg a miniszteri, vagy egy erősebb autonómiával rendelkező államtitkári pozíció lehetett volna a legmagasabb szint, amelyet elérhetett volna –, de a kormányzó töretlen híveként pozíciója és befolyása stabil maradt. A politikai aktivitással sem hagyott fel, 1938-ban – az egykori Fajvédő Párt nyomdokain járva – új radikális jobboldali pártot alapított Magyar Fajvédők Országos Szövetsége⁷¹ néven, mely azonban szigorúan távol tartotta magát a Nyilaskeresztes Párttól és más, elsősorban német és olasz mintára szerveződő magyar fasiszta-nemzetiszocialista pártoktól, és leginkább az autoriter konzervatív kormányzat lojális ellenzékeként működött, így

---

megállapítható, hogy Héjjas Iván századosi, míg öccse, Aurél hadnagyi rendfokozatot visel.

⁷⁰ Vö. Horthy Miklós kormányzó feljegyzése a magyar polgári és katonai repülés állapotáról, 1938. október, in *Horthy Miklós titkos iratai*, 194–197.

⁷¹ A párt fondörtedéke, mely elsősorban tagsági igazolványokat és belépési nyilatkozatokat tartalmaz, fennmaradt a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára őrizetében: HU-MNL-OL-P 2249-81. sorozat.

nem tudott a magyarországi szélsőjobboldal számottevő erejévé válni.⁷²

1942-ben Héjjas Iván lényegében a kormányzat által finanszírozott pártja Országos Nemzetvédelmi Szövetség néven átalakult, ez azonban lényegi változást a működésében nem jelentett.⁷³ A szervezet vezetőtestületének egyébként az egykori fehérterrorista különítményparancsnokok közül Prónay Pál és Ostenburg-Morawek Gyula is a tagjai voltak,⁷⁴ de a vezetők között találjuk Magasházy László nyugállományú vezérőrnagyot, a kormányzó korábbi első szárnysegédjét is. Az Országos Nemzetvédelmi Szövetség egyébként a világháború időszakának fontos politikai-társadalmi háttérszervezete volt, amely Pócs Nándor kutatásai alapján kiemelkedő szerepet játszott a kormányzó személye melletti propaganda terjesztésében, illetve szerepe volt a sikertelen kiugrási kísérletben is.⁷⁵ A Nemzetvédelmi Szövetség, illetve az ennek vezetőtestületeként működő Országos Nemzetvédelmi Bizottság, amely az egykori

---

⁷² BODÓ, i. m.

⁷³ [ISMERETLEN SZERZŐ], *Országos Nemzetvédelmi Szövetséggé alakult a Magyar Fajvédők Országos Szövetsége*, Reggeli Magyarország, 1942. április 2., 5.

⁷⁴ HU-MNL-OL-P 2297/4. Országos Nemzetvédelmi Bizottság. 2. tétel. Az Országos Nemzetvédelmi Bizottság vegyes iratai. 14. Az Országos Nemzetvédelmi Bizottság Káptalanja. Idézi: PÓCS Nándor, *Várjúsereg. Kovács Tinádar és a magyar fajvédelem láthatatlan útjai*, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Kronosz Kiadó, 2022.

⁷⁵ PÓCS, i. m.

ellenforradalmároknak adományozható állami kitüntetés, a Nemzetvédelmi Keresztet odaítélte, ebben az időszakban, noha formálisan társadalmi szervezet volt, kvázi állami szervként működött, és fontos feladata volt, hogy a radikális jobboldalon az erős német befolyás alatt működő nemzetiszocialista mozgalmakat ellensúlyozza. Az Országos Nemzetvédelmi Szövetség az 1940-es években szoros kapcsolatokat tartott fenn a katonai hírszerzéssel és kémelhárítással,⁷⁶ Héjjas Ivánt pedig ilyen irányú szervező tevékenysége és kapcsolatai és megkérdőjelezhetetlen hűsége Horthy Miklós kormányzóhoz továbbra is befolyásos politikai szereplővé tették.⁷⁷

A kormány tudtával és beleegyezésével, sőt, annak kifejezett kérésére Héjjas a második világháború idején, Magyarország hadba lépésével és a németek agressziós politikája melletti elköteleződésével egy időre a katonai/paramilitáris tevékenységhez is visszatérhetett. 1938-ban Kozma Miklós volt belügyminiszter (ekkoriban a Magyar Távirati Iroda elnök-vezérigazgatója, később a visszacsatolt kárpátaljai régió kormányzó biztosa) irányítása alatt az újjászervezett (második) Rongyos Gárda egyik parancsnokaként részt vett a kárpátaljai diverziós hadműveletben,⁷⁸ mely az 1920-ban a trianoni békeszerződés értelmében Csehszlovákiához csatolt

---

⁷⁶ Uo.

⁷⁷ Uo.

⁷⁸ Az 1938-as kárpátaljai diverziós hadműveletről lásd bővebben: SÓREGI Zoltán, *Egy felemás diverziósakció. Szabadcsapatok Kárpátalján 1938 őszén*, Felderítő Szemle, 2009/4, 148–156.

Kárpátalja visszafoglalását készítette elő.⁷⁹ Héjjasnak emellett valószínűleg szerepe volt Horthy Miklós fia, Horthy István kormányzóhelyettesé választásának megszervezésében is.⁸⁰

1943 végén Szombathelyi Ferenc, a Honvéd Vezérkar főnöke Kádár Gyula vezérkari ezredest egy körülbelül 5000 fős, irreguláris katonai segéderő megszervezésével bízta meg,⁸¹ melyben a kormányzó utasítására Héjjas mint a diverziós hadviselés szakembere ugyancsak részt vett. Az egykori paramilitáris vezető 1943–1944-ben titokban, szakaszvezető századosi rendfokozatban a Fővezérség Különleges Csoportjánál szolgált, és részben egykori rongyos gárdistákból és a Kettőskereszt Vérszövetség valamikor tagjaiból szervezett irreguláris katonai alakulatának egyik célja az lett volna, hogy elősegíti Magyarország kiugrását a világháborúból, illetve az ország – ekkoriban már előre látható – német megszállása esetén szembeszálljon a németekkel.⁸² A csak részben felállított irreguláris katonai alakulat azonban végül nem játszott szerepet Magyarország katonai védelmében, Héjjas pedig

---

⁷⁹ ORMOS Mária, *Egy magyar médiavevő. Kozma Miklós*, Budapest, PolgArt Kiadó, 2001, 549–571.

⁸⁰ Horthy Miklós kormányzó fiát, Horthy István tartalékos repülő főhadnagyot 1942. február 19-én választotta kormányzóhelyettesé az országgyűlés. BODÓ, i. m.; valamint részletesebben lásd: OLASZ Lajos, *A kormányzóhelyettesi intézmény története, 1941–1944*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007.

⁸¹ BODÓ, i. m.

⁸² BARTHA Ákos, *Véres város. Fegyveres ellenállás Budapesten, 1944–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021, 19–25.

1945-ben az egyre inkább előrenyomuló szovjet csapatok elől Németországba, majd Spanyolországba menekült, ahol a német háborús bűnösöknek és szövetségeiknek, de a szovjet megszállás alá került országokból menekülő egyéb jobboldali és radikális jobboldali emigránsoknak us előszeretettel menedéket nyújtó jobboldali diktátor, Francisco Franco tudtával és beleegyezésével a Galicia tartománybeli Vigóban telepedett le.

Bár Héjjas Ivánt a népbíróság végül – koncepciók pernek korántsem nevezhető, a megszálló szovjetek által befolyásolt magyar bíróságok ítélezési gyakorlatához képest többé-kevésbé korrekt büntetőeljárásban – 1949. augusztus 25-én, elsősorban a fehérterror idején elkövetett orgoványi gyilkosságok miatt távollétében halálra ítélte,⁸³ az egykori milíciaparancsnok végül spanyol emigrációban hunyt el 60 éves korában, 1950-ben, természetes halállal.⁸⁴

---

⁸³ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Héjjas Iván és társai népbírósági pere – Ítélet.

⁸⁴ Héjjas Ivánt már az 1940-es évektől kezdve súlyos gyomorbántalmak gyötörték, halálának oka feltehetőleg gyomorvérzés volt, súlyos, kezeletlen gyomorfekély vagy emésztőrendszeri rákbetegség következtében. Halálának pontos oka nem ismert.

A ROBBANTÁSOK KORSZAKA

AZ ERZSÉBETVÁROSI BOMBAMERÉNYLET ÉS A HOZZÁ KAPCSOLÓDÓ MÁS ANTISZEMITA MERÉNYLETEK ÉS POLITIKAI KONTEXTUSUK

Terroristák és robbantásos terrorcselekmények az 1920-as évek Magyarországn

Az Ébredő Magyarok Egyesületének Nemzetvédelmi Főosztálya egy volt azon polgári milíciák közül, melyek az I. világháború elvesztése utáni polgárháborús idők, a trianoni békeszerződés és a tanácsköztársaság bukása után, az 1920-as évek elején megszilárduló Horthy–Bethlen-kormányzat tudtával és beleegyezésével működtek a haderő félhivatalos-féltitkos kiegészítő alakulataiként, bizonyos hatósági jogkörökkel is felruházva. Ennek a szervezetnek volt része az Ébredő Magyarok Egyesületének a IX. kerületi⁸⁵ Nemzetvédelmi Osztály névre hallgató alakulata, melynek fiatal tagjai 1922 tavaszán elhatározták, hogy az Erzsébetvárosi Demokrata Kör liberális politikai-társadalmi szervezet Dohány utca 76. szám alatti székhelye ellen egy nagy létszámú rendezvény alkalmával bombamerényletet követnek el, és így számos, általuk hazafiatlannak, a nemzet ellenségeinek tartott embert megölnek. Jelen tanulmányban az erzsébetvárosi bombamerényletet, valamint két, ehhez szorosan kapcsolódó, ugyancsak az ÉME milíciáihoz

---

⁸⁵ Budapesten ekkor tíz kerület volt, ám a korabeli IX. kerület nagyjából akkor is megfelelt a mai IX. kerület/Ferencváros nevű városrésznek.

köthető terrorcselekményt, az 1922-es jászkarajenői kézigránátos merénylettertvet, illetve az 1923-as csongrádi bombamerényletet járom körül alaposabban.

1922. április hó 2-án a déli órákban az Erzsébetvárosi Demokrata Kör épületének dísztermében óraszerkezettel ellátott, fémdobozban elhelyezett, ekrazit robbanószerrel megtöltött pokolgépet helyeztek el egy nagy tükör alatt található, faburkolattal ellátott fűtőtest alján. A bomba 1922. április 3-án délután 3 óra 25 perckor felrobbant, ennek folytán a szétrepülő bomba és a fűtőtestszilánkok Szegő Miksa, Pesti Alfréd, Kerényi Arnold, Bánd Gyula, Polgár Sándor, Goldberg Simon, Haász Károly és Kovács Ernő sértettek, budapesti lakoson halálos kimenetelű sérüléseket ejtettek, míg dr. Balassa Gyula, Ladner Mór, Váradi Győző, dr. Patai Samu, Szász László, Krámer Dávid, dr. Ehrlich Mátyás, Katona Béla, Spitzstein Béla, dr. Maros Mór, Elek Artur, Láng Ágoston, Grünfeld Miksa, Bleier Ármin, Breitner Mór, Lengyel Ödön, Elek Bernát, dr. Kemény Géza, Elfer Sándor, Hirschorn Jakab, Goldfinger Gábor, Császár Lipót és Aczél Gyula sértettek, budapesti lakosok súlyos sérüléseket szenvedtek.⁸⁶

A merénylet, majd a feltételezett elkövetők bírósági tárgyalássorozata az 1920-as évek egyik legnagyobb megdöbbenést és sajtónyilvánosságot kiváltott eseménye volt, a korabeli sajtótermékekben jórészt *bombaper*, illetve

---

⁸⁶ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Márffy József és társai büntetőpere – Az elsőfokú ítélet.

Márffy József elsőrendű vádlott után Márffy-per néven szerepel.⁸⁷

Tekintetbe véve, hogy Zinner Tibor az Ébredő Magyarok Egyesületének 1920-as évekbeli történetéről írott, 1989-ben megjelent kiváló, és azóta is hiánypótló jelleggel bíró kismonográfiája igen alaposan összefoglalja és tágabb történelmi kontextusba helyezi a rajta kívül egész idáig kevesek által kutatott Márffy-pert, így eredményeire, megállapításaira a jelen (eset)tanulmány is támaszkodik.⁸⁸

Tekintve, hogy a korabeli szélsőséges politikai helyzetben egyre-másra követték el a zsidóság, illetve az antantbarát(nak vélt) személyekkel, intézményekkel szembeni merényleteket, és mind mögött felsejlett az Ébredő Magyarok Egyesülete, a korszak egyik legnagyobb létszámú és legnagyobb politikai befolyással bíró szélsőjobboldali társadalmi szervezete,⁸⁹ az erzsébetvárosi robbantás ügye már nem egyedül került a

---

⁸⁷ Az erzsébetvárosi merényletről, valamint Márffy József elsőrendű vádlott és társai azt követő peréről a teljesség igénye nélkül az alábbi sajtótermékek között az alábbi, legkülönbélebb politikai irányultságú napilapok közöltek tudósítássorozatot: Az Est, Magyarország, Reggeli Hírlap, Népszava, Nemzeti Újság, Szózat, Esti Kurír, Pesti Napló, Budapesti Hírlap, Pesti Hírlap, 8 órai újság, Világ, Friss Újság, Új Nemzedék, Új Barázda, Dunántúl, Egyetértés, Szegedi Új Nemzedék, Az Ojság, A Nép, Szegedi Friss Újság, Pécsi Lapok, Miskolci Napló, Ellenzék, Magyar Jövő, stb.

⁸⁸ ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, i. m.

⁸⁹ ZINNER Tibor, *Adatok az Ébredő Magyarok Egyesületének 1918. november–1920. március közötti történetéhez*, Budapest Főváros Levéltárának Közleményei 1978/1, 251–284.

büntetőtörvényszék elé, hanem a vádirat együtt tárgyalta azt egyéb antiszemita és antantellenes bűncselekményekkel, ugyanazt a gyanúsított kört – élén Márffy Józseffel, az ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályának vezetőjével – vádolva a tervezett és/vagy megvalósított terrorakciókkal.

Az erzsébetvárosi bombamerénnyel szinte azonos időben, 1922. február–márciusában vette kezdetét egy kisebb volumenű szervezkedés, melynek keretében Keő-Kucsera István kocsmáros, az ÉME jászkarajenői fiókszervezetének vezetője a helyi zsidóság, név szerint valószínűleg Fischmann Izsák izraelita vallású lakos ellen tervezett kézigránátos merényleteket végrehajtani, ám a merényletterv még időben a hatóságok látókörébe került, és az összeesküvőket a robbantás előtt kézre kerítette a rendőrség.

Nagyobb szabású, három emberéletet követelő merényletet hajtottak végre 1923. december 24-én Csongrádon az ÉME helyi fiókszervezetének tagjai, egyúttal a Héjjas Iván vezette Alföldi Brigád irreguláris katonái Piroska János tényleges állományú honvéd főhadnagy felbujtására. A helyi zsidó nőegylet jótékonyági bálja alkalmával bombát dobtak a Magyar Király Szálló báltermébe, amelynek robbanása Nagyjános Julianna cselédlány, Wolff Sándor egyetemista és Farkas Balázs cigányprímás halálát okozta.

A tárgyalandó erzsébetvárosi bombamerénylet, valamint az ÉME milicistáihoz kötődő két másik, kisebb volumenű bűncselekmény az első világháború utáni években egy rövid időre a fejét Magyarországon is felütő,

radikális jobboldali motivációktól hajtott politikai terrorizmus eklatáns példái, amelyek a bethleni konszolidáció kulisszái mögött továbbra is fennálló politikai feszültségek tanúbizonysául szolgálnak. A három vizsgált ügy közül a Márffy-per iratanyaga a legbősegebb: mind a nyomozati, mind a vizsgálati, mind a bírósági iratok fennmaradtak, így az erzsébetvárosi bombamerénylet jelentősége mellett a rendelkezésre álló források bősége miatt is megérdemli a kiemelt figyelmet.

A bombaügy tágabb politikai kontextusa – az Ébredő Magyarok Egyesülete és politika befolyása az 1920-as évek Magyarországon

Az erzsébetvárosi bombaper, illetve a jászkarajenői és csongrádi merényletek politikai kontextusának megértéséhez szükséges áttekinteni az Ébredő Magyarok Egyesületének (ÉME) történetét és a korszak politikai életére gyakorolt hatását, hiszen a büntetőperек elsősorban e politikai kontextusban értelmezhetők, nem csupán egyszerű köztörvényes bűnügyekként. Az ÉME egy volt a történelmi Magyarország összeomlásakor alakult számos hazafias egyesület közül, mely az 1920-as években a legbefolyásosabb ilyen szervezetek közé tartozott a Magyar Országos Véderő Egylettel (MOVE), illetve az Etelközi Szövetség (EX) nevű, kormánypárti politizáló titkos társasággal együtt, melyek tagsága és vezetősége között

jelentős átfedések figyelhetők meg.⁹⁰ Az ÉME alapításának pontos dátuma nem ismert, de valamikor az 1918-as év végére tehető. Alapvetően a kezdetektől fogva antiszemita, bünbakképző, történelmi traumákból, sérelmekből táplálkozó politikai szemlélet jellemezte, mely a zsidókat hibáztatta Magyarország megoldatlan társadalmi konfliktusaiért és az első világháborúért is.⁹¹ Alapítói között neves közéleti személyiségeket és katonatiszteket találni, mint például dr. Bárdossy Ernő MÁV-titkárt és újságíró, Ilosvay Gusztáv államtitkárt, Mádl J. Géza újságíró, dr. Fodor Gyula OTI-titkárt, dr. Sármezey Endre MÁV-igazgatót, de olyan frontról hazatért, később, a fehérterror idején atrocitásaiak nyomán hírhedtté váló radikális katonákat is, mint Héjjas Iván, Raád Árpád, Francia Kiss Mihály vagy Prónay Pál.⁹²

A radikális jobboldali szervezet már az első világháború vége után igen nagy politikai aktivitást fejtett ki, és nem volt ez másként a tanácsköztársaság 133 napja alatt sem. Az ÉME vezetősége 1919. március 21-én, egy választmányi ülésen értesült a kommunista hatalomátvételtől, és ezek után – illegalitásban működve – aktívan részt vett az antibolsevista ellenforradalomban, embereket toborzott és fegyverzett fel az ellenforradalmi erők számára. A kommunista kormányzat bukása és Magyarország román megszállása után az ÉME folytatta

---

⁹⁰ PAKSA Rudolf, *A magyar szélsőjobboldal története*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012, 49–59.

⁹¹ ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora*, 13–15.

⁹² ZINNER, i. m. 16.

politikai tevékenységét, és utcai plakátok elhelyezésével valóságos propagandaháborút vívott. Az egyesület tagjait ilyenkor igen gyakran zaklatták a románokkal együttműködő átmeneti magyar kormány hatóságai.⁹³ Az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlásával rengeteg volt katona és közszolgálati alkalmazott deklasszálódott, ez a társadalmi helyzet pedig jelentős tömegbázist teremtett a radikális egyesület számára. 1919-ben felmerült az ÉME politikai párttá szervezésének gondolata is, az egyesület vezetése azonban úgy döntött, hogy „minden politikától mentesen, csak társadalmi téren küzdenek tovább.”⁹⁴ 1919. augusztus 14-én az ÉME küldöttségét Horthy Miklós, ekkor még a Nemzeti Hadsereg fővezéréként maga fogadta Siófokon.⁹⁵ Horthy 1919. november 16-ai Budapestre történő bevonulása után az ÉME a fővárosban kiterjedt antiszemita propagandát folytatott, és a zsidók jogait komolyan korlátozó törvények bevezetését követelte.⁹⁶ Lapjában, az Ébredő Magyarországon az egyesület 830 000 fős tagságára utalt, azt a benyomást keltve, hogy a lakosság jelentős részének támogatását élvezi.⁹⁷ A tagság létszáma persze túlzó és megbízhatatlan adat, ám azt mindenképpen ki kell emelnünk, hogy az egyesület ebben az időszakban valóban jelentős társadalmi bázissal

---

⁹³ ZINNER, i. m. 32–33.

⁹⁴ ZINNER, i. m. 34.

⁹⁵ ZINNER, i. m. 35.

⁹⁶ PAKSA, i. m. 57–59.

⁹⁷ ZINNER, i. m. 37.

rendelkezett, és a háború utáni politikai helyzet egyik alakítója volt.

Az ÉME 1919. november 30-án tartotta budapesti nagygyűlését, ahol dr. Zákány Gyula alelnök a zsidókérdésről adott elő, melynek nyomán újabb antiszemita, a zsidók jogait súlyosan korlátozó intézkedések bevezetését kérvényező határozatot juttattak el az – államfői hatalmat ekkor még csak de facto gyakorló – Horthy Miklóshoz, mint a Nemzeti Hadsereg fővezéréhez.⁹⁸ A nagygyűlést több ezres tömegtüntetések követték, de mindennapossá váltak az utcai összetűzések, spontán zsidóverések is a fővárosban és vidéken egyaránt. Zinner Tibor is felhívja rá a figyelmet, hogy az ÉME társadalmi bázisa ebben az időszakban meglehetősen széles és heterogén volt, a tagok között ugyanúgy megtalálhatók az első világháborút megjárt veterán katonák, mint az úri osztály hazafias eszméket valló tagjai, de a kispolgárság és a háború nyomán mérhetetlen szegénységben élő vidéki agrárproletariátus képviselői is.⁹⁹ A háborús szegénység és bizonytalanság lényegében az egész társadalmat radikalizálta, a politikai szélsőségek megjelenése ebben az időszakban tehát szinte törvényszerű folyamat volt.¹⁰⁰

---

⁹⁸ ZINNER, i. m. 45.

⁹⁹ ZINNER, i. m. 53.

¹⁰⁰ A magyar társadalom érthető okokra visszavezethető radikalizálódása már az első világháború vége idején, 1918-ban elkezdődött. Vö. HATOS Pál, *Az elátkozott köztársaság. Az 1918-as összeomlás és forradalom története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.

Szmrecsányi Györgyöt, az ÉME első országos elnökét ugyanazon a napon választották meg, mint Horthy Miklós kormányzót, 1920. március 1-jén. A Horthy antiszemita világnézetével azonosulni nem tudó Huszár Károly miniszterelnök ugyanezen a napon mondott le, a nemzetgyűlési választások eredményeként március 15-én megalakult, Simonyi-Semadam Sándor vezette új kormányból pedig kimaradtak a liberális politikusok. A kormányváltást az ÉME vezetősége örömmel fogadta, a román csapatok kivonulásában pedig ugyancsak a politikai élet feletti egyre nagyobb befolyás megszerzésének lehetőségét látta. Az ÉME gyakorlatilag a stabilizálódó Horthy-rezsim lojális ellenzékévé vált, az államfőség kérdésében pedig szabadkirályválasztó álláspontot fogalmazott meg. 1920 tavaszán az ÉME – Eckhardt Tibor későbbi ÉME-vezető, Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök és Prónay Pál alezredes, különítményparancsnok képviselével – már a külföldi, elsősorban osztrák és német (bajor) szélsőjobboldali pártokkal, szervezetekkel is kereste az esetleges nemzetközi antibolsevista együttműködés lehetőségét.¹⁰¹

Az ÉME más hazafias szervezetekhez hasonlóan ebben az időben a kormány jóváhagyásával fegyveres segédrendőri alakulatokat tartott fenn egy esetleges újabb kommunista hatalomátvételi kísérlet megakadályozására. Az egyre hangosabb és egyre nagyobb társadalmi feszültségeket generáló antiszemita propaganda, az egyre több erőszakos

---

¹⁰¹ ZINNER, i. m. 60–61.

cselekmény hatására, valamint a konszolidációs törekvések okán Rubinek Gyula földművelésügyi miniszter 1920. április 4-én javasolta az ÉME felosztatását.¹⁰² A kormány azonban az instabil politikai helyzet miatt többszöri próbálkozás után sem merte felosztatni a szervezetet.¹⁰³ Ebben az időben az ÉME budapesti központja is százezres nagyságrendű tagot tömörített, és az egyesületnek volt még országsszerte 98 fiókegylete is.¹⁰⁴ A trianoni békeszerződés 1920. június 4-ei aláírása csak tovább fokozta az országban a feszültségeket, az antiszemitizmus mellett pedig az irredentizmus, a történelmi Magyarország területi revíziója lett a vezető eszme, ezzel összefüggésben az ÉME számos tagja, köztük sok leszerelt vagy még akkor is aktív állományú katona – habár a Monarchia és annak reguláris hadseregének felbomlása miatt az állományviszonyokat és jogosultságokat is igen nehéz volt nyomon követni – jelentős szerepet játszott a fehérterrorban. Az erőszakos atrocitások, önkényes politikai gyilkosságok – így az Erzsébetvárosi Demokrata Kör elleni bombamerénylet – mögött számos konkrét esetben felsejlik a fehérterroret is

---

¹⁰² A földművelésügyi miniszter ezt követően az 1920. május 13-ai minisztertanácsi ülésen is annak adott hangot, hogy főként vidéken egyre kontrollálhatatlanabb az ébredők által alkalmazott erőszak. MNL OL K 27-1920. 05. 13/5. napirendi pont, Az Ébredő Magyarok Egyesülete magatartása elleni panasz.

¹⁰³ ZINNER, i. m. 66–67.

¹⁰⁴ ZINNER, i. m. 69.

lényegében irányító Héjjas Iván és Prónay Pál különítményparancsnokok neve.¹⁰⁵

1920. szeptember 19-én az egyesület újabb országos nagygyűlést tartott, melyen 25 pontos „ébredő programot” ismertettek, melyet aztán Szmrecsányi György magának Teleki Pál miniszterelnöknek is átnyújtott, hangsúlyozva az ÉME hatalmi tényező mivoltát. A 25 pont lényegében kiáltvány volt az ország teljes zsidótlanítására, zsidóellenes kulturális és gazdasági követelésekkel, ám egyúttal szociálpolitikai javaslatokat is tartalmazott, és miként arra Zinner Tibor is felhívja a figyelmet, e követelések a magyar szélsőjobb oldali radikalizmus egyik első szellemi és gyakorlati megnyilatkozásának tekinthetők.¹⁰⁶

A kormányzat igyekezett ugyan a radikális szélsőjobboldalt valamilyen módon pacifikálni és visszafogni, ám annak széles társadalmi bázisa okán nem volt könnyű dolga. A helyzetet nehezítette továbbá, hogy az Ébredő Magyarok Egyesületével szimpatizáló személyek ekkora már beépültek a belügyi és a honvédelmi tárcák és több korabeli fegyveres testület tagjai közé is, ezért az állami alkalmazottak között is igen jelentős volt a mozgalom támogatottsága. A felosztás helyett így a kormány leginkább belülről igyekezett az ÉME-t

---

¹⁰⁵ Serfőző Lajos is felhívja rá a figyelmet, hogy az Erzsébetvárosi Demokrata Kör elleni merénylet mögött is jó eséllyel Prónay Pál és/vagy Héjjas Iván állhattak annak közvetett vagy közvetlen értelmi szerzőiként. Vö. SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922-1926-ban*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, 1976/LVII. 3–60, 30–33.

¹⁰⁶ ZINNER, i. m. 88–89.

bomlasztani, vagy legalábbis konszolidálni, és különböző manipulációk és alkuk révén a vezetői székekbe próbált valamivel mérsékeltebb személyeket juttatni.¹⁰⁷ Részben az egyre erősödő szélsőjobboldal lecsendesítésére fogadta el a nemzetgyűlés a numerus clausust, vagyis az 1920. évi XXV. törvénycikket, mely erősen korlátozta a felsőoktatásba felvehető zsidó származású hallgatók számát.¹⁰⁸ A törvény 1921-ben lépett hatályba. Ez is jól rámutat, hogy a radikális jobboldal a korszakban mennyire erős politikai befolyással bírt, hiszen képes volt beavatkozni a jogalkotásba.

Az egyre véresebb és kontrollálhatatlanabb atrocitások,¹⁰⁹ az ÉME-hez köthető paramilitáris csoportok, különítményesek, milicisták garázdálkodásai, különösen a Club Kávéház elleni akciók¹¹⁰ nyomán a kormány végül elérkezettnek látta az időt a határozottabb fellépésre. Feloszlítani még továbbra sem merte az egyesületet, mert úgy vélte, radikális jobboldali, sok esetben felfegyverzett

---

¹⁰⁷ ZINNER, i. m. 88.

¹⁰⁸ A numerus claususról lásd bővebben PAKSA Rudolf tanulmányát: PAKSA Rudolf, *A numerus clausus, Gróf Bethlen István és kora*, szerk. NAGY Zsejke, Budapest, Osiris Kiadó, 2014, 137–157.

¹⁰⁹ Doktori értekezésben Bödők Gergely is felhívja a figyelmet arra, hogy 1920–22-ben mind a Nemzeti Hadsereg különítményesei, mind pedig az ÉME (sokszor felfegyverzett) milicistái végrehajtottak olyan atrocitásokat, melyeket az állam nem tudott, és talán nem is akart kontroll alatt tartani. Számos esetben előfordult, hogy a fegyveresek békés járókelőket támadtak meg és tartóztattak le, az ilyen esetek nem egyszer gyilkosságba torkollottak. BÖDŐK, i. m. 187–189.

¹¹⁰ ZINNER, i. m. 72–73; BÖDŐK, i. m. 219–220; KOVÁCS, i. m. 2009, 87–91.

tagok még mindig a kormány hasznára lehetnek egy esetleges baloldali hatalomátvételi kísérlet elfojtásában, ám mindenképpen korlátozni igyekezett a szervezet működését. Az 1920. november 10-ei minisztertanácsi ülésen döntöttek arról, hogy az 1918 októbere óta alakult egyesületeket vizsgálat alá vonják,¹¹¹ a gyülekezési jogot pedig erősen korlátozni fogják.¹¹² November 11-én a belügyminiszter felfüggesztette az ÉME budapesti központjának működését, mégpedig azzal az indoklással, hogy az egyesület saját nyomozószervet állított fel, amely hatósági jogkört bitorolt, önhatalmúlag kvázi állami szervként működött, és ezzel súlyosan veszélyeztette a fennálló államrendet. A Teleki-kormány egyre jobban féltette a világháború után konszolidálódó politikai és gazdasági kapcsolatokat az egyre nagyobb teret nyerő szélsőjobboldaltól, ezért radikális tisztújítást követelt az ÉME-n belül. Weiss Konrád kénytelen volt lemondani alelnöki tisztéről, helyére a kormány törekvéseit inkább támogató Zákány Gyula került, egyúttal pedig megtiltották az egyetemi diákság belépését az egyesületbe, ezzel pedig tömegbázisa egyik jelentős elemétől fosztották meg.¹¹³

Soltra József szolgálat közben – irreguláris katonák, különítményesek által – agyonlőtt rendőr 1920. november 10-ei halála jó indokot szolgáltatott a kormánynak arra is,

---

¹¹¹ HU-MNL-OL K 27-1920. 11. 19/6. napirendi pont, Az Ébredő Magyarok Egyesülete ellen folyamatba tett vizsgálat eredményeinek ismertetése.

¹¹² ZINNER, i. m. 96.

¹¹³ ZINNER, i. m. 97.

hogy az ébredőkkel igen szoros átfedésben lévő tiszti különítményeket is igyekezzen fokozatosan felszámolni, illetve tagjaikat legalább ténylegesen beintegrálni a reguláris hadseregbe. Számos továbbra is működő paramilitáris egységet, például az Ehmann-telepi különítményt, egy 1200 fős, gyakorlatilag szabadrablást folytató irreguláris katonai alakulatot, amelyet a hadvezetés egy esetleges, persze soha meg nem valósult felvidéki terület-visszafoglalási kísérletre tartogatott, csak fegyveres hatósági erőszakkal, halálos áldozatok árán sikerült leszerelni – amikor a rendőrök és a (reguláris) katonák rajtaütöttek a milicistákon, a lövöldözésben öt fegyveres meghalt.¹¹⁴ Ferdinandy Gyula belügyminiszter bejelentette, hogy tudomása van róla, hogy az ÉME a hatalom puccsszerű átvételére készült, Rubinek Gyula kereskedelemügyi miniszter pedig ezzel párhuzamosan rendeletben tiltotta el a vasúti és postai alkalmazottakat az ÉME-tagságtól, ezzel tömegbázisa egyik újabb jelentős elemétől fosztotta meg a szervezetet. A meggyilkolt rendőr ügyéből kiindulva több más, különítményesekhez köthető gyilkosság és egyéb önkényes atrocitás kapcsán komoly vizsgálat folyt még Héjjas Iván és Prónay Pál, valamint a hozzájuk köthető irreguláris fegyveres csoportok ellen is, ám a kormányzóhoz és más

---

¹¹⁴ KÁDÁR Gábor–VÁGI Zoltán, *Antiszemita atrocitások, gyilkosságok, pogromok a fehérterror időszakában*, ELTE Társadalmi Konfliktusok Kutatóintézete, 2010.

http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=138:antiszemita-atrocitasok-gyilkosságok-pogromok-a-feherterror-idszakaban-&catid=16:esetek

politikusokhoz való személyes jó viszonyuk okán az ekkor már befolyásos radikális jobboldali politikusokként is funkcionáló különítményparancsnokoknak nem esett bántódásuk.¹¹⁵

Az ÉME új vezetőséggel és nagy reményekkel vágott neki az 1921-es évnek. Az egyesület életében szakadást vetített elő a Habsburg-párti legitimisták és a szabadkirályválasztók vitája. IV. Károly trónra való visszatérési kísérlete kiélezte az ellentéteket. Az antanthatalmak nem engedtek volna Magyarországon egy Habsburg-restaurációt, ezért a stabilitás érdekében leginkább Horthy Miklós kormányzó hosszú távú régens államfősége tűnt a szemükben a legjobb megoldásnak. Horthy és körének hatalma az 1921. március 27-ei és október 20-ai, egyébként komolytalan királyi visszatérési kísérletek megghiúsulása után még jobban megszilárdulni látszott. Szmrecsányi György legitimistaként exponálta magát, ezzel pedig a pozíciójával fizetett. 1921 áprilisában az ÉME úgynevezett csoportközi értekezletén Pálóczi Horváth István, az ÉME vidéki főosztályának vezetője nyilvánosan kijelentette, hogy a pártpolitika és a királykérdés az ÉME-től független kérdések, az ébredők pedig továbbra is csak társadalmi tevékenységet kívánnak folytatni a nemzet javára, pártpolitikai ügyekbe pedig nem ártják bele magukat.¹¹⁶

---

¹¹⁵ ZINNER, i. m. 106–107.

¹¹⁶ ZINNER, i. m. 112.

1921. április 14-én Bethlen István került a miniszterelnöki székbe, ezzel pedig megkezdődött a konszolidáció időszaka. Az ÉME egyesületi lapja is örömmel köszöntette az új kormányfőt.¹¹⁷ A szervezet Országos Központi Választmányából a király visszatérési kísérletének következményeként kivált Taszler Béla és Fangler Béla, illetve üressé vált az országos elnök pozíciója. Helyükre Hir György nemzetgyűlési képviselő, egykori különítményparancsnok és a magyar irredenta mozgalmak egyik fő szervezője, illetve Kmoskó Mihály egyetemi tanár és Budaváry László nemzetgyűlési képviselő, jobboldali radikális újságíró kerültek.¹¹⁸ 1921. július 1-jével a Bethlen-kormány feloszlatta a különböző polgári nemzetvédelmi milíciákat, így elvileg az ÉME felfegyverzett nemzetvédelmi osztályait is. 1921 áprilisában az ÉME Országos Központi Intézőbizottsága is elfogadta az egyesület új alapszabályának tervezetét, melyet a belügyminiszter 87101/1921.–VII. a. számú határozatával jóváhagyott.¹¹⁹ Az új alapszabály így fogalmazta meg az ÉME alapeszméjét: „az egyesület célja a keresztény-nemzeti közszellem felébresztése, állandó ébrentartása és a fajiság társadalmi, kulturális és gazdasági téren. Az egyesület célját mint tisztán társadalmi alakulat mindennapi pártpolitikától mentesen

---

¹¹⁷ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Üdvözzöljük Bethlen Istvánt!*, *Hazánk*, 1921. április 17. Idézi: ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 116.

¹¹⁸ ZINNER, i. m. 118.

¹¹⁹ A korszakban az egyesületek igen szigorú kormányzati kontroll alatt működtek, alapszabályaikat és azok módosítását a belügyminiszternek kellett jóváhagynia.

kívánja elérni olyanképpen, hogy az egész keresztény társadalmat lakóhely, illetve foglalkozás szerint erős és fegyelmezett szervezetekbe csoportosítja, hogy ezáltal a keresztény, magyar faj társadalmi, kulturális és gazdasági érvényesülését, uralmát a törvényes rend keretén belül teljessé tegye és állandóan hathatósan biztosítsa”, valamint az egyesület tagja lehetett mindenki, „kinek felmenői között zsidó fajú nincsen, és semmiféle titkos, szabadkőműves vagy destruktív társaságnak nem tagja.”¹²⁰ (Azaz az ÉME gyakorlatilag destruktívnak tekintett mindenféle liberalizmust.) Az egyesület vezetőtestületei ekkor az országos közgyűlés, az Országos Elnökség, az Országos Központi Választmány, az Országos Központi Igazgatóság (OKI) és az Országos Központi Felügyelőbizottság voltak. A fő végrehajtó szerv az OKI volt, feladata pedig a határozathozatal mindazon ügyekben, amelyeket az alapszabályok a közgyűlésnek, illetve a választmánynak fenn nem tartottak; a tisztikar mellett megválasztotta az igazgatóság és a főosztályok vezetőit is. Az egyesület további központi szervei az úgynevezett főosztályok voltak, ezek közül a Propaganda és a Nemzetvédelmi Főosztályok, valamint a Sportosztály váltak politikai tevékenységük révén a későbbiekben a leghírhedtebbé.¹²¹ A Nemzetvédelmi

---

¹²⁰ Az alapszabály többek között fennmaradt az ÉME Magyar Nemzeti Levéltára Országos Levéltárában őrzött fondtörredékében is. HU-MNL-OL-P 2249–7. sorozat. Idézi: ZINNER, i. m. 119.

¹²¹ ZINNER, i. m. 120; valamint az ÉME szervezeti felépítéséről lásd bővebben: CSELÉNYI Zsuzsanna, *Az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME)*

Főosztály hatáskörébe például a társadalmi mozgalmak ellenőrzése tartozott, különös tekintettel a felforgató és nemzetellenes törekvések figyelésére és ellensúlyozására – ebből is látszik, hogy a szervezet még ekkor sem mondott le igazán a tanácsköztársaság bukása után és a fehérterror ideje alatt magának vindikált katonai-karhatalmi-hatósági jogkörökről.¹²²

Az ÉME továbbra is fennálló katonai-félkatonai jellegét erősítette az ébredők igen markáns jelenléte a nyugat-magyarországi felkelésben is.¹²³ A Burgenlandot ellenőrzésük alá vonó irreguláris magyar fegyvereseknek körülbelül 70%-a volt tagja az Ébredő Magyarok Egyesületének,¹²⁴ az 1921. december 14–16-ai soproni népszavazás – részben a városban tartózkodó, ébredő illetőségű fegyveresek jelenléte miatt – Magyarország számára kedvező eredménnyel végződött.

---

működése 1918-1920, Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Historia 1991/20, 51–67.

¹²² Többek között Kovács Tamás hívja fel rá a figyelmet, hogy az Ébredő Magyarok Egyesülete önálló hírszerző osztályt is működtetett, mely már a Horthy-korszak elején a magyar állami szervekkel, ti. a politikai rendőrséggel és hírszerző és elhárító szolgálatokkal is igen szoros kapcsolatban állt. Vö. KOVÁCS, i. m. 86–90. Az Ébredő Magyarok Egyesületének (egyik) paramilitáris alakulata, a katonailag képzett tagokból álló Sas Osztály pedig ugyancsak ellátott hírszerző, politikai rendészeti és kémelhárító tevékenységet. Vö. PAKSY Zoltán, *Nyilas mozgalom Magyarországon 1932–1939*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2013, 59.

¹²³ A nyugat-magyarországi felkelésről jó összefoglalót nyújt például Botlik József tanulmánya. Lásd: BOTLIK, i. m.

¹²⁴ ZINNER, i. m. 131.

1921 telére, IV. Károly második sikertelen visszatérési kísérlete után – melyben ugyancsak részt vettek legitimista ÉME-tagok is – sikeresen tűnt az ÉME integrálása a bethleni konszolidáció politikai rendszerébe. Ráday Gedeont 1921 decemberében Klebelsberg Kuno váltotta a belügyminiszteri székben, akinek igen határozott elképzelései voltak a szélsőjobboldali mozgalmak visszaszorítására.¹²⁵ Az egyesület elnöke végül az örkényi földbirtokos, a vidéki főosztály korábbi vezetője, Pálóczi Horváth István lett. A társelnöki pozíciókat gróf Széchenyi Viktor és dr. Hegedűs György, az alelnökök Bárczay Ferenc, Benárd Ágost, Budaváry László, Darányi Ferenc, Fáy Gyula, Sármezey Endre, Horváth Géza és Prónay Pál lettek. A vezetőségben megszűnt a szélsőségesek túlsúlya, a testület jóval heterogénebb lett, a szervezet vezetői közé kerültek például Balogh Ferenc miniszteri tanácsos, Hir György és Prőhle Vilmos nemzetgyűlési képviselők, Csilléry András és Ereky Károly volt miniszterek, Kőváry Lajos író, Héjjas Iván egykori különítményparancsnok és földbirtokos, vagy a fővárosi politikában kulcsszerepet játszó dr. Wolff Károly, a Főudvarnagyi Bíróság elnöke. A vezetőségi tagok igen vegyes társadalmi háttere és politikai nézeteik heterogenitása is egyfajta konszolidációt mutat,

---

¹²⁵ A jogszabályi háttér 1922-ben elején tovább szigorodott, a belügyminisztérium pedig a korábbinál is jobban ellenőrizte az egyesületeket és a gyülekezést. Vö. A belügyminiszter körrendelete a gyülekezési jog szabályozásáról, in *Iratok az ellenforradalom történetéhez II. A fasiszta rendszer kiépítése és a népnem Magyarországon 1921–1924*, szerk. KARSAI Elek–NEMES Dezső, Budapest, Szikra Könyvkiadó, 1956, 155–157.

ugyanakkor a vidéki ÉME-vezetők között továbbra is igen sok volt a radikális-antiszemita elveket valló személy. A vezetőség összetétele összességében a középrétegek dominanciáját mutatja az egyesületben.¹²⁶

Az ÉME a konszolidáció előre haladtával egyre jobban bekapcsolódott a pártpolitikai küzdelmekbe is, és gyakorlatilag elválaszthatatlanul összekapcsolódott a szociálpolitikai követeléseit egyre hangosabban megfogalmazó keresztényszocialista mozgalommal.¹²⁷ A konszolidáció zálogaként Bethlen István miniszterelnök törekvései és tárgyalásai nyomán az 1920-as választások két legsikeresebb pártja, a Nagyatádi-Szabó István vezette Országos Kisgazda- és Földműves Párt és a kormányon levő Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja 1922. február 2-án Keresztény Földműves-, Kisgazda- és Polgári Párt néven egyesült. Az így létrejött új párt, melyet a köznyelvben a korszakban jórészt csak Egységes Párt néven emlegettek, agrárpártból széles gyűjtőpárttá válva kívánta folytatni konszolidációs politikáját, lehetőleg minél stabilabb parlamenti többséget szerezve az 1922-es nemzetgyűlési választásokon. A választásokat persze már az új, 2200/1922. sz. M. E. rendelet alapján tartották, mely gyakorlatilag csak Budapesten és a törvényhatósági jogú városokban biztosította a titkos választójogot.¹²⁸ Vidéken az

---

¹²⁶ ZINNER, i. m. 138–146.

¹²⁷ ZINNER, i. m. 147.

¹²⁸ 1922. márc. 2. – 2200. M. E. sz. Az 1922 évben összeülő nemzetgyűlés tagjainak választásáról. In Magyarország Rendeletek Tára, 1922, 14–71.

emberek nyíltan szavaztak, a rendelet továbbá erős műveltségi és vagyoni cenzust írt elő, férfiak esetében néhány kivételtől eltekintve az alsó korhatár 24, nők esetében 30 éves kor volt, így az ország összlakosságának mindössze 29%-a rendelkezett választójoggal. Ez tehát meglehetősen korlátozott parlamentarizmust, a demokrácia és a diktatúra közti átmeneti államformát jelentett.¹²⁹ Az Egységes Pártnak a tömegbázis biztosítása céljából szüksége volt az Ébredő Magyarok Egyesületére és a Magyar Országos Véderő Egyletre, a választás közeledtével pedig az ébredők politikai aktivitása is egyre nőtt. A szervezet politikai befolyását jól mutatja, hogy a nemzetgyűlés 245 mandátumából 143 helyet foglalt el abszolút többséggel az Egységes Párt mint új kormánypárt, az összesen 245 képviselőből pedig 31 egyúttal az ÉME tagja is volt. Igaz, ezek közül nem minden képviselő volt kormánypárti, hiszen az ÉME-n belül is megvoltak a mérsékelt és a radikális jobboldali szárnyak, az az ellentmondásos helyzet pedig, mely szerint a kormánypárt hol kihasználta az ÉME-t, hol kifejezetten ütköztek a kormány és az egyesület érdekei, az 1920-as években végig megmaradt. A radikális politikai erők a parlamenten belül mindazonáltal kisebbségben maradtak, így Bethlen és kormánya terve, hogy a konszolidációval és a lehető

---

¹²⁹ HOLLÓSI Gábor, *Országgyűlési választási rendszer a Horthy-korszak Magyarországon*, Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás 2015/1, 115–133. A Horthy-korszak államberendezkedéséről lásd összefoglaló jelleggel: PÜSKI Levente, *A Horthy-korszak politikai rendszere*, in *A Horthy-korszak vitatott kérdései*, Budapest, Kossuth Kiadó, 55–74.

legnagyobb parlamenti többséggel a szélsőséges politikai irányzatokat pacifikálják, valamennyire sikeresnek bizonyult.¹³⁰

Az ÉME-hez kapcsolt erzsébetvárosi bombamerénylet volt az az esemény, amely a választási küzdelmet megzavarva újabb lehetőséget adott az állam kezébe a szélsőségekkel szembeni erőteljesebb fellépésre. Az Ébredő Magyarok Egyesületének fegyveres alakulatait ezek után végleg lefegyverezték, a zavaros, polgárháborús időkre visszavezethető rendvédelmi-katonai jogosítványait megszüntették. A különböző jobboldali milíciák felfegyverzett tagjainak egy jó részét ugyanakkor 1922–1924 között fedés alatt a Belügyminisztérium alárendeltségében, a Nemzeti Munkavédelmi Szervezetet keretei között (Központi) Főtartalék néven önálló titkos katonai alakulattá szervezték, hogy idehaza antikommunista elhárító tevékenységet, a környező országokban pedig felderítő, illetve diverziós és propagandatevékenységet végezzenek. Az alakulat részben a Honvédelmi Minisztérium, részben a Belügyminisztérium alárendeltségébe tartozott, és alkalmazható volt a hivatalos magyar külpolitikai irányvonalba nem illeszthető feladatok (pl. a Rongyos Gárda-hadművelet, vagy különböző határon túl elkövetett szabotázs- és diverzánsakciók) végrehajtására. A második világháború alatt ezeknek a – többnyire radikális jobboldali érzelmű, és kérérlhetetlenül antiszemita nézeteket valló – katonáknak egy része csatlakozott az németellenes

---

¹³⁰ ZINNER, i. m. 159.

ellenállási mozgalomhoz, egy másik része a nyilaskereszteseknek és a németeknek ajánlotta fel szolgálatait.¹³¹

A Bethlen-kormánynak végül sikerült viszonylagos konszolidációt elérnie társadalmi-politikai téren. 1923. január 21-én Magyarország tagja lett a Nemzetek Szövetségének, az ország külpolitikai rehabilitációja lényegében megtörtént, az ÉME pedig innentől kezdve stabilan a kormánypárt egyfajta lojális szélsőjobboldali ellenzékét alkotta. A szervezet politikai befolyása, noha társadalmi egyesületként egészen 1944-ig működött, a részben belőle kinövő, új szélsőjobboldali pártok megjelenésével jelentősen visszaesett.¹³² 1924 és 1945 között a társadalmi egyesületek mozgásteret a hagyományos pártpolitikai élet előtérbe kerülésével beszűkült, a különböző, német–osztrák és olasz mintára szerveződő szélsőjobboldali, fajvédő pártok megjelenése pedig az ÉME vonzerejét is kikezdték, és a tagság létszáma is csökkent, noha természetes módon jelentős személyi átfedések voltak

---

¹³¹ VARGA Krisztián, *Az 1945 előtti politikai rendőrség Wayand Tibor detektívfelügyelő önvallomásaiban*, Betekintő, 2009/1.

http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2009_1_varga_k.pdf

Ehhez kapcsolódóan a második világháború vége körül Magyarországon működő (németellenes), jobboldali és baloldali fegyveres ellenállási mozgalmak történetének legfrissebb feldolgozását lásd: BARTHA Ákos, *Véres város. Fegyveres ellenállás Budapesten, 1944–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

¹³² ZINNER, i. m. 184–185.

az 1920-as és 1930-as évek radikális pártjai és az ÉME tagsága között...¹³³

Konzolidáció kézigránáttal, avagy a jászkarajenői antiszemita merényletterr

A rövid időre Magyarországon is elterjedő, radikális jobboldali politikai terrorizmus egyik viszonylag szerencsés kimenetelű – még az előkészületi szakaszban leplezett –, ugyanakkor szintén esettanulmány értékkel bíró ügye volt az 1922-es jászkarajenői merényletterr.

Keő, eredeti nevén Kucsera, egyes forrásokban az eredeti és magyarosított családnevét együttesen használó Keő-Kucsera István jászkarajenői gazdálkodó és kocsmáros, az Ébredő Magyarok Egyesülete helyi szervezetének egyik vezetője, tehát a Pest megyei kistélepülésen a radikális jobboldal ismert helyi aktivistája 1922 februárjában erősen sérelmezni kezdte, hogy a faluban működő másik, történetesen egy zsidó személy tulajdonában lévő vendéglátóipari egység nagyobb forgalmat bonyolít, mint az ő kocsmája. Ezért elhatározta, hogy a helyi zsidókat valamilyen módon megleckézteti, megfélemlíti, mindenesetre valamilyen közelebből meg

---

¹³³ Az ÉME úgynevezett fénykora után, igen nagyrészt belőle kialakult, nyugati mintára szerveződő szélsőjobboldali pártokról és egyéb szervezetekről részletesen lásd: PAKSA Rudolf, *Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma. pártjai, politikusai, sajtója*, Budapest, Osiris Kiadó–MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2013.

nem határozható, erőszakos cselekményt hajt végre ellenük.¹³⁴

Keő-Kucsera István a jászkerajenői fiókszervezet vezetőjeként rendszeres vendég volt az Ébredő Magyarok Egyesületének Budapest belvárosában, a Sörház utca 3. alatt működő székházában, és ezzel összefüggésben az épület aljában működő kocsmában is igen rendszeresen megfordult. Itt találkozott még 1922 februárja során, egy pontosan meg nem határozható napon barátjával, Gyalay Mihály radikális jobboldali újságíróval, az ÉME egyik politikai lapja, a Hazánk szerkesztőjével (a szerkesztőség persze ugyancsak az ÉME székházában működött), és elpanaszolta neki, hogy álláspontja szerint a jászkerajenői zsidók a helyi ébredő aktivisták ellen szervezkednek – azaz: az egyik helyi zsidó vendéglátós rontja az ő forgalmát –, és felvetette, hogy ez ellen pedig fel kellene végre lépni. A szélsőjobboldali publicista természetesen helyeselte barátja és „ébredő testvére” véleményét, és a két férfi minél több bort fogyasztott el, annál hangosabban adtak hangot a jászkerajenői zsidókkal szembeni averzióiknak, Gyalay pedig borközi állapotban felvetette, hogy megfélemlítés gyanánt kézigránátokat kellene dobni egyes jászkerajenői zsidó személyek házára.¹³⁵ A zsidóellenes szólamokra és a kibontakozó merénylettervre felfigyelt a szomszéd asztalnál ülő Kovács József nevű, mindössze 21 éves fiatalember, egy

---

¹³⁴ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. Keő-Kucsera István büntetőpere – A Budapesti Királyi Törvényszék elsőfokú ítélete.

¹³⁵ Uo.

pénz szűkében lévő, napjait ez idő tájt magánhivatalnokként tengető, természetesen ugyancsak ébredő illetőségű leszerelt tiszthelyettes és volt nyugat-magyarországi felkelő, aki át is ült az ittas állapotban antiszemita terveket szövögető férfiakhoz, és maga is hangot adott egyetértésének.¹³⁶

Ha lehet hinni az ügy levéltári forrásainak, a radikális jobboldali úriemberek immár hármában borozgattak tovább, és egyre inkább körvonalazódni látszott azon elhatározásuk, hogy a kigondolt kézigránátos merénylettervet végre is hajtsák. Kovács József anyagi problémái miatt önként jelentkezett, hogy némi tiszteletdíj ellenében Keő-Kucsera István megbízásából végrehajtsa a merényletet vagy merényleteket, amely felajánlást Keő-Kucsera lelkesen el is fogadta, és megállapodtak abban, hogy Kovács másnap leutazik Budapestről Jászkarajenőre felmérni a terepet, azaz megszemlélni azon konkrét házakat, amelyekre gránátokat kellene majd dobni. Gyalay Mihály ezzel párhuzamosan magára vállalta, hogy beszerzi a merénylet végrehajtásához szükséges gránátokat.¹³⁷

A radikális jobboldali fiatal férfiak borgőzös, zsidóellenes merénylettervei ezután igen komoly fordulatot vettek, Kovács József ugyanis ígéretéhez híven másnap valóban leutazott Jászkarajenőre Keő-Kucserához, hogy felmérje a célpontokat, többek között Fischmann Izsák jászkarajenői zsidó lakos házáat. A terepszemle után a felek

---

¹³⁶ Uo.

¹³⁷ Uo.

megállapodtak, hogy Kovács József keresi Gyalay Mihályt, átveszi tőle a korábban megígért robbanószerkezeteket, majd ismét jelentkezik Keő-Kucseránál, és megbeszéli a merénylet végrehajtásának részleteit.¹³⁸

Kovács József néhány nappal később, 1922 márciusának elején fel is kereste Gyalay Mihályt az ÉME székházában, a Hazánk szerkesztőségében, és kérte tőle a megígért kézirátokat, amelyeket Gyalay ekkorra még nem szerzett meg, Kovács sürgetésére azonban aktivizálta magát, és a szerkesztőségből rögtön átment Adorján Géza szigorló mérnökhallgató, az ÉME vezető tisztségviselőjének ugyancsak a székházban található irodájába. Adorján Géza fiatal kora ellenére a korabeli szélsőjobboldal viszonylag befolyásos, számos politikai merényletben mélyen érintett – neve felmerült az erzsébetvárosi és csongrádi bombamerényletek kapcsán is – figurája volt. Az egyesület félkatonai szárnyában, a Nemzevédelmi Főosztályban viselt vezető tisztséget, és szoros szálak fűzték a Nemzeti Hadsereg (ekkor elvileg feloszlott, de különböző formákban még mindig tovább élő) tiszti különítményeinek egykori parancsnokaihoz, többek között Prónay Pál 1921. szeptember 1-e óta nyugállományban lévő, ám a haderővel informálisan így is szoros kapcsolatokat ápoló, annak rejtett-félhivatalos kiegészítő alakulatait szervező alezredeshez, aki ekkoriban éppen az ÉME egyik alelnöke és a Nemzetvédelmi

---

¹³⁸ Uo.

Főosztály vezetője is volt.¹³⁹ Gyalay Mihály felsőbb utasításra és hazafias célokra hivatkozva kérte Adorján Gézán keresztül a Nemzetvédelmi Főosztály támogatását, Adorján pedig nemes egyszerűséggel elővett az íróasztala fiókjából két működőképes, német gyártmányú, első világháborús kézigránátot, és minden további kertelés nélkül átadta azokat a hírlapírónak.¹⁴⁰ Gyalay megköszönte a támogatást és a rendelkezésére bocsátott robbanószerkezeteket, majd visszasétált a Hazánk szerkesztőségébe, a biztonság kedvéért – nemzedéke legtöbb tagjához hasonlóan maga is katonaviselt ember volt, így alapvető tűzszerészeti ismeretekkel rendelkezett – lecsavarta a kézigránátok biztosító fogantyúját, újságpapírba csomagolta őket, és így, szétszerelt állapotban ígéretéhez híven átadta őket Kovács Józsefnek. Kovács az irattáskájába helyezte a gránátokat, átvett egy kisebb összeget (100 koronát) Gyalaytól, majd távozott az ÉME székházából.¹⁴¹

Az események itt ismét meglepő fordulatot vettek, Kovács Józsefnek ugyanis mintha inába szállt volna a bátorsága két működőképes kézigránáttal az aktatáskájában, és az ÉME Sörház utcai székházától alig pár száz méterre, a Kálvin téren leszólította a szolgálatban levő Pikola István rendőrjárőrt, és közölte vele, hogy a vonaton

---

¹³⁹ SERFŐZŐ, *A titkos társaságok és a róluk folytatott parlamenti viták 1922-1924-ben*, 75.

¹⁴⁰ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. Keő-Kucsera István büntetőpere – A Budapesti Királyi Törvényszék elsőfokú ítélete.

¹⁴¹ Uo.

kézigránátokat talált, és mivel veszélyesnek gondolja őket, szeretné minél hamarabb átadni a robbanószerkezeteket a rendőrség részére.¹⁴²

A rendőrnek azonban gyanús lett a fiatalember meséje, és előállította Kovácsot a IV. kerületi rendőrkapitányságra, ahol már detektívek is kihallgatták, a kézigránátokat pedig a rendőrség lefoglalta és átadta az első világháború időszakából lakossági kézben, elsősorban leszerelt katonák birtokában megmaradt hadfelszerelések begyűjtésével foglalkozó katonai szervnek, a területileg illetékes csepeli lőszerátvételi különítménynek. Az illetékes katonatisztek hamar megállapították, hogy a német gyártmányú katonai kézigránátok működőképeseek, ugyanakkor veszélyesek és megbízhatatlanok, ezért záros határidőn belül meg is semmisítették azokat, erről pedig részletes jegyzőkönyv is készült.¹⁴³

Kovács József először a detektívnek is igyekezett fenntartani korábbi meséjét, mely szerint a két gránátot utazása során a vonatban találta, később azonban megtört, és mindent bevallott a rendőrségnek, amely rövid időn belül meg is indította a nyomozást a Btk. 288. §-ában ütköző, gyilkosság elkövetésére irányzott szövetség vétsége miatt.

Keő-Kucsera Istvánt, Gyalay Mihályt és Adorján Gézát hamarosan, még 1922 márciusa folyamán őrizetbe is vették a rendőrök, és elsősorban a megtört, a merénylettervtől elállt és a hatóságokkal nagymértékben

---

¹⁴² Uo.

¹⁴³ Uo.

együttműködő Kovács József részletes vallomásai alapján hamar meg is gyanúsították őket emberölés előkészületére irányuló szövetség létesítésével.¹⁴⁴

Kovács József vallomása és a kézigránatok működőképes volta elég bizonyítékul szolgált az ügyészség számára is, hogy vádat emeljen mind a négy radikális jobboldali férfiú ellen, a vádiratban pedig ugyancsak gyilkosság elkövetésére irányzott szövetség szerepelt.

Keő-Kucsera István a nyomozati és a vizsgálati szakban lényegében mindent tagadott, és még azt sem ismerte be, hogy egyáltalán ismeri Kovács Józsefet, nemhogy azt, hogy megbízást adott volna neki, hogy pénzért cserébe gránátokat hajítson általa nem kedvelt zsidó személyek házára. Mindössze annyit ismert be, hogy bár nem emlékszik rá pontosan, de elképzelhetőnek tartja, hogy Gyalay Mihály előtt borozás közben, erősen ittas állapotban szidta a megítélése szerint hazafiatlan magatartást tanúsító jászkarajenői zsidó lakosokat, és barátja előtt célzott még a megleckéztetésükre is, ám azt legfeljebb felindultságból, mindenféle konkrét tervek és célok nélkül mondta.¹⁴⁵

Gyalay Mihály radikális jobboldali hírlapíró a Kovács Józsefet a merényletre felbujtó barátjánál valamivel közlényekebbnek bizonyult, és beismerte, hogy többször hallotta Keő-Kucserát a jászkarajenői zsidók elleni atrocitás végrehajtásáról beszélni, ő maga ezt az elképzelést bizonyos mértékig ugyancsak támogatta, Keő-Kucsera pedig végül

---

¹⁴⁴ Uo.

¹⁴⁵ Uo.

egyértelműen megbízta Kovácsot a merénylet végrehajtásával, a teendőkben részletesen megegyeztek, Kovács lent járt Jászkarajenőn, és együtt számos előkészületi cselekményt hajtottak végre, példának okáért részletesen felmérték azokat a házakat, amelyekre a tervek szerint az ott élő személyek megfélemlítése céljából gránátokat kellett volna dobni. Gyalay persze, saját magát mentendő, azt már nem ismerte be egyértelműen, hogy ő maga szerezte volna be és adta volna át a robbanószerkezeteket Kovács Józsefnek, hanem azzal védekezett, hogy a kézigránátokat hazafias célból, közelebbről meg nem határozott ellenség ellen végrehajtandó, esetleges hadi (a szomszédos államok területén végrehajtandó irredenta?) cselekmények végrehajtása céljából szerezte be. Homályosan ugyan, de itt is előjött az a számos hasonló büntetőügyben felmerülő érvelés, mely szerint az Ébredő Magyarok Egyesületének ekkoriban igen aktív, elsősorban leszerelt katonákat tömörítő fegyveres formációi voltaképpen a hadsereg kiegészítő alakulatainak voltak tekintendők, ezáltal pedig legálisan, a kormány tudtával és beleegyezésével birtokoltak fegyvereket, lőszereket és robbanószerkezeteket, ilyen minőségükben pedig az ott tevékenykedő emberek csak a hazájukat szolgálták volna, és nem tekinthetők bűnözőknek, terroristáknak, a fennálló államrend ellen szervezkedő egyéneknek.¹⁴⁶ A nyomozás, a vizsgálat és a főtárgyalás során nem merült ugyan fel egyértelműen a

---

¹⁴⁶ Uo.

Kettőskereszt Vérszövetség, a korszak nagy befolyással bíró titkos irreguláris katonai alakulatának érintettsége, ám Adorján Géza szerepe, szoros kötődése Prónay különítményéhez, illetve az ÉME nemzetvédelmi milíciái és a szervezet közti kiterjedt átfedések ebben az ügyben is sejtetni engedik a Kettőskereszt Vérszövetség, a magyar milicista mozgalom államilag szervezett és irányított irreguláris katonai csúciszerveinek érintettségét. Gyalay Mihályról ráadásul egy valamivel későbbi, 1924-es fegyverrejtegetési ügy kapcsán bebizonyosodott, hogy a Kettőskereszt Vérszövetség vezetőségi tagjai közé tartozik,¹⁴⁷ így egyértelműnek látszik, a szervezet a jászkarajenői merényletverv mögött is ott állhatott. Gyalay a nyomozat és a vizsgálat során persze ellentmondásos vallomásokot tett, ugyanis magát és csoportját azzal is menteni próbálta, hogy az Adorján Gézától átvett gránátok nem voltak működőképeseek, illetve erősen kétségbe vonta, hogy a katonai hatóságok által átvett és megsemmisített szerkezetek azonosak lennének azokkal, amelyeket ő átvett Adorján Gézától, és átadott az egész társaságot végül rendőrkézre juttató Kovács Józsefnek.

Adorján Géza, az ÉME Nemzetvédelmi Főosztályának tisztségviselője, Prónay Pál nyugalmazott alezredes alárendeltje végig tagadta, hogy bármit is tudott volna Keő-Kucsera István és Kovács József jászkarajenőn zsidó lakosok ellen végrehajtani kívánt merényletvervéről,

---

¹⁴⁷ [SZERZŐ NÉLKÜL], *A Kettős Kereszt Vérszövetség tulajdona volt a lefoglalt fegyverkészlet*, Friss Újság, 1924. január 22., 1.

mindössze annyit ismert be, hogy Gyalay Mihály felsőbb utasításra és hazafias célokra való hivatkozással (a felsőbb utasítás alatt Gyalay valószínűleg Prónay nyugállományú alezredest, Adorján katonai felettesét, a korabeli nacionalista milíciák egyik fő szervezőjét érthette) kért tőle kézigránátokat, amelyeket ő jóhiszeműen a hírlapíró rendelkezésére is bocsátott, azt azonban nem ismerte be, hogy Keő-Kucsera Istvánnal és Kovács Józseffel bármiféle beszélgetést folytatott volna a gránátok konkrét felhasználását illetően, illetve ő is úgy vélte, a gránátok az általa átadott állapotban nem voltak működésképesek.¹⁴⁸

Szorult anyagi helyzete miatt a merényletre minden bizonnyal csak színleg vállalkozó, ettől hamar elálló, és az egész ügyet a hatóságok előtt részleteiben feltáró Kovács József vallomása azonban mindannyiukéval szemben állt. Kovács vallomása ugyanis konzisztens volt, minden részletre alaposan kiterjedt, a vádlott előkészített bűncselekményben a saját szerepét is töredelmesen beismerte, következetességével és hihetőségével pedig a másik három vádlott zavaros, részleteiben többször változó, egymásnak ellentmondó vallomásainak szöges ellentétét képezte.¹⁴⁹

A vádemelés után a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék végül kissé megkésve, 1924. június 11-e és 18-a között tárgyalta a jászkarajenői bombamerénylet

---

¹⁴⁸ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. Keő-Kucsera István büntetőpere – A Budapesti Királyi Törvényszék elsőfokú ítélete, Uo.

¹⁴⁹ Uo.

tervének ügyét dr. Schirilla Achil ítéltáblai bíró elnökletével. A vádlottak ekkor egy ideje már szabadlábon védekezhettek, ugyanis mindössze néhány hónapot, többnyire az 1922 áprilisa és júniusa közötti időszakot töltötték előzetes letartóztatásban és vizsgálati fogságban.¹⁵⁰

A védelem a tárgyalás során megpróbálta erősen összezavarni a büntetőtörvényt, koholt vádakra és hazafias indokokra hivatkozott, ám továbbra is szemben állt mindenfajta inkonzisztens védekezési kísérlettel Kovács József vádlott minden részletre kiterjedő beismerő vallomása, illetve Reinhardt Pál százados, tüzérségi főművezető szakvéleménye, amely szerint az Adorján Géza által Gyalay Mihálynak, majd Gyalay által Kovácsnak átadott, végül a rendőrségen és a lőszerátvételi különítménynél kikötő, német gyártmányú katonai kézigránátok egyértelműen működőképesek és veszélyesek, emberélet kioltására teljes mértékben alkalmas eszközök voltak.¹⁵¹ A vádlottak helyzetét tovább súlyosbította Balázsi Rezső, az Ébredő Magyarok Egyesülete egyik tagjának a főtárgyaláson tett vallomása, aki saját állítása szerint jelen volt akkor, amikor Gyalay Mihály átadta Kovács Józsefnek az Adorján Gézától kapott kézigránátokat, és határozottan emlékezett arra, hogy valamelyikük, feltehetőleg Gyalay szájából elhangzott az alábbi mondat: „...erről a lapok sokat fognak írni, megbolygatjuk a zsidókat”. A gránátokkal végrehajtani szándékozott merényletet tehát a radikális

---

¹⁵⁰ Uo.

¹⁵¹ Uo.

jobboldali, terrorista hajlamú fiatalemberek nemcsak, hogy alaposan eltervezték, de számoltak annak a nyilvánosságra gyakorolt hatásával, esetleges sajtóvisszhangjával is, és kifejezetten örültek volna, ha a merénnyel a zsidóságban országos szinten félelmet tudtak volna kelteni.¹⁵²

A Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék végül valósnak és hitelesnek fogadta el elsősorban Kovács József megbánást tanúsító és részletes, többszörös beismerő vallomását, Reinhardt Pál katonai szakértő szakvéleményét, illetve Balázs József tanú terhelő vallomását. Figyelembe vette továbbá a törvényszék a vádlottak erős zsidóellenes érzelmeit, radikális antiszemitizmusát, illetve azt a tényt, hogy a zsidósággal szembeni erős indulataikat, politikai nézeteiket végső soron maguk sem tagadták egy percre sem, és mindezek alapján 1924. június 18-án kelt ítéletében bűnösnek mondta ki Keő-Kucsera István elsőrendű, Gyalay Mihály másodrendű és Kovács József harmadrendű vádlottakat a büntetőtörvénykönyv 288. §-ába ütköző, gyilkosságra irányuló szövetség büntetében, Keő-Kucserát pedig négyhavi, Gyalayt háromhavi, Kovács Józsefet pedig kéthavi fogházbüntetésre ítélte, valamint a bűnügyi költségek megtérítésére kötelezte. Adorján Géza negyedrendű vádlottat ugyanakkor a büntetőtörvényszék felmentette a gyilkosságra irányuló szövetség vádjá alól, ugyanis nem nyert egyértelműen bizonyítást, hogy tudomása lett volna arról, hogy Gyalay Mihály egy

---

¹⁵² Uo.

antiszemita indíttatású merénylet végrehajtása céljából kérte el tőle a Kovács Józsefnek később átadott kézigránátokat.¹⁵³

Habár a szerencsére soha végre nem hajtott jászkarajenői bombamerényletet előkészítő ébredő magyar aktivistákat bűnösnek mondta ki és elítélte az büntetőperükben eljáró bíróság, ebben az esetben is elmondható, hogy cselekményük súlyához képest meglepően enyhe büntetést kaptak. A vádat képviselő ügyész persze fellebbezett, és Keő-Kucsera István és társai büntetőpere még másodfokon is folytatódott, ám az eljáró Budapesti Királyi Ítéltábla, illetve az ezúttal dr. Gadó István kúriai bíró elnöklete alatt ítélező bírói tanács sem súlyosbította jelentősen a jászkarajenői terroristák ítéletét. Az 1925. október 14-én kelt másodfokú ítélet a Budapesti Királyi Törvényszék elsőfokú ítéletének rendelkezéseit nagyjából helyben hagyta, mindössze annyival egészítette ki a korábbi ítéletet, hogy a vádlottaknak 1 000 000 korona kártérítést kellett fizetniük Fischnamm Izsák sértett, jászkarajenői izraelita vallású lakos és családja számára, akinek a házat Keő-Kucsera István kijelölte a Kovács József által végrehajtandó kézigránátos merénylet célpontjául.¹⁵⁴

A magát egyébként nem csupán radikális jobboldali civilként, de Jászkarajenőn egyre inkább helyi paramilitáris parancsnokként pozicionáló Keő-Kucsera István amúgy nem csak a bíróságra jutott merényletterv kapcsán volt

---

¹⁵³ Uo.

¹⁵⁴ Uo. A Budapesti Királyi Ítéltábla másodfokú ítélete.

ismert – az ÉME helyi fiókszervezetének vezetőjeként számos erőszakos atrocitás, zsidóverés, illetve karhatalmi-rendvédelmi tevékenységnek álcázott törvénytelen cselekedet kötődött a nevéhez a településen már a fehérterror idején, 1920–1921-ben.¹⁵⁵ Számos hatósági vizsgálat folyt ellene, illetve igen egyértelműnek tűnnek nem csupán Adorján Géza, de maga Keő-Kucsera igen szoros kapcsolata is a Prónay Pál és Héjjas Iván nevéhez köthető, egykori különítményekkel és különítményesekkel, illetve a még 1922–1923 során is tevékenykedő, radikális jobboldali katonai-félkatonai csoportokkal.¹⁵⁶

A jászkarajenői terroristák büntetőpere egyébként a másodfokú ítélettel sem ért véget teljes egészében, Keő-Kucsera István és Gyalay Mihály védőügyvédjük, dr. Fehérváry Kálmán segítségével a másodfokú ítélet kihirdetése után semmisségi panaszt nyújtottak be a Magyar Királyi Kúriához, így az ügy harmadfokra, a legfelsőbb magyar bírói fórumra is eljutott. A semmisségi panaszt a Kúria 1927. szeptember 27-én, több mint öt évvel a jászkarajenői kézigránátos merénylet tevének megszületése után tárgyalta, és ugyanezen a napon kelt végzésében elutasította a vádlottak semmisségi panaszát.¹⁵⁷

Akár az igazságszolgáltatás szimbolikus gesztusának is tekinthetjük, hogy a legfelsőbb magyar bírói fórum is – immár megváltoztathatatlanul – kimondta Keő-Kucsera

---

¹⁵⁵ BODÓ, *The White Terror*, 202–203.

¹⁵⁶ Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *A szolnoki ügyészség újabb vizsgálatot rendelt el Keő-Kucsera „kzilengései” ügyében*, Pesti Napló, 1924. november 4., 7.

¹⁵⁷ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924 – A Magyar Királyi Kúria végzése.

István, Gyalay Mihály és Kovács József radikális jobboldali aktivisták bűnösségét a gyilkosságra irányuló szövetség büntetében, és csupán a szerencsén múltott, hogy Kovács József még idő előtt meggondolta magát, elállt a rábizott merénylet végrehajtásától, és a legapróbb részletekig feltárta az előkészületeket a nyomozó hatóságok előtt. Ezzel együtt a jászkarajenői ébredő terroristák érdemi büntetést nem kaptak, a három vádlottra kirótt, néhány hónapos fogházbüntetés pedig, melynek egy részét egyébként az elsőfokú bíróság kitöltöttnek vette a vizsgálati fogsággal és az előzetes letartóztatással, egyáltalán nem mondható az emberéleteket veszélyeztető, kimondottan emberek meggyilkolására irányuló cselekménnyel arányban álló büntetési tételnek. Árulkodó, mi több, egyenesen gyanúsnak mondható, hogy a magasabb szintű katonai és politikai körökbe bejáratos Adorján Gézát, az Ébredő Magyarok Egyesületének félkatonai alakulatokat szervező tisztségviselőjét, akinek a nevét 1922 után egyébként még számos más súlyos, politikai indíttatású bűncselekménnyel összefüggésbe hozták, egyenesen felmentették minden vele szemben felhozott vád alól, és Keő-Kucseráéktól eltérően még csak szimbolikus mértékű büntetést sem kapott.

Egyértelmű bizonyíték, írásbeli forrás ilyesmiről jellemzően nem áll a kutatók rendelkezésére, ám az 1920-as évek hasonló bűnügyeinek gyakran igen hasonló kimenetele alapján talán némi általánosítást megengedhetünk magunknak, és a vádlottak, főként a felfelé látszólag igen mobilis Adorján Géza kapcsolati hálója, elsősorban a Prónay Pál és Héjjas Iván paramilitáris vezetőkkel való

szoros ismeretsége alapján levonhatunk bizonyos következtetéseket. Nevezetesen azt, hogy bizonyos befolyással bíró politikai és katonai körök közbenjártak a jászkarajenői ébredő terroristákért is, és valamiként ebben az esetben is sikerült elérniük, hogy a kétségtelenül súlyos bűncselekményt tervező, radikális jobboldali kötődésű fiatalemberek tetteikért a lehető legcsekélyebb büntetést kapják, noha bizonyítást nyert, hogy olyan cselekedetek végrehajtására szövetkeztek, amelyek végkimenetele emberek súlyos sebesülése és/vagy halála lehetett volna.¹⁵⁸

A csongrádi antiszemita kézigránátos terrortámadás

Az Erzsébetvárosi Demokrata Kör elleni bombamerénylet mellett a valamivel későbbi csongrádi bombamerénylet a korszak ugyancsak nagy sajtóvisszhangot kiváltó terrorcselekménye volt, melyet ugyancsak radikális jobboldali merénylők követtek el, feltehetőleg Piroska János honvéd főhadnagy vezetése alatt. A merénylők 1923. december 26-án a csongrádi Magyar Király Szálló báltermében, a helyi zsidó nőegylet által szervezett jótékonyági rendezvényen a bálozók közé robbanószerkezetet dobtak, amely három embert megölt és további huszonöt embert súlyosan, tizenötöt pedig könnyebben megsebesített. A merényletben szerepet játszottak még Piroska János testvérei, István és György, illetve bizonyos Sági János és Kővári János gazdálkodók, az

---

¹⁵⁸ Vö. ZINNER, i. m. 159–160.

Alföldi Brigád helyi milicistái is. Piroska János maga készítette el, és ugyancsak ő hozta el a robbanószerkezetet Budapestről.¹⁵⁹

A merénylet végrehajtását bizonyos Bölöni (a forrásokban olykor Bölönyi névváltozattal is találkozhatunk) Miklós és Sinkó László vállalták magukra. Sinkó a kihallgatása során azzal védekezett, hogy Piroska főhadnagy előzőleg a lakásán tartott megbeszélésen azt mondta neki, hogy a bomba csak riadalomkeltésre szolgál, de emberi élet kioltására robbanóereje voltaképpen alkalmatlan. Ő mégis vonakodott azt eldobni, amikor éjfélkor megjelentek a Magyar Király Szálló előtt. Bölöni/Bölönyi Miklós erre gyávának nevezte Sinkó Lászlót, aki végül a cigarettájával gyújtotta meg a bomba gyújtószinórját, és behajította azt a teli bálterembe. A bomba azonnal fel is robbant, a robbanásban pedig halálos sérüléseket szenvedett Nagyjános Julianna cseléd lány, Wolff Sándor egyetemista és Farkas Balázs cigányprímás. Életveszélyesen sérültek meg továbbá: Barna Gézáné, Barna Henrik, Barna Henrikné, Barna Piroska, Dr. Buk Herman, Buk Margit, Buk Ilonka, Buk József, Buk Mariska, Dékány Béla, Engel Mihályné, Fehér Istvánné, Grósz László, Grósz Magda, Grósz Sára, Kovács Lajos, Kovács Lenke, Krizsán Béla Aladár, Princz István és Dr. Vida Sándorné.¹⁶⁰

---

¹⁵⁹ SERFŐZŐ, i. m. 98.

¹⁶⁰ Dr. Vida Ferenc (1911–1990), a többek között Nagy Imrét is halálra ítéelő, később ismertté vált kommunista vérbíró édesanyja is megsérült a merényletben.

A rendőrség nagy erővel látott az adatgyűjtéshez, és hamarosan elfogta az elkövetőket, és a másnap megérkező Zombori Jenő szegedi főügyész, Szalay József kerületi rendőrfőkapitány, valamint Borbolya Jenő rendőrtanácsos közreműködésével lefolytatott nyomozás annyi tárgyi bizonyítékot szolgáltatott, hogy 1923. december 30-án a tettesek beismerő vallomást tettek. Letartóztatták a társaikat is, csaknem az egész helyi fajvédő csoportot, összesen 25 fiatalembert, többek között Sinkó László gazdálkodót, Zubek Mihály állásából felfüggesztett tanítót, Kasztell Sándor gépészt, Sági Rókus földművest, Piroska György kereskedőt, Bölöni/Bölönyi Miklós foglalkozás nélküli fiatalembert, illetve Forgó Ferenc gazdálkodót. Nem meglepő módon kiderült, hogy a merénylők nagy része tagja volt az Ébredő Magyarok Egyesületének is. Piroska Jánost, mivel tényleges állományú katonatiszt volt, és az általa elkövetett bűncselekmények a katonai igazságszolgáltatás alá tartoztak, a Budapesti Hadbírósnak adták át.

Az egyre inkább kiemeltté váló nyomozásba bekapcsolódott Diószeghy János miniszteri tanácsos, a Belügyminisztérium rendőrség működését felügyelő közbiztonsági osztályának vezetője is,¹⁶¹ akinek közreműködése során kiderült, hogy a merénylők csoportja a Héjjas Iván vezetésével működő Alföldi Brigádnak is

---

¹⁶¹ A Magyar Királyi Belügyminisztérium VI. közbiztonsági osztálya a rendőrség és a csendőrség szakmai irányításáért felelt, vezetője körülbelül a mai értelemben vett rendészeti szervek irányításáért felelős államtitkárnak felelt meg.

tagja, ily módon pedig a Kettőskereszt Vérszövetséggel és alaposan feltételezhető volt a kapcsolatuk.¹⁶² A nyomozás során Sági Jánosnál még egy megbízólevelet találtak, amelyben Héjjas Iván tartalékos főhadnagy kinevezte őt az Alföldi Brigád csongrádi zászlóaljának szolgálatvezetőjévé.¹⁶³ Héjjas és az Alföldi Brigád kapcsán tehát a csongrádi bombamerénylet mögött ugyancsak felsejlik a Kettőskereszt Vérszövetség is...

Gróf Csáky Károly honvédelmi miniszter, a hadsereg becsültét mentendő – pályája során nem egyetlen alkalommal – zavarkeltéssel elérte, hogy Piroska János főhadnagyot jogi értelemben ne tekintsék hivatásos katonának. A hadsereg ugyanis azzal érvelt, hogy Piroska főhadnagy ellen korábban etikai eljárás volt folyamatban, miután korábbi, egyébként zsidó származású menyasszonyát, aki felbontotta vele az eljegyzését, továbbra is zaklatta, fenyegette, emiatt pedig nyugállományba helyezték. Többféle verzió született arról, Piroska János végül is hol van állásban, a Képzőművészeti Főiskola vagy a Bocskay Nevelőintézet rajztanára-e, végül azonban vádlottként tetteestársaival ő is a polgári bíróság elé állt.¹⁶⁴ Az ügyet végül a Szolnoki Királyi Törvényszék tárgyalta, a vádlottak egyik védője dr. Ulain Ferenc, az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik vezetője, fajvédő

---

¹⁶² Az eset részleges rekonstruálására leginkább Csongrád megye főispánjának iratai alkalmasak. HU-MNL-CSML-IV-401-a-24/1923.

¹⁶³ SERFŐZŐ, i. m. 97.

¹⁶⁴ Vö. Nemzetgyűlési Napló 1922–1926/XVIII., 344–345. Idézi: SERFŐZŐ, i. m. 100.

nemzetgyűlési képviselő, a korszak ismert radikális jobboldali politikusa.

A bombamerénylet ügyének főtárgyalása a Szolnoki Királyi Büntetőtörvényszéken 1924. szeptember 17-e és 26-a között zajlott. A vádlottak meglehetősen kevés időt töltöttek fogságban, ugyanis magas óvadék ellenében már jóval a tárgyalás előtt szabadlábra helyezték őket. A dr. Ulain Ferenc és dr. Széchényi István ügyvédek által képviselt védelem a főtárgyaláson a vádlottak, elsősorban Piroska János főhadnagy hazafias, az ellenforradalmi rendszer kialakításában szerzett érdemeivel érvelt, többek között megállapítva, hogy a tanácsköztársaság bukása utáni időkből Piroska volt az, aki Héjjas Iván formálisan a Nemzeti Hadsereg állományába tartozó paramilitáris alakulatának tagjaként Csongrádon újjászervezte a csendőrséget, ezzel pedig nagyon nagyban hozzájárult az állami és társadalmi rend helyreállításához. Széchényi ügyvéd védőbeszédében egészen odáig elment, hogy a helyi zsidóság bizonyos prominens tagjai, többek között bizonyos Kalmár Zoltán ügyvéd még az ellenforradalmi időkhöz visszamenőleges sérelmet dédelgetnek Piroska főhadnaggyal szemben, aki Kalmárt fegyelmezetlen magatartása miatt – ivott és kártyázott – annak idején kizárta őt a csongrádi önkéntes csendőralakulatból. A védőügyvéd hangot adott azon határozott véleményének is, mely szerint Piroska János és a helyi ébredő csoport tagjai amúgy korántsem antiszemiták, a zsidó-keresztény ellentétet pedig leginkább a csongrádi zsidóság képviselői gerjesztik mesterségesen, és a Magyar Király Szállóban

elkövetett bombamerénylet nyomozását is ők igyekeztek abban az irányban befolyásolni, hogy a gyanú a helyi keresztény-nemzeti érzelmű politikai aktivistákra terelődjön.

A vádlottak többek között azzal is védekeztek, hogy a nyomozás során a rendőrök bántalmazták őket, és csak ezért tettek korábban beismerő vallomásokat. A Szolnoki Királyi Büntetőtörvényszék a tanúkat többnyire nem találta szavahihetőnek, a nyomozást nem találta elég alaposnak, az elé tárt bizonyítékokat pedig bizonyító erejűnek, és maga is hajlott arra, hogy a vádlottakat esetleg kínzással bírták beismerő vallomásra a nyomozás során. Ebből kifolyólag a dr. Fuchs Gyula törvényszéki elnök vezette bírói tanács 1924. szeptember 26-ai ítéletében Sinkó László, Bölönyi Miklós elsőrendű, valamint Fülöp Andor, Piroska György, Piroska János, Sági János és Sági Rókus másodrendű vádlottakat a három rendbeli gyilkosság és huszonöt rendbeli gyilkossági kísérlet vádja alól felmentette.¹⁶⁵ Befolyásos katonai és politikai körök igen valószínűsíthetően itt is közbenjártak a vádlottak megsegítése érdekében, az ügyben született felmentő ítélet pedig itt sem tudható be a véletlennek.¹⁶⁶

A csongrádi bombamerénylet valószínűsíthető értelmi szerzője, Piroska János, aki polgári szakmájára nézve egyébként rajztanár és festőművész volt, később

---

¹⁶⁵ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Egy felmentő és egy marasztaló ítélet*, Világ, 1924. szeptember 28.

¹⁶⁶ Vö. SHVOY, i. m. 97.

konzolidálódott és politikai pályára lépett.¹⁶⁷ 1930-ban jogi diplomát szerzett, 1933-ban Csongrád város főjegyzője, majd polgármestere lett, hivatali ideje alatt pedig nagyszabású építkezések indultak a városban. 1945-ben letartóztatták és népbírósi eljárás indult vele szemben háborús és népellenes bűncselekmények gyanújával, amelyben azonban minden vád alól felmentették.¹⁶⁸ A családnak azonban ezzel együtt is minden vagyonát, ingatlanát elkobozták, folyamatos rendőri megfigyelés alatt tartották őket, majd 1952-ben Piroska Jánost egy rövid időre a hortobágyi kényszermunkatáborba internálták.¹⁶⁹ 1956-ban szerepet vállalt a forradalomban, emiatt rövid időre ismét letartóztatták.

Bár a forrást kétségtelenül alapos kritikával kell kezelnünk, 1959-ban – feltehetőleg az egykori horthysta katonák és civilek 1956-os forradalomban való érintettségének igazolása céljából – egy újabb, megkésett politikai rendőri vizsgálat zajlott az egykori különítményesek ellen. Ennek dokumentumai ma az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában találhatóak, és külön jelentés foglalkozik a Héjjas-

---

¹⁶⁷ Piroska János politikusi pályájáról lásd bővebben: ERDÉLYI Péter, *Képviselőtestületi választások 1929-ben Csongrádon*, Múzeumi Kutatások Csongrád Megyében 2003, szerk. ERDÉLYI Péter–SZÚCS Judit, Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2002, 119–125.

¹⁶⁸ HU-MNL-CSML-XXV-8-5-d-NB-148/1945. Piroska János háborús és népellenes bűntette.

¹⁶⁹ GULYÁS Martin, *Az 1945-ös csongrádi földosztás vesztesei*, Emlékeztető, 2016/1–2, 52–68.

különítmény egykori tagjainak Csongrád megyei tevékenységével.¹⁷⁰ E jelentés egyik fő témája a csongrádi bombamerénylet, és az esemény utóéletének egy igen érdekes fejezete, noha leginkább az irat keletkezése idején már idős, helyi kommunista érzelmű lakosok visszaemlékezéseire támaszkodik. A jelentést jegyző Dobos rendőr százados ugyanakkor azt is leírja, hogy személyesen beszélt az ekkoriban már a 80-ik évét taposó, Szegeden élő Shvoy Kálmán volt horthysta tábornokkal, a Horthy-korszak még élő, nagy tanújával, aki elmondta neki, hogy az 1930-as években magánbeszélgetést folytatott a csongrádi bombaper bírójával, Fuchs Gyulával, aki nevét ekkorra már Falkaira magyarosította. A bíró állítólag megvallotta a tábornoknak, hogy bár a csongrádi terroristák bűnössége egyértelmű volt, és el kellett volna ítélnie őket, mégis magas helyről, egyenesen Horthy Miklós kormányzótól érkezett arra vonatkozó informális utasítás, hogy a pernek felmentő ítélettel kell zárulnia.¹⁷¹ Hogy Shvoy Kálmán tábornok és Fuchs (Falkai) Gyula bíró között valóban lezajlott-e a beszélgetés, amelyre a jelentéstevő Dobos rendőr százados utal, feltehetőleg már soha nem tudjuk meg. Lehetséges, hogy az ekkoriban már igen idős egykori tábornok csupán a saját bennfentességét akarta bizonyítani ezzel a történettel,

---

¹⁷⁰ HU-ÁBTL-4.1.-A-881. Rongyos gárdisták, szabadcsapatok, különítményesek anyagai – A Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztályának összefoglaló jelentése a Héjjas-különítmény tagjainak Csongrád megyei tevékenységéről, 1959. november 18.

¹⁷¹ Uo.

esetleg valamiféle önigazolást keresett, de az is lehet, hogy csupán a politikai rendőrség tisztjének nyomására vallotta azt, amit, már ha a jelentéstevő Dobos százados valóban beszélt Shvoy Kálmánnal (ezt persze azért alaposan feltételezhetjük). Horthy személyes felelőssége és beavatkozása az igazságszolgáltatásba mindenesetre remekül illett a kommunista politikai rendőrség ügyről alkotott koncepciójába, ugyanakkor valóság tartalmát sem zárhatjuk ki. Az a rendelkezésre álló források alapján valószínűnek tűnik, hogy a csongrádi bombamerénylet valóban Piroska János és milicista társai követték el, és abban parancsnokuk, Héjjas Iván tartalékos főhadnagy is érintett volt. A vádlottakat feltehetőleg politikai kapcsolataiknak és a jobboldali ellenforradalomban játszott szerepüknek köszönhetően mentették fel, akár maga a kormányzó, akár egy alacsonyabb rangú szövetségesük járt közben értük. Piroska János mindenesetre az 1956-es forradalom és szabadságharc után végleg visszavonult a közéletől, gazdálkodással és festéssel foglalkozott, és 1987-ben, 92 éves korában hunyt el. Csongrád város igencsak ellentmondásos múltú szülőföldjének, aki politikusi pályája során mindennel együtt valóban sokat tett az alföldi település fejlődéséért, nevét szülővárosában ma tér viseli...¹⁷²

---

¹⁷² TÓTH Attila, *Piroska János élete és festészete*, Csongrád, Magánkiadás, 2009.

A Márffy József és társai által elkövetett bűncselekmények és a velük szemben felhozott vádak

Az 1922-es erzsébetvárosi bombaügy politikailag igencsak terhelt, a hosszan elhúzódó büntetőper maga pedig minden bizonnyal politikailag motivált volt,¹⁷³ hiszen a Bethlen-kormány és Horthy Miklós kormányzó egyre inkább az antanttal való viszony rendezésére, külső és belső konszolidációra törekedett. Magyarország gazdasága talpra állítása céljából egy nagyobb kölcsönt készült felvenni Franciaországtól, így a magyar hatóságokon is igen nagy volt a nyomás, hogy eredményt mutassanak fel számos antiszemita és antantellenes bűncselekmény ügyében.

A dr. Schweinitzer József rendőrkapitány által az ÉME-től lefoglalt iratok nyomán a Fővárosi Királyi Büntetőtörvényszék azzal vádolta a nemzetvédelmi milicistákat, hogy azok „...eltértek a központi nemzetvédelmi céloktól, társadalomellenes támadásokat készítettek elő, az izraelita vallást követő állampolgárok Magyarországon való megmaradását pedig ún. zsidóverések és bombamerényletek útján akarták lehetetlenné tenni.”¹⁷⁴ Márffy Józsefet és társait továbbá úgynevezett vérbíróság megszervezésével is vádolták, mely a szervezet belső, önkényes bíraskodási szerve volt, és a tagok engedetlensége, kilépése stb. esetén halálos ítélet kiszabására, azaz gyilkosságra is feljogosítva érezhette

---

¹⁷³ ZINNER, i. m. 166.

¹⁷⁴ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Az elsőfokú ítélet indoklásának második fejezete, valamint ZINNER, i. m. 166–167.

magát, Márffy József pedig ebből kifolyólag megfélemlítéssel, életveszélyes fenyegetéssel vette rá tettehársait, hogy a merényletek megszervezésében és végrehajtásában működjenek közre. Ennek ellentmond, hogy az iratok tanúsága szerint Márffy József vérbíróság, belső bíraskodási szerv létrehozására csak 1923. április 14-én adott utasítást,¹⁷⁵ amikor a vádban szereplő bűncselekmények jó része már lezajlott.

A bombaper vádlottjai Márffy József banktisztviselőn kívül Szász János leszerelt katona, Marosi Károly vámőr, Radó József fiataikorú, korábban drogériai eladó, pénzügyőri vigyázó, Horváth-Halas József villanygyári tisztviselő, Vargha Ferenc népjóléti minisztériumi díjnok, illetve ifj. Drenka Béla fővárosi tisztviselő voltak. Még a tárgyalás kezdete előtt rejtélyes körülmények között elhunyt a merényletben a vád szerint ugyancsak közreműködő Kasnyik János géplakatos, akinek halála ugyancsak Márffy József terelte a gyanút. Természetes úton, súlyos tüdőbetegségben elhunyt továbbá a számos társa által mérnöként ismert, valójában kőműves, de valamiféle vegyszeti ismeretekkel rendelkező Chriaszty István, a bomba feltételezett összeszerelője, illetve Herczeg József, az Erzsébetvárosi Demokrata Kör – a vád szerint a robbantókkal összejátszó – portása.

---

¹⁷⁵ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve, 233–238.

Az ügyészség Márffy Józsefet mint elsőrendű vádlottal szemben az alábbi cselekmények miatt fogalmazott meg vádiratot:

a) az Erzsébetvárosi Polgári Demokrata Körben 1922. április 2-án elhelyezett pokolgép felrobbantásával elkövetett 8 rendbeli gyilkosság 23 rendbeli gyilkossági kísérlet miatt mint tettes,

b) a Budapesti Királyi Törvényszék Koháry utca 3. számú kapujában bomba elhelyezésével, 1922. augusztus 22-én megkísérelt gyilkosság büntette miatt mint felbujtó,

c) a Budapest VIII. kerület, Reviczky utca 6. számú ház kapujában bomba elhelyezésével 1923. november 16-án megkísérelt gyilkosság büntette miatt mint tettes,

d) Rassay Károly és Miklós Andor címére bomba küldésével, 1923. február 20-án megkísérelt gyilkosság büntette miatt mint felbujtó,

e) 1923 novemberében az ortodox zsinagóga ellen gyilkosság elkövetésére irányzott szövetség büntette miatt mint tettes,

f) 1923 októberében a cseh követség ellen gyilkosság elkövetésére irányzott szövetség büntette miatt mint tettes,

g) a nemzetgyűlés elnökéhez, a magyar királyi államrendőrség budapesti főkapitányához és a Francia Köztársaság magyarországi követéhez 1923. november 17-

én intézett levelekkel elkövetett hatóság elleni erőszak 3 büntette miatt mint tettes.¹⁷⁶

Marosi Károly másodrendű vádlottal szemben az alábbi vádakat fogalmazta meg az ügyészség:

a) az Erzsébetvárosi Polgári Demokrata Körben 1922. április 2-án elhelyezett pokolgép felrobbantásával elkövetett 8 rendbeli gyilkosság és 23 rendbeli gyilkossági kísérlet büntette miatt,

b) Rassay Károly dr. és Miklós Andor címére bomba küldésével 1923. február 20-án megkísérelt gyilkosság büntette miatt,

c) 1923 novemberében az újpesti ortodox zsinagóga ellen gyilkosság elkövetésére irányzott szövetség büntette miatt mint tettes.

Radó József harmadrendű vádlottat az ügyészség „mindössze” az Erzsébetvárosi Demokrata Körben 1922. április 2-án elhelyezett pokolgép felrobbantásával elkövetett 8 rendbeli gyilkosság és 23 rendbeli gyilkossági kísérlet büntette miatt mint tettest vádolta.

Szász József negyedrendű vádlottal szemben az alábbi vádpontokat fogalmazták meg:

a) az Erzsébetvárosi Polgári Demokrata Körben 1922. április 2-án elhelyezett pokolgép felrobbantásával elkövetett gyilkosság 8 rendbeli és gyilkosság kísérletnek 23 rendbeli büntette miatt mint bűnsegéd,

---

¹⁷⁶ Uo. A vádirat.

b) Rassay Károly dr. és Miklós Andor címére bomba küldésével 1923. február 20-án megkísérelt gyilkosság büntette miatt mint tettes,

c) a nemzetgyűléselnökéhez, a magyar királyi állami rendőrség budapesti főkapitányához és a francia köztársaság magyarországi követéhez 1923. november 17-én intézett levelekkel elkövetett hatóság elleni erőszak 3 büntette miatt mint bűnsegéd.

Horváth-Halas József ötödrendű vádlottat a Budapesti Királyi Törvényszék V. kerület, Koháry utca 3. számú kapujában bomba elhelyezésével 1922. augusztus 22-én megkísérelt gyilkosság büntette miatt mint tettest vádolta az ügyészség.¹⁷⁷

Vargha Ferenc hatodrendű vádlottat az alábbi vádpontokkal szembesítették:

a) a budapesti királyi törvényszék V. kerület, Koháry utca 5. számú kapujában bomba elhelyezésével, 1922. augusztus 22-én megkísérelt gyilkosság büntette miatt mint bűnsegéd,

b) 1923 októberében a cseh követség ellen gyilkosság elkövetésére irányzott szövetség büntette miatt mint tettes.

Kis Ferenc hetedrendű vádlottal szemben az 1923 októberében a cseh követség ellen gyilkosság elkövetésére irányzott szövetség büntett miatt mint tettes ellen emelt vádat az ügyészség.

---

¹⁷⁷ Uo.

Ifj. Drenka Béla nyolcadrendű vádlott csupán azzal, a többihez képest viszonylag enyhe váddal nézett szembe, hogy a nemzetgyűlés elnökéhez, a Magyar Királyi Államrendőrség budapesti főkapitányához és a Francia Köztársaság magyarországi követéhez 1923. november 17-én intézett levelekkel bűnsegédi minőségben hatóság elleni erőszak bűntettét követel el.¹⁷⁸

A vádirat csoportosításának megfelelően a bíróság először az újpesti zsinagóga elleni pogromkísérletet tárgyalta, mely szerint Péter Tivadar és Salló János fiatalok vádlottak¹⁷⁹ Márffy József rábeszélésére, felbujtására elhatározták, hogy kiutaznak Újpestre, és a zsinagógából istentisztelet után kijövő zsidókat válogatás nélkül inzultálják, megverik. A két fiatalember tervezett antiszemita akcióját nem hajtotta végre, helyette ironikus módon inkább betértek egy kocsmába. Márffy Józsefet itt, mint a csoport szervezőjét és a végül is végre nem hajtott antiszemita akció értelmi szerzőjét vádolták, Marosi Károllyal mint társtettessel egyetemben.

A Koháry utcai királyi törvényszéki palota elleni merénylet tervét Márffy József állítólag először 1922 augusztusában kezdte tervezgetni, noha Marosi Károly vádlott vallomása szerint korábban az is megfordult a fejében, hogy a Magyar Államrendőrség Budapesti

---

¹⁷⁸ Uo.

¹⁷⁹ Ügyüket korábban a Fiatalkorúak Bírósága tárgyalta, végül mindkettőjüket felmentették. HU-BFL-VII-5-c-16193/1923.

Főkapitányságát kellene felrobbantani.¹⁸⁰ A merénylők a bombát végül is Budára, a Pestvidéki Királyi Törvényszék épületéhez vitték, ám mivel azt tapasztalták, hogy túl sok ember áll a kapuban, ezért inkább visszavitték azt az értelmi szerző, Márffy József lakására. Végül is a bombát a Koháry utcai fogház kapujában helyezték el 1922. augusztus 22-én. Már a gyújtózsínórt is meggyújtották, de a házmaster és felesége, valamint az épület előtt őrt álló rendőr szerencsésen eloltották, így az nem robbant fel. Nesz Károly, az ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályához is kötődő, tényleges állományú katona, aki ellen párhuzamosan katonai büntetőeljárás is folyt, a Márffy-perben is tanúskodott, vallomásában pedig elmondta, hogy ezt a bombát valószínűleg Márffy József fürdőszobájában készítették, ő ugyanis járt Márffy lakásán, a fürdőszobából pedig zajt halott, a helyiségbe azonban nem engedték be.¹⁸¹

A nyomozó hatóságok és a büntetőtörvényszék feltételezése szerint Márffy 1923 első felében azt is eldöntötte, hogy mindenképpen megghiúsítja a franciák által Magyarországnak nyújtott kölcsön tervét, hogy ezzel álljon bosszút a szerinte egyre inkább az Ébredő Magyarok Egyesülete ellen munkálkodó Bethlen-kormányon, ezt pedig oly módon fogja végrehajtani, hogy a francia követség vagy valamely kisantant ország követsége ellen

---

¹⁸⁰ ZINNER, i. m. 169; HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Az elsőfokú ítélet, 52.

¹⁸¹ ZINNER, i. m. 169–170.

bombamerényletet követ el. A vegyészethez elvileg konyító, a tárgyalás előtt feltehetőleg természetes úton elhunyt – súlyos tuberkulózisban szenvedő – Chriaszty Istvánnal együtt készítették el a bombát, melyet 1923. november 26-án helyeztek el a francia követség Reviczky utcai épülete elé. A gyújtószerkezet hibája miatt azonban ez a bomba sem robbant fel, a merényletkísérlet nem sikerült.

A vád szerint Márffy József, Chriaszty István, Marosi Károly, Szász József és a később elhunyt Bekő Zoltán 1923 februárjában arra is szövetkeztek, hogy Rassay Károly nemzetgyűlési képviselő lakására, valamint Miklós Andor hírlapíró szállodai szobájába juttatnak el olyan becsomagolt nyeles kézigránátokat, amelyek a csomag kibontása után felrobbannak. A robbanó küldeményeket kézbesítették is, de Rassay felesége nem engedte a csomagot felbontani, értesítette a rendőrséget, a Miklós Andornak szánt robbanó küldemény pedig ugyancsak felbontása előtt a rendőrségen kötött ki.

101-es bizottság aláírással életveszélyes fenyegető levelek jutottak el a magyar nemzetgyűlés elnökéhez, a francia követségre és a Budapesti Főkapitányságra, melyekben a szerző halállal fenyegette meg Bethlen István miniszterelnököt, amiért az megítélése szerint jelentős engedményeket tett az antantnak a genfi konferencián, ugyancsak halál várt volna dr. Nádasy Imre országos és Marinovich Jenő budapesti rendőr-főkapitányokra, amiért a kormány politikáját támogatták, illetve a francia követség

diplomataira is, mert azok nem mások, mint a „magyarokon élőködő rablók”¹⁸².

A helyzetet bonyolította, hogy a tárgyaláson Márffy Józsefre rótt bűncselekmények elkövetése idején éppen nemzetgyűlési választásokat tartottak, az ÉME pedig, mint igen erős társadalmi-politikai szervezet, a választásokba is igyekezett beavatkozni, illetve segítségére a mozgósítás terén a kormánypárt is számított. Márffy József állítólag igyekezett IX. kerületi nemzetvédelmi csoportját függetleníteni az ÉME Országos Központi Igazgatóságától, és közölte az ÉME Nemzetvédelmi Főosztályával, hogy csak Héjjas Iván és Prónay Pál különítményparancsnokok utasításait ismeri el, de az ÉME Igazgatóságához, melyet abban az időben Pálóczi Horváth István vezetett, teljes bizalmatlansággal viszonyul.¹⁸³

Az antiszemita bűncselekmények tárgyalássorozat, 1924. november 18–december 13.

A bombaper elsőfokú tárgyalássorozata 1924. november 18-án kezdődött. A vádlottak egy jó része ilyenkor már egy ideje előzetes letartóztatásban volt, a fogházból vezették őket a bíróságra.¹⁸⁴ Kiss Ferenc vádlott, aki a nyomozati szak folyamán eltűnt, nem jelent meg a tárgyaláson. A vádlottak és a vádpontok részletes ismertetése után az ügyész indítványozta a fiatakorú ifj. Drenka Béla

---

¹⁸² HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – A vádirat.

¹⁸³ ZINNER, i. m. 170.

¹⁸⁴ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve, 5–8.

szabadlábban lévő vádlott vizsgálati fogságba helyezését, ugyanis a per egyik tanúját, Sebestyén Ferenc műszerészt az államrendőrség budapesti főkapitányságának tájékoztatása szerint előző nap életveszélyesen megfenyegették, amennyiben Márffyra és társaira vallana, a két fiatalember egyike pedig erősen hasonlított a vádlottra. A törvényszék a vádlott vizsgálati fogságba helyezésére vonatkozó indítványt elutasította, ugyanis nem látta bizonyíthatónak, hogy ifj. Drenka Béla valóban befolyásolni próbálta volna a tárgyalás menetét, és valóban ő lett volna a két azonosítatlan személy egyike, akik Sebestyén Ferenc tanút megfenyegették.¹⁸⁵ Langer Jenő elnök ezek után megállapította, hogy Chriaszty István vádlott az elé terjesztett hiteles anyakönyvi kivonat alapján 1924. október 1-jén valóban elhunyt, ezért vele szemben a büntetőtörvényszék a büntetőeljárást megszüntette.¹⁸⁶

Ezután vallomástételre szólították az elsőrendű vádlottat, Márffy Józsefet, aki a vádat megértette, ám ártatlannak vallotta magát. Előadta, hogy az ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályának vezetését még a király visszatérési kísérlete előtt (tehát 1921-ben) bízták rá, és hogy a nemzetvédelmi osztály tudomása szerint katonai jogállású szervezet volt, mely a honvédelmi minisztérium tudtával és engedélyével működött. Strengel Vilmos javaslatára Márffy Józsefet egy bizonyos Vass Títusz honvéd százados jelölte ki a nemzetvédelmi osztály

---

¹⁸⁵ Uo. 9–11.

¹⁸⁶ Uo. 12.

parancsnokául. Állítása szerint sem az időközben öngyilkosságot elkövetett Kasnyik János, sem pedig Szász József nem tartozott a szűkebb baráti társaságába az ÉME-n belül, Marosi Károly 1922 márciusában lett a helyettese a nemzetvédelmi osztályban, Horváth-Halas József és Vargha Ferenc vádlottakat pedig az erzsébetvárosi bombamerénylet megtörténtekor, 1922 áprilisában még nem ismerte. Márffy ezután, mikor az elnök azzal szembesítette, hogy adatok merültek fel arra vonatkozóan, hogy ő volt a merénylet értelmi szerzője, kitérő választ adott, és előadta, hogy a rendőrségen csúnyán összeverték, amit jelentett dr. Kovács Péter fogházügyésznek is.¹⁸⁷ Az elnök erre felolvastatta dr. Ötvös József fogházorvos 1923. december 9-ei keltezésű jelentését, mely szerint Márffy József vádlotton nem volt található komoly fizikai bántalmazásra utaló nyom. Az elnök kérdésére Márffy előadta, hogy a robbantásos merénylet iránt különösebben nem érdeklődött, mikor

---

¹⁸⁷ Márffy József és társai a főtárgyalás során folyamatosan azt állították, hogy a rendőrségen veréssel, éheztetéssel csikarták ki belőlük a beismerő vallomásokat, és bár nyilván nem tudhatjuk biztosan, ebből mennyi igaz, tekintve, hogy Schweinitzer József vezette a nyomozást, akár kétségek is felmerülhetnek a vádlottak kényszervallatását illetően, nem csupán a fogházorvos véleménye alapján. Schweinitzer Józsefről ugyanis több forrásban fennmaradt, hogy bár a politikai rendőrség középútas, konzervatív elveket valló vezetőjeként mind a szélsőbal, mind pedig a szélsőjobb oldali politikai erők ellen erélyesen fellépett, a gyanúsítottakkal való embertelen bánásmódot sosem kedvelte, és saját beosztottjai körében is szóvá tette. Vö. VARGA Krisztián, *Ellenség a baloldalon. Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015, 209–211.

értésült róla, az újpesti zsinagóga ellen tervezett merényletről pedig a vizsgálóbíró előtti kihallgatáson hallott először.¹⁸⁸ A bíróság előtt tanúként megjelent dr. Kovács Péter fogházügyész is, aki előadta, hogy Márffy József valóban jelezte neki, hogy a rendőrségen bántalmazták, de erre utaló bizonyítékok valóban nem álltak rendelkezésre. Márffy József vádlott ismét előadta, hogy a rendőrségen hányszor és hogyan bántalmazták, de az elnök jelezte neki, hogy majd az illető rendőrségi tisztviselőkkel is szembesítik, és akkor részletesen hangot adhat ez irányú sérelmeinek.

A bíróság ezt követően vallomástételre idézte Szász József vádlottat, aki ugyancsak előadta, hogy a vádat megértette, bűnösnek azonban nem vallja magát. Szász előadta, hogy véleménye szerint az egész eljárás nem más, mint koholt per, és dr. Hetényi Imre rendőrfőkapitány-helyettes megítélése szerint mindenképpen az Ébredő Magyarok Egyesülete tagjai között kívánta megtalálni a merénylőket. Bevallása szerint 1922 elején ismerte meg Márffy Józsefet, de nem volt az alárendeltje, helyettese, lévén az ÉME egy másik szervezeti egységét, annak IX. kerületi sportosztályát vezette. Állítása szerint az erzsébetvárosi bombamerényletről semmit nem tudott, és bár járt Márffy József lakásán több ízben, az, hogy ott tervelték volna ki a merényletet és készítették volna el a pokolgépet, nem más, mint Hetényi főkapitány-helyettes koholmánya. Szász a korábban a rendőrségen és a

---

¹⁸⁸ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve, 18–21.

vizsgálóbíró előtt tett tagadó vallomásait fenntartotta, és megismételte, hogy minden vád csak Hetényi Imre és Schweinitzer József rendőrségi főnyomozók agyában született meg. Azt állította, Radó Józsefet korábban nem ismerte, hiába állította Radó, hogy ismerték egymást. Chriaszty Istvánt és Marosi Károlyt az ÉME tagjai közül saját bevallása szerint valóban ismerte, az időközben elhunyt Kasnyik Jánost azonban nem ismerte. Hetényi Imre két hét fogvatartás után állítólag azt mondta Szásznak, „Héjjas és egész bandája már le van fogva”, ezért beszélhetne, erre ő állítólag azt felelte Hetényinek, semmit nem tud Héjjas Ivánról. Hetényi állítólag alkut ajánlott Szásznak, mely szerint előnyösebb elbánásban lesz része, ha beismerő és másokra terhelő vallomást tesz.¹⁸⁹

Az elnök kérdésére ezután Márffy József előadta, hogyan szembesítette vele Schweinitzer József rendőrkapitány Radó Józsefet. Állítása szerint itt mutatták be őket egymásnak, Radó pedig csak a nyomozók többedik, gúnyos felszólítására volt hajlandó azt mondani, hogy felismeri Márffyt. Márffy a bíróság előtt azt állította, Radó József tudomása szerint nem is volt tagja az ÉME nemzetvédelmi osztályának, ellenben leginkább a rendőrség félemlítette vagy vesztegette meg, hogy olyan vallomást tegyen, amelyet. Langer Jenő elnök szembesítette Márffyt egy komoly bizonyítékkal, mégpedig egy Radó József nevére kiállított ÉME nemzetvédelmi bajtársi igazolvánnyal, melyet Apor Viktor tartalékos honvéd

---

¹⁸⁹ Uo. 23–43.

főhadnagy, ÉME-csoportvezető állított ki 1923. július 26-án. Márffy erre azt állította, Apor főhadnagy az ÉME egy másik szervezeti egységét vezette, Budapesten volt tíz, egymástól függetlenül működő nemzetvédelmi osztály, Radó egy másiknak éppenséggel tagja is lehetett, de a IX. kerületinek nem volt a tagja. Márffy szerint Kasnyik János sem volt sem az ÉME, sem azon belül a nemzetvédelmi osztály tagja, továbbá azt is állította, hogy Chriaszty István soha nem volt katona, így a robbanóanyagokhoz sem értett, ezért a bomba elkészítésében sem működhetett közre úgy, ahogyan azt a vádokban megfogalmazták.¹⁹⁰

A tárgyalás rövid szünet után folytatódott, amikor is Marosi Károly vádolt tett vallomást. Ő is saját ártatlanságát bizonygatta, illetve a rendőrségi fogdán történő verésről és éheztetésről számolt be. Állítása szerint Hetényi Imre rendőrfőkapitány-helyettes őt is megfenyegette, beismerő vallomását csak ennek hatására tette, a vizsgálóbíró előtti meghallgatáson csak ennek hatására tartotta fenn. Marosi a tárgyaláson ezt követően gyakorlatilag sírva fakadt, és elmondta, milyen válogatott kínzásokkal és lelki terrorral csikarták ki tőle a nyomozók a beismerő vallomást. Az elnök Marosit is szembesítette Ötvös József fogházorvos véleményével, mely szerint rajta sem voltak található komolyabb külsérelmi nyomok. Marosi később előadta, hogy 1922 tavaszán még nem volt tagja az ÉME nemzetvédelmi osztályának, ekkoriban főleg politikai tevékenységet folytatott a közelgő nemzetgyűlési

---

¹⁹⁰ Uo. 45–50.

választások előtt, s elsősorban Buday Dezső nemzetgyűlési képviselőnek – az ÉME későbbi elnökének – igyekezett segítségére lenni, hogy újra mandátumot nyerhessen. Radó Józsefet pedig a Rogátsy-féle drogériában ismerte meg, ahol mindketten eladóként dolgoztak. A bomba elhelyezésének napján, 1922. április 2-án Radó nagybátyjánál, egy bizonyos Payer Istvánnál járt, a merénylet elkövetésének napján, április 3-án pedig állítása szerint az ÉME IX. kerületi helyiségében tartózkodott, és innen ment haza több bajtársával.¹⁹¹

A per főtárgyalása 1924. november 19-én folytatódott. Márffy József folytatta reflexióit vádlott-társai vallomásait illetően. Előadta, hogy megítélése szerint a rendőrség gyakorlatilag minden vádlottat kényszervallatásnak vetett alá. Marosi Károly ezt ugyancsak megerősítette a bíróság előtt. Ezután Radó József vádlott vallomása következett, aki ugyancsak előadta, hogy korábbi, vádlott-társait terhelő vallomását veréssel és éheztetéssel kényszerítette ki tőle a rendőrség. Állítása szerint Schweinitzer József rendőrkapitány lerajzoltatta vele, hogyan is nézett ki az a doboz, melyben a robbanószerkezetet az Erzsébetvárosi Demokrata Körbe vitték, de amit lerajzolt, azt csak a rendőrkapitány irányítási szempontjai alapján, megtört lelkiállapotba rajzolta. Radó vádlott elmondása szerint Marosi Károly nem mondott neki olyat, hogy tudja, kik a merénylők, hiába állította ezt korábbi vallomásában. Radó azt is elmondta, hogy Marosi

---

¹⁹¹ Uo. 52–59.

Károllyal együtt a Rogátsy-féle drogériában volt eladó, és onnét gyakran vitt rendelésre csomagot az Erzsébetvárosi Demokrata Körbe, melynek tagjai között az üzletnek sok megrendelője volt, emiatt Radó komoly helyismerettel rendelkezett az épületben, de a merényletkez semmi köze. Márffy József vádlott felszólította Radó Józsefet, hogy nyilatkozzon az Apor Viktor által számára kiállított ÉME-igazolványról, mert állítása szerint Radó továbbra sem volt a IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztály tagja, és megismételte, hogy Radó Józsefet és Kasnyik Jánost sem ismerte a merénylet idején. Marosi Károly a felé intézett kérdésekre azt adta elő, hogy Radó József kétszer is járt az ÉME-ben, szeretett volna beiratkozni, de nem vették fel, mert még fiatalokú volt. Marosi azt is elismerte, hogy Radó valóban hordott fel csomagokat az Erzsébetvárosi Demokrata Körbe a Rogátsy-drogéria küldönceként.¹⁹²

Ezután számos, a merénylet elkövetésekor az Erzsébetvárosi Demokrata Körben jelenlevő sértett, többek között Balassa Gyula, Ledner Mór, dr. Patai Sándor, Váradi Győző, Szász László, Katona Béla, Spitzer Béla, dr. Maros Mór, Grünfeld Miksa, Lengyel Ödön, Elek Bernát, Kemény Géza, Goldfinger Gábor, Császár Lipót, Aczél Gyula, valamint Ulrich Mátyás egybehangzó vallomásukként adták elő, hogy a merénylet elkövetésekor jelen voltak, és különböző súlyosságú sérüléseket szenvedtek a robbanásból kifolyólag.¹⁹³

---

¹⁹² Uo. 60–71.

¹⁹³ Uo. 72–84.

A főtárgyalás következő napjára 1924. november 20-án került sor, amely Rosenauer Károly MÁV-művezető, Kasnyik János időközben elhunyt vádlott egykori főnöke vallomásával folytatódott. Előadta, hogy Kasnyikot ügyes, szorgalmas munkásnak ismerte, és beszámolt róla, hogy kollégájuk, egy bizonyos Masirevits János az erzsébetvárosi merénylet napján este látta a helyszín közelében, a Dohány utcában. Kasnyik János a merénylet másnapján, 1922. április 4-én már nem ment be munkahelyére dolgozni, a MÁV villamosműhelye pedig egyszerűen törölte őt dolgozói névjegyzékéből. Ezután következett Masirevits János géplakatos vallomása, aki előadta, hogy nem emlékszik arra, hogy Rosenauer Károlynak olyasmit mondott volna, hogy látta Kasnyikot a merénylet napján a Dohány utcában. Előadta, hogy Kasnyik Jánost közletről nem ismerte, de benyomása szerint szorgalmas, megbízható fiatalember volt, politikáról sosem beszélt, arra sosem utalt, hogy tagja lenne az ÉME-nek vagy más egyesületnek, pártnak. Arra a kérdésre, hogy Kasnyik a műhelyben elkészíthette-e a bomba elhelyezésére használt pléhdobozt, bizonytalan választ adott.¹⁹⁴

Kasnyik Anna, az elhunyt Kasnyik János nővére tanúvallomásában arról számolt be, öccse munka után korán járt haza, társaságba keveset járt, szabadidejét elsősorban tanulással töltötte, szerzetespapnak készült. A merénylet napján, 1922. április 3-án is délután fél négykor hazatért, ám estefelé családjának azt mondta, elmegy

---

¹⁹⁴ Uo. 84–88.

valakihez egy könyvért, ezt követően többé nem látták. Kasnyik János az ÉME-nek vagy más politikai szervezetnek nővére tudomása szerint sem volt tagja, Márffy Józsefet és társaságát nem ismerte, amikor holtan kifogták a Dunából, csak egy betegsegélyező igazolványt találtak nála.¹⁹⁵ Kasnyik Mária, az elhunyt Kasnyik János másik nővére nagyjából hasonló vallomást tett a bíróság előtt. Annyit elmondott, hogy öccse többször panaszkodott, hogy nehezen ment neki munka mellett a tanulás, és talán ezért követett el öngyilkosságot, de ebben nyilván nem lehet senki bizonyos.¹⁹⁶

A következő tanú Payer István római katolikus plébános, Radó József vádlott anyai nagybátyja volt. Ő előadta, hogy unokaöccse rossz társaságba keveredett, édesanyjával erőszakos természetűvé vált, és feltételezése szerint idősebb drogériai eladó kollégája, Marosi Károly a felelős a fiú erkölcsi romlásáért, illetve az ÉME-be való belépéséért. Unokaöccse ÉME-igazolványát azonban soha nem látta. Nagybátyja vallomása szerint Radó József egy alkalommal, 1922 júniusában Marosival együtt eltűnt, mégpedig illegálisan szöktek át Csehszlovákiába Radó akkor még ott élő édesanyjához. Radó az anyjától pénzt követelt és revolverrel fenyegette meg, Marosi Károly pedig állítólag házassági ajánlatot tett Radó anyjának. A tanú megerősítette azt is, hogy 1922. április 2-án találkozott Marosival a mise után, és együtt jöttek villamossal Pest felé;

---

¹⁹⁵ Uo. 88–92.

¹⁹⁶ Uo. 92–95.

valamivel 11 óra után váltak el. Payer István előadta azt is, hogy benyomása szerint Radó Józsefet a letartóztatása után a rendőrségen nem bántalmazták komolyabban, amikor meglátogatta a vizsgálati fogságban, s nem amiatt, hanem inkább valamiféle lelki teher miatt volt megtörve, arról ellenben beszámolt, hogy a rendőrnnyomozók Radó anyjának állítólag azt mondták, ha fia Marosi ellen vall, nem esik bántódása. A védelem kérdésére Payer István azt válaszolta, unokaöccse Márffy Józsefet vagy Szász Józsefet sosem említette név szerint.¹⁹⁷

Ezután özvegy Radó Antalné, Radó József édesanyjának vallomása következett, aki előadta, hogy fia hazudozó, dicsekvő természetű volt, sok probléma volt vele. Természetének alakulásában apja halála közrejátszhatott, és fogékonyságot mutatott a nacionalista eszmék iránt. Radó Antalné az erzsébetvárosi bombamerényletről nem tudott, a trianoni békeszerződés folytán Csehszlovákiához csatolt lakóhelyéről, Érsekkétyről csak 1922. április végén költözött át Magyarországra. Előadta, hogy Csehszlovákiai látogatása alkalmával fia valóban fegyvert fogott rá és pénzt követelt tőle, de ez a kitérés komolytalan volt, a fiú később bocsánatot is kért érte, valamint azt is elmondta, hogy a rendőrségen valóban azt mondták neki a nyomozók, a fiának az lesz a legjobb, ha Marosi Károlyra nézve terhelő vallomást tesz, mert Marosi és társai esetleg meg akarják gyilkolni Radót. Állítása szerint Marosi Károly sosem tett arra való célzást, hogy meg

---

¹⁹⁷ Uo. 96–109.

akarná kérni a kezét, Marosival mindössze kétszer találkozott.¹⁹⁸

Rogátsy Kálmán drogériatulajdonos, Radó és Marosi egykori főnöke tanúvallomásában előadta, hogy Marosi Károly 1921 áprilisa és 1922 április 15-e között állt üzlete alkalmazásában. Állítása szerint Radó és Marosi nagyon közeli, már-már rendellenesen mély barátságban álltak, s arra célzott, a két fiatalember között talán homoszexuális kapcsolat is fennállhatott. Radó több alkalommal kimaradt a munkahelyéről, Marosi pedig többször használta Rogátsy írógépét az ő határozott tiltása ellenére. Egyszer, az eset után 4-5 nappal, záráskor Radó és Marosi állítólag beszélgettek az erzsébetvárosi bombamerényletről az üzletben, Marosi nevetett, Rogátsy Kálmán pedig arra következtetett, hogy Marosinak talán köze lehetett a merényletnek. Rogátsy azt is előadta, hogy tudomása szerint nem küldtek soha csomagot üzletéből az Erzsébetvárosi Demokrata Körbe, mire Radó ezt az elnök kérésére következetesen tagadta, és kitartott amellett, hogy ő oda gyakran kézbesített megrendeléseket a drogériából. Rogátsy előadta továbbá, hogy maga is jelen volt az Erzsébetvárosi Kör ellen intézett merényletkor, ahová maga is bejáratos volt, és hogy tudomása szerint a körbe csomagot kézbesítő futár legfeljebb a portásnál adhatta volna le a csomagokat, ahhoz, hogy valaki felmehessen a klubhelyiségbe, rendszerint igazolványt kértek. Rogátsy ily módon kizártnak tartotta, hogy alkalmazottai járhattak

---

¹⁹⁸ Uo. 110–116.

volna a merénylet helyszínén, és ebből kifolyólag komoly helyismerettel rendelkeztek volna. Marosi a tanúvallomás után kifakadt, és hazug, jellemtelen embernek nevezte egykori főnökét, célozva annak zsidó származására, emiatt az elnök rendreutasította.¹⁹⁹

A tárgyalás dr. Elek Hugó ügyvéd, az Erzsébetvárosi Demokrata Kör igazgatója kihallgatásával folytatódott, aki a vádlottakkal való szembesítéskor ismételten felismerte Márffy Józsefben azt a fiatalembert, aki a robbantásos merényletet megelőzően, 1922. április 3-a déli 12 óra tájban érdeklődött a kör székházában, meg lesz-e tartva az aznap estére tervezett összejövetel. Márffy a szembesítéskor következetesen tagadott, és azt állította, a kérdéses időben munkahelyén, a Magyar Iparbankban tartózkodott. Elek Hugó tanú a védők keresztkérdéseire is fenntartotta azon vallomását, miszerint aznap egyértelműen Márffy József vádlottat látta, és nem valaki mást.²⁰⁰

A következő megidézett tanú Ruszkó Margit volt, akinek viszonya volt Szász József vádlottal, és a bíróság szembesítette a rendőrség előtt korábban tett azon vallomásával, mely szerint a merénylet előtt Szász homályos célzásokat tett egy majdan bekövetkező nagy horderejű eseményre antiszemita felhanggal: „röpülni fognak innen a zsidók”. Szász József vádlott a barátnőjével való szembesítéskor azt állította, ezt a közalgó, 1922-es

---

¹⁹⁹ Uo. 116–126.

²⁰⁰ Uo. 127–140.

nemzetgyűlési választásokra és a liberális (értsd: zsidó) képviselők parlamentből való kiszorulására értette.²⁰¹

Sebestyén Ferenc géplakatos tanúvallomásában előadta, hogy a tárgyalás előtti napon két biciklis fiatalember életveszélyesen megfenyegette, ha Márffyra és társaira mer vallani. Előadta, hogy a merénylet előtti napokban újságkihordóként dolgozott, lapokat vitt többek között az Erzsébetvárosi Demokrata Kör épületébe is, és ekkoriban arra lett figyelmes, hogy Herczeg József, a vád szerint a robbantókkal összejátszó portás a lépcsőházban egy számára ismeretlen fiatalemberrel fűtőtestekről beszél. Ebben a számára akkor még ismeretlen fiatalemberben Sebestyén Ferenc ugyancsak felismerte Márffy Józsefet. Márffy József a szembesítésre követte a bíróságtól, hogy mutassák be a bizonyítékot, mely szerint a merénylet időpontjában ő a Vas vármegyei Kismegyeren, Budapesttől 200 kilométerre tartózkodott, ennek azonban az elnök nem adott helyt.²⁰²

A következő meghallgatott tanú Schwartz Károly, az Erzsébetvárosi Demokrata Kör kertésze volt, aki ugyancsak előadta, hogy a merénylet napján déltájban egy előtte addig ismeretlen fiatalember kérdezősködött az udvaron, vajon megtartják-e az estére tervezett rendezvényt, de azt állította, nem ismeri meg ennyi idő után biztosan Márffy József vádlottat.

---

²⁰¹ Uo. 141–142.

²⁰² Uo. 143–149.

A tanúkihallgatás Salló János és Péter Tivadar, az újpesti zsinagóga ellen Márffy irányításával merényletet tervezett két fiatalkorú tanú meghallgatásával folytatódott, akiknek ügyét a fiatalkorúak bírósága külön tárgyalta. A két fiatalember beszámolt a nemzetvédelmi osztály működéséről, az ottani irredenta és antiszemita hangulatról, valamint Márffy József akkori parancsnok ilyen felhangú előadásairól. A zsinagóga ellen tervezett, de végre nem hajtott merényletet beismerték, Márffyra lényegében terhelő vallomást tettek mint felbujtójukra.²⁰³

A főtárgyalás 1924. november 21-én folytatódott. A bíróság a csoportokra tagolt vádakat újra ismertette, ezúttal ismét Márffy Józsefet szembesítették azzal, hogy vádlottja a Koháry utcai törvényszéki palota, valamint a francia és a csehszlovák követség elleni bombamerényleteknek. Márffy azt nyilatkozta, a vádat megértette, de bűnösnek ezekben a vádpontokban sem érzi magát, sőt, kijelentette, hogy 1923. augusztus 20-án, a Koháry utcai bombamerénylet idején Budapesttől távol, Pannonhalmán, két nappal később, augusztus 22-én pedig emlékei szerint Kismegyeren tartózkodott. Márffy továbbá ismét előadta, hogy a rendőrségen több ízben bántalmazták, úgy kényszerítették beismerő vallomásra. Korábban beismerte ugyan a francia követség elleni bombamerénylet elkövetését, de ezt is csak rendőrségi kényszer hatására tette. Az elnök megállapítása szerint igen gyanús volt, hogy a vádlottak ennyire hasonló

---

²⁰³ Uo. 150–161.

vallomásokat tettek, és nem zárta ki, hogy esetleg még a fogházban is összebeszéltek valahogyan.²⁰⁴

Ezután következett Horváth-Halas József vallomása, aki elmondta, hogy a vele szemben felhozott vádakát megértette, ellenben bűnösnek ő sem érzi magát. Ugyancsak azt adta elő, hogy a rendőrségen kényszer hatása alatt tett beismerő vallomást, amelyet a bíróságon visszavont.²⁰⁵

A következő vádlott, Vargha Ferenc a bíróság előtt szintén azt nyilatkozta, hogy a vele szemben felhozott vádakát megértette, bűnösnek azonban nem érzi magát, és előadta, hogy a rendőrségen őt is több ízben bántalmazták. Azt azonban beismeri, hogy ekrazit robbanóanyag volt a birtokában, és azt barátnője, Igaz Lujza lakásán helyezte el. Vargha vádlott ezután előadta, hogy Márffy Józseffel alapvetően rossz viszonyban voltak, az ekrazit pedig a még a nyugat-magyarországi felkelés idejéből származott. Állítása szerint Kiss Ferenc és Nesz Károly meg akarták tőle vásárolni az ekrazitot, de arról nem volt szó, hogy bombát akartak volna belőle készíteni. Az elnök felolvastatta az időközben elhunyt Chriaszty István beismerő vallomását a bombakészítésről, melyre Márffy József elsőrendű vádlott azt nyilatkozta, benyomása szerint a rendőrség ezt is csak kényszerrel csikarta ki tőle.²⁰⁶

---

²⁰⁴ Uo. 162–178.

²⁰⁵ Uo. 179–180.

²⁰⁶ Uo. 182–188.

Ezután Márffy József és a védők folyamatos bekiabálásokkal zavarták meg a tárgyalás menetét, és a vádlott újfent többször előadta, hogy a vele szemben felhozott vádaknak semmi alapjuk nincs.

Murin Ferenc, Kedvessy György, Schebián Emil, özvegy nemesőczi Horváth Imréné tanúk előadták a bíróság előtt, hogy 1923. november 16-án, a francia követség elleni bombamerénylet-kísérlet elkövetésekor mind jelen voltak, és egybehangzóan azt vallották, hogy egy fiatalember dobta a szerencsére fel nem robbant bombát az épület kapujába. Matuska Istvánné, a francia követség portásnője ugyancsak előadta, hogy a merénylet napján egy nagy pukkanásra lett figyelmes, erős kényszagot érzett, majd kirohant, és leöntötte vízzel a fel nem robbant bombát. Szabó Andrásné, a francia követséggel szembeni palotaépület portásának felesége mint szemtanú ugyanerről számolt be.²⁰⁷

A következő kulcsfontosságú tanú Nagymáté Mártonné, Márffy József szállásadónője volt, aki előadta, hogy Márffy valóban nála lakott bérlőként, és bérlőjét szolid, rendes fiatalembernek ismerte meg. Előadta, hogy a rendőrségen egy olyan jegyzőkönyvet akartak vele aláíratni, amely félig már ki volt töltve. Érdemi információt nem tudott a bíróság részére nyújtani, és bár Márffy Józsefhez gyakran jártak fiatal barátai, merényletről beszélni sosem hallotta őket.²⁰⁸

---

²⁰⁷ Uo. 190–200.

²⁰⁸ Uo. 200–210.

A következő tanú Tkálcsics Imréné volt, Nagymáté Mártonné szomszédasszonya, aki elmondta, hogy egy barátjánőjétől, bizonyos Szívós Lajosnétól Amerikából szeretetsomagokat kapott, ezekből a csomagokból adott Márffy háziasszonyának is. A bíróság kérdésére határozottan ráismert a bűnjelek között szereplő barna papírra, melyet a francia követségnél használt bomba becsomagolására használtak, ez volt a szeretetadomány csomagolópapírja, és felismerte a papíron barátjánője kézírását is.²⁰⁹

Özvegy Koncsek Gyuláné, Vargha Ferenc vádlott szállásadónője azt vallotta, hogy egy bizonyos Herbst Aladártól, a másik albérlőjétől hallotta, hogy Vargha ekrazitot tart a lakásán, ő ez ellen tiltakozott, majd Vargha végül el is vitte az ekrazitot a lakásból.²¹⁰ Herbst Aladár, Vargha társbérlője arról tett vallomást, hogy Vargha háziasszonyának ágyában ő találta meg az ekrazitot.²¹¹

Ezután Nesz Károly tényleges állományú katona, tiszthelyettes kihallgatása következett, akivel szemben a bombamerényletek ügyében a katonai bíróságnál a Márffy-perrel párhuzamosan folyt büntetőeljárás. Állítása szerint a Dohány utcai merényletről nem tudott semmit, és csak úgy a rendőrségen, mint a katonai hatóságok előtt csak kényszer, kínzás hatására tett vallomást. Az elnök felolvastatta Nesz Károly korábbi, rendőrség és katonai

---

²⁰⁹ Uo. 214–220.

²¹⁰ Uo. 220–221.

²¹¹ Uo. 221–222.

nyomozó hatóság előtt tett vallomását, melyben elmondta, hogy a Ferenc körút 2. szám alatti IX. kerületi ÉME-irodában ismerkedett meg Márffyval, Chriasztyval, Vargával és a többiekkel. A korábbi vallomás szerint a Valéria Kávéház törzsasztalánál terveztek zsidóellenes akciókat, amelyeket majd alkalomadtán végre is hajtanak. A csehszlovák követség elleni bombamerényletet neki és Kiss Ferencnek kellett volna végrehajtania, de Kiss egymillió korona honoráriumot kért, mire abbamaradt a dolog, Chriasztynak egy lakatosműhely állott a rendelkezésére, ahol a bombákat elkészíthette. Nesznek az volt a gyanúja, hogy a Reviczky utcai, franci követség elleni bombamerényletet is Márffyéék követték el. Többször volt Márffy vendége, s amikor egyszer Márffy lakásán járt, erős kényszagot érzett és azt is látta, hogy Márffy ujjai sárgák voltak a kénztől. Tudta, hogy Márffy bombát készít. Máffy és Chriaszty egy alkalommal Márffy fürdőszobájában bombát készítettek, sárga volt a kezük, és erős kényszag terjengett a lakásban. A Koháry utcai bombamerényletet véleménye szerint Horváth-Halas és Varga követték el.²¹²

A főtárgyalás következő napja 1924. november 22-e volt, amely alkalommal a bíróság a Rassay Károly és Miklós Andor ellen elkövetett bombamerényletek ügyét tárgyalta. Márffy ezekben a vádpontokban is ártatlannak vallotta magát, akárcsak Szász József, Marosi Károly és ifj Drenka Béla vádlottak.

---

²¹² Uo. 223–235.

Szabó Imre kézbesítő, egyébként érdektelen tanú a bíróság előtt előadta, hogy 1923. február 23-án este 7-8 óra tájban egy fiatalember szólította meg, és átadott neki egy színes reklámpapírba csomagolt küldeményt azzal a megbízással, hogy vigye el Rassay Károly nemzetgyűlési képviselő lakására, Budára, a Fő utcába. Szabó Imre a küldeményt a kérésnek megfelelően, 4000 korona díjazás ellenében kézbesítette, Rassay lakásán azonban felesége a csomagot gyanúsnak találta, a rendőrség pedig hamarosan kihallgatta az ügyben. Szabó Imre előadta, hogy korábban, a rendőrségen történt szembesítéskor, és most, a tárgyalás alkalmával is felismerte Marosi Károlyban a megbízóját.²¹³

Rassay Károly nemzetgyűlési képviselő és felesége, sértettek ugyancsak előadták a bíróság előtt, hogy 1923 februárjában egy hordár szokatlan csomagot kézbesített a lakására, a felesége azonban gyanúsnak találta a csomagban látható fémdobozt, és férje testvéérért, Rasch Rudolf honvéd orvos ezredesért küldött, aki megerősítette a gyanúját, mely szerint robbanóanyag lehet a küldeményben. Ezután értesítették a rendőrséget. Rassay Károly előadta továbbá, hogy az elmúlt években számos alkalommal megfenyegették, ezért óvatos az ismeretlen feladóktól érkező küldeményekkel.²¹⁴

A következő tanú Dvorszki József kézbesítő volt, aki ugyancsak előadta, hogy 1923. február 20-án az EMKE kávéháznál egy számára ismeretlen fiatalember átadott neki

---

²¹³ Uo. 240–252.

²¹⁴ Uo. 253–259.

egy csomagot azzal a megbízással, hogy azt vigye el Miklós Andor hírlapíró-laptulajdonosnak Az Est szerkesztőségébe. A tanú ennek a megbízásnak eleget is tett, majd a merényletkísérlet után néhány nappal egy négyfős társaság életveszélyesen megfenyegette.²¹⁵

Turcsányi Gyula hírlapíró tanúvallomásaiban szintén előadta, hogy 1923. február 20-án este gyanús küldemény érkezett Az Est című napilap szerkesztőségébe, melynek kapcsán főnöke, Miklós Andor azt kérte tőle, vigye a csomagot a rendőrségre, és tegyen bejelentést. A rendőrségen közölte vele Andréka Károly főkapitányhelyettes, hogy Rassay Károly ugyanolyan gyanús csomagot kapott.

A tárgyaláson ezután meghallgatták Huszár Jánost, az ÉME IX. kerületi (civil, nem nemzetvédelmi, ti. milicista) csoportjának volt elnökét is, aki azt vallotta, hogy a kerületi nemzetvédelmi milícia már 1920-ban működött, ekkor azonban még korántsem Márffy József volt a vezetője. Huszár azt állította, Márffy csak azután lett a IX. kerületi ÉME-milícia vezetője, hogy ő maga lemondott a kerületi fiókszervezet civil szárnyának vezetéséről, és Márffy Józseffel nem voltak különösebb ellentétei.²¹⁶

Ezután következett az ÉME-tag Bátor/Báthory Miklós²¹⁷ MÁV-felügyelő vallomása, aki egy ideig maga is

---

²¹⁵ Uo. 260–262.

²¹⁶ Uo. 277–283.

²¹⁷ Bátor Miklós MÁV-tisztviselő később az egyik korai, nemzetiszocialista típusú magyar szélsőjobboldali párt, a Nemzeti Néppárt vezetőségében tűnt fel az 1930-as évek elején Budaváry László

gyanúsított volt és vizsgálati fogságban tartották, később azonban ejtették vele szemben a gyanút. Előadta, hogy az ÉME-nek 1920-tól volt tagja, a nemzetvédelmi osztálynak pedig megalakulása óta. Állítása szerint a vádlottakat mind ismerte, csak Radó Józsefet és Horváth-Halasz Józsefet nem. Bár Radó József a rendőrségen egy szembesítés alkalmával azt mondta a jelenlétében, Bátorin adott át neki egy bombát, Bátorin ezt következetesen tagadta. Bátorin előadta, hogy az ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályának keretein belül működő vérbíróságról tud, az 1923-ban alakult, célja pedig a rend és fegyelem fenntartása volt a tagok között. Állítása szerint ez nem volt más, mint fegyelmi bagatellbíróság, tagjai pedig halálos ítéletre vagy komolyabb büntetés kiszabására nyilván nem érezték magukat feljogosítva. Bátorin ugyancsak előadta, hogy a rendőrségen rosszul bántak vele, bántalmazták. Radó József vádlott kijelentette a bíróság előtt, hogy Bátorin Miklóst nem ismeri, és az ÉME-ben sem találkozott vele.²¹⁸

ÉME-vezetővel együtt. Paksy Zoltán a nyilas mozgalomról szóló monográfiájában Bátorin/Báthory Miklóst a Kettőskereszt Vérszövetség volt alelnökeként is aposztrofálja, azonban forrást nem ad meg. Vö. PAKSY, i. m. 63. Elképzelhető ugyanakkor, hogy Paksy Zoltán Bátorin/Báthory Miklós Kettőskereszt Vérszövetségben betöltött szerepét Fegyő János 1968-as tanulmányából veszi, aki ugyancsak nem ad meg forrást az információra vonatkozóan: FEGYŐ János, *Adalékok a szélsőjobboldal fokozódó szervezkedésének történetéhez a gazdasági világválság éveiben*, A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum Évkönyve, 1967–1968, 261–289, 276.

²¹⁸ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve, 284–294.

A fő tárgyalás következő napja 1924. november 24-e volt, és Loch Péter nyugalmazott honvéd százados és Szendrő Zsigmond építész mérnök robbantási szakértők meghallgatásával kezdődött. Loch Péter igen részletes és szakszerű, hosszas szakértői véleményt adott elő az Erzsébetvárosi Demokrata Körben elkövetett merényletnél használt bombáról, és rekonstruálta annak szerkezetét a robbanás helyszínén megmaradt alkatrészek alapján. Véleménye szerint az első világháború során a Magyarországon átvonuló, August von Mackensen vezértábornagy vezette német hadsereg jelentős mennyiségű hadianyagot hagyott az ország területén, Márffy Józsefék pedig ennek maradványaiból tehettek szert később az erzsébetvárosi merényletnél használt, német gyártmányú ekrazitpatronra. A bomba időzített, óraszerkezettel ellátott pokolgép volt, gyújtószerkezetként egy villamos szárazelemet használtak, összeszerelése pedig nem igényelt magas szintű műszaki ismereteket. A Koháry utcai merényletnél és a Reviczky utcai merényletnél a végül is fel nem robbant bombákat gyújtózsínórral hozták volna működésbe, a robbanószer pedig ugyancsak német gyártmányú ekrazit volt. Mindegyik bombáról elmondható volt, hogy felrobbanása esetén 15–20 méteres körben tudott volna súlyos, akár halálos sérüléseket okozni. A szakértő megállapította továbbá, hogy a Rassay Károlynak és Miklós Andornak küldött bombák széthúzható fémbodozokba helyezett, szabályos kézigránátok voltak,

melyek a dobozok szétnyitása esetén robbantak volna, és könnyedén okozhattak volna halálos sérülést.²¹⁹

Szendrő Zsigmond, a robbantás területén járatos építészmérnök Loch Péterrel szinte teljesen megegyező szakértői véleményét tárta a bíróság elé, igen részletesen rekonstruálva a merényletek alkalmával használt bombák szerkezetét és működésmódját. Megítélése szerint is teljesen életszerű és valószínű, hogy az időzített robbanószerkezetet 1922. április 2-án helyezték el az Erzsébetvárosi Demokrata Körben a nagyteremben található fűtőtest rácsa alatt, majd az másnap este nyolc ember halálát okozva felrobbant.²²⁰

A következő kulcsfontosságú tanú a rendőrségi nyomozást vezető Schweinitzer József rendőrkapitány volt, aki előadta, hogy 1924 januárjában kezdett el foglalkozni az erzsébetvárosi bombamerénylettel, melyet a rendőrség igyekezett összefüggésbe hozni a Jugoszláviában diverzáns tevékenység vádjával letartóztatott Balla Pap Géza ügyével. Bár a vajdasági magyar sajtó összefüggést igyekezett keresni a két ügy között, és valamilyen zavaros okból még maga Balla Pap Géza is magára igyekezett vállalni az erzsébetvárosi merényletet, a rendőrségi nyomozás a két ügy között végül nem talált kapcsolatot. Schweinitzer alaposan áttanulmányozta az 1922-es bombamerénylet iratanyagát, és ekkor lett figyelmes Kasnyik János, Marosi Károly és Radó József eltűnésének ügyére. Marosi Károly már a Rassay Károly és Miklós Andor ellen tervezett

---

²¹⁹ Uo. 296–325.

²²⁰ Uo. 326–340.

merénylet kapcsán a rendőrség látókörében volt. Előkerült Payer István római katolikus pap, Radó József nagybátyjának még 1922 áprilisában tett vallomása, melyet önként adott elő a rendőrségen azzal, hogy unokaöccse azt mondta neki, Marosi Károly ismeri az erzsébetvárosi merénylet körülményeit és a tetteseket. A rendőrség újra kihallgatta Payer Istvánt és Radó József anyját, végül magát a pénzügyőrként szolgálatot teljesítő Radó Józsefet is. Schweinitzer elmondása alapján Radó József kihallgatása alkalmával zavartan viselkedett, és világossá vált a rendőrség számára, hogy az erzsébetvárosi bombamerényletben komoly része volt. Radó József a tárgyaláson Schweinitzerrel szemben mindent tagadott, aki azonban elmondta, hogy végül Marosi Károlyt is előállította a rendőrség. A szintén vámőrként szolgáló Marosi Károly első körben mindent hevesen tagadott, de amikor Radó József vallomásával szembesítették, Marosi sírva fakadt, és azt állította, Márffy József, Chriaszty István és Szász József rángatták bele a merényletbe. Márffyt és Marosit ezután a rendőrség szembesítette egymással, Márffy József azonban mindent tagadott, értetlenkedett, illetve később elmebetegséget próbált meg színlelni. Bár a vádlottak a per folyamán számos alkalommal panaszt tettek, hogy a rendőrségen a nyomozók veréssel és pszichikai kényszerrel csikartak ki tőlük beismerő vallomást, Schweinitzer József ezt is következetesen visszautasította. Arra vonatkozóan ugyanakkor, hogy mi a magyarázata annak, hogy a nyomozati szakban Márffy József a francia követség elleni merényletkísérletet beismerte, az összes többi terhére rótt

cselekményt azonban tagadta, Schweinitzer sem tudott magyarázattal szolgálni, ugyanakkor arra is felhívta a bíróság figyelmét, hogy Márffy a rendőrségi őrizetben őt magát, illetve Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitányt is életveszélyesen megfenyegette. A rendőrség a vádlottakat egy utólagos helyszíni szemlére is elvitte 1924. február 5-én az Erzsébetvárosi Demokrata Kör épületébe, ahol egyértelműen kiderült, hogy Radó József vádlott korábban járt már ott, és felismerte a fűtőtestet, amely mögé a bombát rejtette. A vádlottak a tárgyaláson bekiabálva többször provokálni próbálták Schweinitzert, ismételten azzal vádolva őt, hogy fizikai és lelki terrorral csikarta ki tőlük a beismerő vallomásokat a nyomozati szakban, a nyomozást vezető főrendőr azonban végig higgadtan reagált a gyanúsításra, és következetesen tagadta a bíróság előtt, hogy ilyesmi történt volna. A tárgyalási nap végeztével Langer elnök mind a vádlottakat, mind a védőket rendreutasította.²²¹

A főtárgyalás következő napja 1924. november 24-e volt, mely jórészt dr. Németh Ödön és dr. Minich Károly törvényszéki orvosszakértők véleményének ismertetésével

---

²²¹ Uo. 342–374. Többek között Varga Krisztián is felhívja rá a figyelmet a Horthy-korszak politikai rendőrségéről szóló monográfiájában, hogy Hetényi Imre rendőrfőkapitány-helyettest, a politikai rendőrség befolyásos vezetőjét többek között az erzsébetvárosi merénylet kinyomozása terén elért siker emelte a hivatali hierarchiában egyre magasabbra. Hetényi részben ennek a nyomozásnak köszönhetően lett 1924-ben a Budapesti Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Főcsoportjának vezetője. Vö. VARGA, i. m. 60–61.

telt. A két törvényszéki orvosszakértő egyöntetűen adta elő a bíróság előtt, hogy szakvéleményük szerint bármennyire határozottan is állították a vádlottak, hogy őket a vizsgálati fogság során bántalmazták, komolyabb fizikai sérülés jele egyikük testén sem volt található, tehát a kihallgatások során fizikailag valószínűleg komolyabban nem bántalmazták őket. Az elnök kérésére a törvényszéki orvosszakértők a vádlottak mentális állapotát is igen részletesen véleményezték, és azt az álláspontot fogalmazták meg, hogy a vádlottak sem a tárgyalás idején, sem a terhükre rótt cselekmények elkövetésének idején nem szenvedtek akaratbeli, a szabad elhatározás képességét befolyásoló vagy kizáró elmezavarban vagy öntudatlanságban, és még Radó József fiatalkorú vádlott is a bűncselekmény felismeréséhez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettséggel bírt. Minich Károly szakértő előadta továbbá a robbanás áldozatairól felvett boncolási jegyzőkönyveket és megállapította, hogy a halál oka minden esetben a robbanás okozta sebesülés volt.²²²

A főtárgyalás 1924. november 28-án folytatódott, és ügy politikai súlyát jól mutatja, hogy ez alkalommal tanúként hallgatták ki gróf Csáky Károly honvédelmi minisztert és gróf Bethlen István miniszterelnököt is. Csáky Károly, aki Horthy Miklós kormányzótól az 1924. november 27-én kelt 5360/1924. számú határozattal felmentést kapott a hivatali titoktartás kötelezettsége alól,

---

²²² HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve, 375–439.

tanúvallomásában elmondta, a tanácsköztársaság bukása után a zavaros, polgárháborús időkben az országnak nem volt egységes, reguláris haderje, a Horthy és köre által szervezett, ugyancsak félig-meddig irreguláris Nemzeti Hadsereg mellett csak Budapesten működött körülbelül ötven polgári milícia.²²³ Ilyen szervezetek voltak többek között az Ébredő Magyarok Egyesületének nemzetvédelmi osztályai is. Ebben a kaotikus helyzetben a megszilárduló új magyar kormányzatnak szüksége volt ezekre az irreguláris félkatonai alakulatokra a rend fenntartása érdekében, Berzeviczy Béla vezérkari főnök²²⁴ pedig 1919–20-ban igyekezett ezeket a milíciákat a hadsereg ellenőrzése alá vonni. Így jött létre a Kettőskereszt Vérszövetség, mint a különböző milíciákat tömörítő ernyőszervezet, a honvédelmi tárca és a haderő irányítása alatt. A hadsereg becsületének megóvása érdekében a honvédelmi miniszter persze tanúvallomásában azt is hangsúlyozta, hogy bár a különböző nemzetvédelmi milíciák katonai kontroll alatt működtek, személyi kérdésekbe, így az ÉME nemzetvédelmi osztályainak összetételébe a hadseregnek már nem volt beleszólása, a tagok a honvédség részéről komolyabban kiképezve és felfegyverezve nem lettek, inkább afféle tartalékos katonai karhatalmi alakulatoknak tekintették őket, amelyek szükség esetén a rend

---

²²³ Vö. SUBA, i. m.; valamint: SUBA János, *Polgárőrség szervezése 1919–1921*, Rendvédelem-történeti Füzetek, 2018/56, 131–144.

²²⁴ Berzeviczy Béla tábornok vezérkari főnöki tevékenységéről lásd bővebben: SZAKÁLY Sándor, *Honvédség és tisztikar 1919–1947*, Budapest, Ister Kiadó, 2002, 187–188.

helyreállítása érdekében bevethetők lettek volna.²²⁵ A miniszter állítása szerint jogi értelemben vett hatósági jogosítványokkal ezek az alakulatok alapvetően nem rendelkeztek,²²⁶ arra legfeljebb maguk jogosították fel önkényesen önmagukat, s tényleges bevetésre a különböző nemzetvédelmi milíciák tagjai mindössze egyszer, IV. Károly második visszatérési kísérletének alkalmakor került sor 1921. október 23-án, a mozgósított milíciák fegyvert és zsoldot is csak erre az időre kaptak. Ám ezután a honvédelmi tárcának a különböző irreguláris milíciákra már nem volt szüksége. A tanácsköztársaság restaurációja, egy esetleges újabb kommunista hatalomátvétel 1922-re már nem volt valós veszély, így a konszolidálódó Horthy–Bethlen kormányzat, és általában a trianoni békeszerződés után a külfölddel való viszonyait rendezni kívánó Magyar Királyság számára feleslegessé váltak az ÉME nemzetvédelmi milíciáihoz hasonló (szélső)jobboldali félkatonai alakulatok. A Kettőskereszt Vérszövetséget éppen azért kellett a kormánynak feloszlatnia, mert egyes tagjai súlyos bűncselekményeket követtek el. A Márffy József-féle ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztály tagjai az erzsébetvárosi merénylet elkövetése idején már mindenféle komolyabb katonai kontroll és utasítás nélkül,

---

²²⁵ Vö. ZINNER Tibor, *Adatok a szélsőjobboldali szervezetek megalakulásának körülményeihez*, Történelmi Szemle, 1979/3-4, 562–576, 566–567.

²²⁶ Naplójában Shvoy Kálmán tábornok is utal rá, hogy a különböző nemzetvédelmi milíciák a honvédelmi és a belügyminiszter jóváhagyásával működtek. Márffy József és társai elfogását egy rövid bejegyzésben ugyancsak megemlíti. Vö. SHVOY, i. m. 95.

önjelölt civilekként működtek tovább, és amit tettek, azt saját elhatározásból tették.²²⁷

Gróf Bethlen István miniszterelnök kevésbé a büntetőügy politikai vonatkozásai miatt, mint inkább saját magát mint magánszemélyt tisztázandó jelent meg tanúként a bíróság előtt. A miniszterelnök hangsúlyozta, hogy a tárgyaláson magánemberként van jelen, a hivatali titoktartás alól pedig nem kapott felmentést, így politikai ügyekről nem beszélhet. Márffy József ugyanis a saját fontossága és befolyása fitogtatása céljából korábban azt állította ÉME-beli társainak, hogy személyes jó ismeretséget ápol a regnáló miniszterelnökkel és annak családjával, továbbá Bethlen István fiaival járt teniszezni, illetve a miniszterelnök autójával is gyakran utazott. Bethlen ezzel szemben a bíróságon kategorikusan tagadta, hogy akár ő, akár bármely családtagja akár csak felületesen is ismerné Márffy Józsefet. Márffy hangos közbekiabálással vádolta hazugsággal a miniszterelnököt, mire a bíró az amúgy is előzetes letartóztatásban lévő vádlottat nyolcnapi szigorított magánzárka fegyelmi büntetéssel sújtotta, Ulain Ferencet, a kor ismert szélsőjobboldali politikusát, aki e perben is a védelem egyik képviselője volt, pedig pénzbüntetés megfizetésére kötelezte.²²⁸

A tárgyalási nap végén dr. Dolowschiák Mihály felolvasta vádbeszédét, mely szerint Márffy József és társai előre megfontolt szándékkal több bombamerényletet is

---

²²⁷ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve, 457–469.

²²⁸ Uo. 470–490.

kiterveltek és elkövettek, és csak a szerencsén múlt, hogy csak és kizárólag az Erzsébetvárosi Demokrata Körben elhelyezett pokolgép robbant fel. Megítélése szerint az Ébredő Magyarok Egyesülete nemzetvédelmi osztályainak eredete a polgárháborús időkbe nyúlik vissza. Talán kezdetben az ide karhatalmi szolgálatra jelentkezett fiatal férfiakat valóban a haza szeretete vezette, ám eredeti céljuktól súlyosan eltértek, később pedig az állam mindenfajta jóváhagyása nélkül hatósági jogosítványokat vindikáltak maguknak. 1919–20 körül az országban mindennaposá váltak az antiszemita gyűlöletakciók, zsidóverések, az Ébredő Magyarok Egyesülete pedig számos ilyen eset mögött felsejlett. A kormányzó végül 1921. november 3-án amnesztiát adott a különböző önkényes atrocitások elkövetőinek,²²⁹ de voltak, akik ezek után sem hagyták abba gyalázatos tevékenységüket. A bíróság előtt álló fiatalemberek pedig az utóbbi évtizedek egyik legborzalmasabb bűncselekmény-sorozatát követték el, tettüket pedig nem más, mint a gyűlölet motiválta. A magyar államnak kötelessége végre a társadalmi rendet egyszer s mindenkorra helyreállítani, és példát statuálni azokon a személyeken, akik a törvényes rendet teljességgel semmibe véve emberéletek kioltására ragadtatták magukat. Márffy József elsőrendű vádlott szerepe különösen súlyos, hiszen minden cselekménynek ő volt az értelmi szerzője, és

---

²²⁹ Horthy Miklós kormányzó kollektív amnesztiával mentesítette a tiszti különítményeseket és más nacionalista fegyvereseket a fehérterror ideje alatt elkövetett atrocitások, gyilkosságok miatti felelősségre vonás alól. Vö. PATAKI István, *Az ellenforradalom hadserege 1919–1921*, 270.

mint a IX. kerületi ÉME-milícia karizmatikus parancsnoka, egyszerre bátorította társait bűncselekmények elkövetésére és élt velük szemben számos alkalommal a megfélemlítés eszközeivel. Dr. Dolowschiák Mihály ügyész véleménye szerint az ismertetett merényletek ügyében a bizonyítékok összefüggő láncolata egyértelműen Márffy Józsefhez és társaihoz vezetett, a rendőrség szakszerűen derítette fel és kötötte össze az erzsébetvárosi merényletet, a Koháry utcai merényletet, a Rassay Károlynak és Miklós Andornak küldött robbanó csomagok ügyét, a francia és a csehszlovák követség elleni merénylet ügyét, továbbá az újpesti zsinagóga elleni merénylet kísérletét. Az ügyész véleménye szerint a vádlottak makacs tagadása az egész tárgyalás folyamán, valamint az a magyarázat, mely szerint korábbi vallomásaikat a rendőrség erőszakkal, fizikai és lelki sanyargatással csikarta ki tőlük, ingatag és ellentmondásokkal terhelt védekezés. Márffy József, Szász József és Marosi Károly vádlottakra nézve az ügyész halálbüntetés, a többi vádlottra nézve szabadságvesztés kiszabását kérte a bíróságtól.²³⁰

A főtárgyalás 1924. november 29-én folytatódott, amikor Márffy József védőügyvédje, Kiszely István ügyvéd hosszas védőbeszédet tartott, melynek során először az ÉME nemzetvédelmi osztályok és hasonló polgári milíciák kialakulásának történetét ismertette a bírósággal, és emlékeztette a jelenlevőket, hogy Márffy József is egy ilyen

---

²³⁰ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve, 490–494.

keresztény szellemben működő, a nemzet védelmére esküt tett szervezet vezetője volt. Állítása szerint az egész nyomozás és bizonyítási eljárás koncepciózus volt, a rendőrség, az ügyészség és a bíróság is figyelmen kívül hagyta az ártatlanság vélelmét. Megítélése szerint semmi nem bizonyítja, hogy az Ébredő Magyarok Egyesületének, amely hazafias szervezet, bármiféle antiszemita bűncselekményhez köze lenne, és a vádlottak büntetlen előéletét hangsúlyozta. Kiszely István azt is kiemelte, hogy szerinte egyetlen komoly tanút vagy bizonyítékot sem sikerült felvonultatni a vádlottak bűnösségének bizonyítására, és a terhelő tanúk is bizonyára a rendőrség által rájuk gyakorolt lelki kényszer hatására vallottak úgy, ahogyan. Kiszely ugyancsak kitért arra, hogy a vádlottakat a vizsgálati fogság alatt több alkalommal bántalmazták, beismerő vallomásaikat a rendőrség részéről eljáró nyomozók testi és lelki kínzásokkal csikarták ki belőlük, nem véletlenül vontak vissza szinte mindent a főtárgyaláson, amit korábban jegyzőkönyvbe véve bevallottak. A „101-es bizottság” nevében a nemzetgyűlés elnökének, a miniszterelnöknek, a Francia Köztársaság követének és a magyar államrendőrség vezetőinek küldött gyalázkodó, fenyegető levelekről Kiszely István azt is kijelentette, hogy írójuk azzal nem követett el bűncselekményt, legfeljebb ízléstelenséget, és hangsúlyozta, hogy a levelek egyáltalán nem kényszerítették a címzetteket semmiféle intézkedés meghozatalára, vagy korlátozták őket közhivataluk gyakorlásában. A védőügyvéd igen provokatívan azt is kijelentette, hogy megítélése szerint

nem más folyik éppen, mint a per liberális politikai oldalról történő befolyásolása, és a bíróság különböző prekonceptiók alapján fog ítéletet hozni, a rendőrség pedig nem is igazán akarta a valódi tetteket megtalálni. Dr. Langer Jenő elnök felszólította a védőügyvédet a gyanúsításoktól való tartózkodásra.²³¹

1924. december 1-jén tartotta meg védőbeszédét dr. Hindy Zoltán, Szász József vádlott védőügyvédje. Hindy hangot adott azon álláspontjának, hogy Márffy József és társai pere talán a legnagyobb szabású bűnper, melyet magyar bíróság valaha tárgyalt, és ehhez képest még a nemzetközi sajtóvisszhangot kiváltott Dreyfuss-ügy is jelentéktelennek tetszik. Hindy védő politikai propagandába hajló beszédet tartott, és hangot adott azon véleményének, hogy az Ébredő Magyarok Egyesülete a keresztény nemzeti eszme védelmére jött létre, hogy visszaszorítsa a szabadkőműveseket, a Galilei-kört és egyéb liberális, értelmezése szerint nemzetellenes eszméket terjesztő köröket, az erzsébetvárosi merénylet és a hozzá kapcsolódó robbantásos ügyek pedig idegenek az ébredő szellemiségtől. Váltig állította dr. Hindy is, hogy a Márffy Józseffel és társaival szemben emelt vádak koholtak, a bűncselekménysorozat valódi tetteseit pedig egészen másutt kell keresni, a rendőrséget és az ügyészséget pedig befolyásos, nagyhatalmú körök vezethették félre. Hindy Zoltán már-már egy cionista zsidó összeesküvést vádolt fel

---

²³¹ Uo. 495–506.

védőbeszédében, jelentősen eltérve a korábban ismertetett tényektől.²³²

A főtárgyalás következő, 1924. december 2-ai alkalmakor dr. Marczell János, a Vargha Ferenc vádlottat képviselő ügyvéd tartotta meg védőbeszédét. A védőügyvéd előadta, hogy ügyvédi pályára lépése előtt huszonöt éven keresztül dolgozott bíróként, és ha valamire e hivatás nagy értékeként tekint, akkor az a tárgyilagos gondolkodás. Álláspontja szerint a nyomozás nem volt kielégítő vagy meggyőző, ráadásul a sajtó is állandóan a vádlottak ellen tüzelte a közhangulatot, Vargha Ferenc részvételére a terhére rótt cselekményekben pedig álláspontja szerint semmi meggyőző bizonyíték nem áll rendelkezésre, a védő végül értelemszerűen a vádlott felmentését kérte.²³³

Ezután következett Horváth-Halas József és ifj. Drenka Béla vádlottak jogi képviselőjének, dr. Bartek Lajos védőbeszéde. A védő itt is hangsúlyozta, hogy a védencei terhére rótt bűncselekmények megítélése szerint csupán a nyomozást vezető Schweinitzer rendőrkapitány agyszüleményei, a vád egyedüli bizonyítékai a vádlottak rendőrségen tett beismerő vallomásai, melyeket csak az embertelen bánásmód hatására voltak hajlandók megtenni, és később, mikor alkalom adódott rá, vissza is vonták azokat. Az elnök felszólította a védőt, hogy lehetőleg ne vádaskodjon, ő azonban erre azt felelte, nem tud eltekinteni attól, hogy Schweinitzer József csak fizikai kényszerrel

---

²³² Uo. 507–522.

²³³ Uo. 523–526.

tudott a védeneci beismerő vallomásaihoz hozzájutni. Álláspontja szerint rendőrségi nyomozás történt ugyan az ügyben, azonban az nem volt elég alapos, gyakorlatilag nincsenek bizonyítékok. Ifj. Drenka Béla beismerte ugyan, hogy a „101-es bizottság” nevében írott leveleket lemásolta ugyan, ezzel azonban nem követhette el a terhére rótt hatóság elleni erőszak büntettét, hiszen a címzettek a komolytalan fenyegető levelekkel nem kényszerítették semmire. Az ügyvéd ugyancsak védeneci felmentését kérte a bíróságtól.²³⁴

Az utolsó védőbeszédet dr. Ulain Ferenc tartotta meg Marosi Károly vádlott védőjeként. Ulain színpadiasan adta elő a bíróságon, hogy véleménye szerint Radó József vádlott korábban a rendőrségen tett beismerő, Marosira nézve terhelő vallomása teljességgel légből kapott valótlanságokat tartalmaz, és az egész vád szerinte sem más, mint Schweinitzer József rendőrkapitány ügyes kitalációja. Mindazonáltal Ulain nem vádolta Schweinitzert rosszhiszeműséggel, megítélése szerint csak utasítást kapott felettesétől, Hetényi Imre főkapitány-helyettestől, hogy koholjon látszólag összefüggő bizonyítékokat az ügyben, és látszólag oldja meg azt. Provokatívan kijelentette, hogy pontosan ismeri a magyar államrendőrség nyomozati munkamódszerét, hiszen gyanúsítottként és vádlottként nemrég maga is szembenézett Hetényi főkapitány-helyettestel. A vádakat érdemben persze Ulain Ferenc sem volt képes cáfolni, sokkal inkább politikai

---

²³⁴ Uo. 526–530.

propagandabeszédet, mintsem védőbeszédet tartott a bíróság előtt, az elnök pedig immár többszöri botránys és provokatív megnyilvánulása után ugyancsak figyelmeztette, hogy tartózkodjon a személyeskedéstől és az alaptalan vádaskodástól. Magától értetődően ő is védencc felmentését kérte.²³⁵

Az ítélet

Az elsőfokú ítélet 1924. december 13-án hirdették ki. A Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék Márffy József elsőrendű vádlottat az a), b), c) és d) esetekben bűnösnek mondta ki és halálra ítélte, az e) és f) esetekben bizonyíték, a g) esetben bűncselekmény hiányában felmentette; Marosi Károly másodrendű vádlottat az ellene felhozott a) és b) esetekben bűnösnek mondta ki és halálra ítélte, a c) esetben bizonyíték hiányában felmentette; Radó József ötödrendű vádlottat bűnösnek mondta ki, és mivel a tett elkövetésekor fiatalkorú volt, 10 évi fegyházbüntetésre ítélte; Szász József negyedrendű vádlottat az ellene felhozott b) esetben bűnösnek mondta ki és 6 évi fegyházbüntetésre ítélte, az a) esetben bizonyíték, a c) esetben bűncselekmény hiányában fölmentette; Horváth-Halas József ötödrendű vádlottat bűnösnek találta és 6 évi fegyházbüntetésre ítélte; Vargha Ferenc hatodrendű vádlottat az ellene felhozott a) esetben bűnösnek mondta ki és 5 évi fegyházbüntetésre ítélte, a b) esetben bizonyíték hiányában felmentette; Kis Ferenc

---

²³⁵ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve, 530–539.

hetedrendű vádlottat bizonyíték hiányában felmentette; végezetül ifj. Drenka Béla nyolcadrendű vádlottat bűncselekmény hiányában felmentette.

A halálra ítélt Márffy Józsefet és ugyancsak halálra ítélt vádlott-társait azonban nem végezték ki. A per másodfokon a Budapesti Királyi Ítéltáblán, harmadfokon pedig a Magyar Királyi Kúrián folytatódott, és sokkal enyhébb ítéletekkel zárult.

A másodfokon eljáró Budapesti Királyi Ítéltábla 1925. november 18-án Márffy József elsőrendű vádlottat az ellene felhozott c) és g) esetekben, az utóbbinál közcsend elleni kihágást állapítva meg mondta ki bűnösnek és 6 évi fegyházbüntetésre mint fő-, illetve 1 500 000 korona pénzbüntetésre mint mellékbüntetésre ítélte; az a), b), e) és f) esetekben bizonyíték, a d) esetben bűncselekmény hiányában felmentette; Marosi Károly másodrendű vádlottat az ellene felhozott a), b) és c) esetekben bizonyíték hiányában felmentette; Radó József harmadrendű vádlottat bizonyíték hiányában felmentette; Szász József negyedrendű vádlottat az ellene felhozott c) esetben közcsend elleni kihágásban bűnösnek mondta ki és 20 napi elzárásra mint fő-, illetve 1 500 000 korona pénzbüntetésre mint mellékbüntetésre ítélte, az a) és b) esetekben bizonyíték hiányban felmentette. Horváth-Halas József ötöd-, Vargha Ferencet hatod- és Kis Ferenc hetedrendű vádlottat bizonyíték hiányában felmentette; ifjabb Drenka Béla nyolcadrendű vádlottat közcsend elleni kihágásban bűnösnek mondta ki és egyhavi elzárásra mint

fő-, valamint 1 500 000 korona pénzbüntetésre mint mellékbüntetésre ítélte.²³⁶

A harmadfokon eljáró Királyi Kúria Márffy 1926. április 14-én Józsefet végül az ellene felhozott c) és g) eseten kívül a d) esetben is bűnösnek mondta ki és 8 évi fegyházbüntetésre mint fő-, valamint 1 500 000 korona pénzbüntetésre mint mellékbüntetésre ítélte, míg az egyéb semmiségi panaszokat el-, illetve visszautasította.²³⁷

Márffy József börtönbüntetésének nagy részét a váci büntetés-végrehajtási intézetben töltötte le.²³⁸ 1929-ben kedvezményrel szabadult, miután súlyos tüdőbajt állapítottak meg nála. Ezután Kőszegen telepedett le, ahová családi szálak kötötték. Régi barátai, ismerősei igyekeztek segíteni rajta, és állást, lakást szereztek a számára. Márffy politikai pályára lépett, és a Gömbös Gyula politikai feltörekvésével párhuzamosan előbb, mint a kormányzó – és egyre inkább jobbra tolódó – Egységes Párt helyi párttitkára, pár évvel később pedig mint a Nyilaskeresztes Párt egyik helyi vezetője tevékenykedett a városban.²³⁹ Az 1930-as években a radikális jobboldal ismert lokális politikusává vált, működését pedig további erőszakos

---

²³⁶ Uo. A Budapesti Királyi Ítéltábla másodfokú ítélete.

²³⁷ Uo. A Magyar Királyi Kúria harmadfokú ítélete.

²³⁸ HU-BFL-VII-101-c –fegyenc-I–8184. Márffy József elítélt fogolytörzskönyve.

²³⁹ Vö. PELLE János, *Gázkamra a sörgyárban? Munkaszolgálatosok Kőszegen és orvosuk népbírósági pere*, Életünk, 2017/1, 1–29.

cselekmények, botrányok és büntetőeljárások kísérték.²⁴⁰ Egyes adatok szerint a második világháború utolsó heteiben különítményt szervezett a szovjetek ellen.²⁴¹ A háború vége után nyilas politikustársával, Seper Ferencsel együtt 1946-ban internálták, igazolási eljárásnak vetették alá,²⁴² vádat azonban nem emeltek vele szemben, és néhány hónap után szabadon engedték.²⁴³ 1947-ben a sajtó is tudósított az egykori erzsébetvárosi merénylő internálótábor-beli fogságáról, sőt, még Márffy egy állítólagos levelének kivonatát közölte, melyben az erzsébetvárosi merénylet értelmi szerzőjeként Dániel Sándor ügyvédet, az Ébredő Magyarok Egyesülete egykori befolyásos vezetőségi tagját, a Márffy-csoport egyik egykori védőjét, kivitelezőként pedig Soós Antal egykori különítményes tisztet, az ÉME Hírszerző Osztályának egykori tagját nevezte meg, és továbbra is a saját ártatlanságát hangoztatta.²⁴⁴ Márffy szabadon bocsátása után haláláig Kőszegen élt, és egy helyi termelőszövetkezetben dolgozott gazdálkodóként.²⁴⁵ Vas

---

²⁴⁰ Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Véres nyilasbotrány Kőszegen Márffy József és egy nitéz százados özvegye között*, 8 órás újság, 1938. augusztus 24., 4.

²⁴¹ KRISTÓ NAGY István, *A nyilasok*, Budapest, Ezredvég Alapítvány, Z-füzetek 28., 1991.

²⁴² HU-BFL-XXV-1-b-1946-4587. Márffy József igazolási eljárása, 1946.

²⁴³ PELLE János, *Láger a határon. Máiig nem találják a Roboncon lemeszárolt zsidó munkaszolgálatosok sírját*, Magyar Nemzet Online, 2019. május 9.

<https://magyarnemzet.hu/lugas-rovat/lager-a-hataron-6724151/>

²⁴⁴ PIKAY István, *A pokolgépes Márffy szenzációs leleplezése az Erzsébetvárosi Kör elleni merényletről*, Kossuth Népe, 1947. augusztus 13., 1.

²⁴⁵ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Levelekről – levelekből*, Vas Népe, 1955. július 12.

megyében amatőr régésként is ismertté vált, mivel Kőszeg környékén felfedezte egy bronzkori bánya és kohó lehetséges lelőhelyét.²⁴⁶ A bombaperben elítélt Márffy Józseffel való azonosságát és börtönviselt múltját sosem tagadta, de a korábban a terhére rótt bűncselekmények elkövetését sem ismerte be. Az ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályának egykor rettegett miliciaparancsnoka végül végül 1971-ben, életének 72. évében, nyugdíjasként hunyt el Kőszegen.²⁴⁷

A bombaper mérlege

A Márffy-pert Zinner Tibor – valószínűleg helytálló – megítélése szerint elsősorban a külföldi nyomás tette szükségessé,²⁴⁸ hogy a magyar állam demonstrálja az antant, főként Franciaország felé, hogy az I. világháborút követő forradalmi-polgárháborús idők véget értek, a politikai-társadalmi rend helyreállt, a kormányzat elfogadta a trianoni

---

²⁴⁶ *Márffy József 1967. évi leletbejelentése*, Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adattára, XVIII. 285/1967.; [SZERZŐ NÉLKÜL], *Bronzkori kohásztelep a Kőszegi-hegyen*, Magyar Nemzet, 1968. 02. 14., 3. Valamint: [SZERZŐ NÉLKÜL], *Óskobák*, Kisalföld, 1970. 08. 02., 1.

²⁴⁷ A Vas Népe című napilap 1971. 08. 23-án adott közre egy rövid halálhírt, mely szerint egy bizonyos Márffy József életének 72. évében Kőszegen elhunyt. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Halálozás*, Vas Népe, 1971. augusztus 23. Az állami anyakönyvek Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltárban őrzött másodpéldányaiban található halotti anyakönyvi bejegyzés alapján minden kétséget kizáróan ugyanarról a személyről van szó.

²⁴⁸ ZINNER, *Az ébredők fénykora*, 172.

békeszerződés által előírt területi veszteségeket, és végre megindult a konszolidáció folyamata.

A büntetőügyügy valószínűleg nem volt más, mint egy politikai célú reklámper,²⁴⁹ amelyben az elsőfokon eljáró budapesti királyi törvényszéknek igen nagy valószínűséggel előzetes koncepciója volt arról, hogy minden fent említett bűncselekmény értelmi szerzője, szervezője, megrendelője Márffy József 23 éves banktisztviselő, az ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályának parancsnoka. A szervezet pedig nem volt más, mint egy magát hatósági jogkörökkel felruházott, szélsőjobboldali milícia, mely ugyanakkor valóban a Honvédelmi Minisztérium és a Belügyminisztérium jóváhagyásával működött, mint afféle segédrendőri erő. A IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztály felettes szerve, az ÉME Nemzetvédelmi Főosztálya 1922 márciusában utasítást küldött szét a tíz budapesti nemzetvédelmi osztálynak, ebben pedig arra utaltak, hogy a szervezet tevékenysége védekezőből egyre inkább átalakulhatnak támadóvá.²⁵⁰

Ezzel együtt nem állíthatjuk, és nem is áll szándékunkban állítani, hogy az Erzsébetvárosi Demokrata Kör elleni merényletet ne Márffy József és az ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályának tagjai szervezték volna meg és hajtották volna végre, hiszen ez ügyben számos meggyőző, közvetett és közvetlen bizonyíték felmerült, miként arról az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve is

---

²⁴⁹ ZINNER, i. m. 172.

²⁵⁰ ZINNER, i. m. 173.

tanúskodik. Az azonban a fennmaradt források tükrében inkább valószínűnek tűnik, hogy a többi számlájukra írt bűncselekményt a rendőrség, az ügyészség és a bíróság önkényesen és politikai motivációtól hajtva igyekezett a Márffy és tetteestársai által valóban elkövetett, önmagában is borzalmas bombamerénnyel összekapcsolni. Bár kétségek merülhetnek fel bennünk, egyáltalán nem kizárt, hogy a budapesti rendőr-főkapitányság, a Koháry utcai törvényszéki palota, a francia és a csehszlovák követségek elleni bombamerényletek, a Miklós Andornak és Rassay Károlynak küldött robbanócsomagok, valamint a „101-es bizottság” aláírással ellátott fenyegető levelek mögött is ugyanaz a csoport állt. Az elkövető között legalább részben lehettek személyi átfedések, hiszen ezt illetően is felmerültek bizonyítékok, illetve akár meggyőzőnek is tűnhetnek a főtárgyalás során ismertetett szakértői vélemények. Az irredenta és/vagy antiszemita motiváció mindegyik esetenél szembeűnő, és mindenképpen mindegyik eset mögött fölsejlik az Ébredő Magyarok Egyesülete és annak nemzetvédelmi osztályai.

Az elsőfokú bíróság ezzel együtt a per során kétségtelenül súlyos elűrási hibákat vétett, a védelmet számos alkalommal korlátozta a vádak cáfolatában, igyekezett mindent egy elképzelés mentén értelmezni. Ezzel együtt is szinte kétségtelen, hogy súlyos bűncselekményeket elűvető, a társadalomra halmozottan veszélyes, gátlátalan embereket, gyilkosokat ítétek elsőfokon halálra és börtönbűntetésre. A másodfokú bíróság ugyanakkor elűvette azt a hibát, hogy az elsőfokú tárgyalássorozat

anomáliái alapján mentette fel Márffy és társait a legsúlyosabb, halálbüntetést maguk után vonó vádpontok alól, és az erzsébetvárosi bombamerénylet valószínűsíthető értelmi szerzője és tettestársai halál helyett csupán néhány évet töltöttek börtönben. Márffy József viszonylag hamar újra szabad ember lett, előbb, mint a kormányzó Egységes Párt, majd az 1930-as években már – szinte végzettszerűen – a radikális Nyilaskeresztes Párt egyik vidéki vezetője tűnt fel ismét a huszadik századi magyar történelem színpadán.

A bombaper utóéletéhez tartozik az ÉME kis könyvecske formájában megjelent propagandakiadványa, melyet az ismeretlen szerző Dr. Benevolus (azaz „Dr. Jóakarátú”) álnéven adott közre, és amelynek címe *A Dohány utcai bombamerénylet tettesei*. A kiadvány szerzőjét nem sikerült egyértelműen beazonosítani, csak sejthetjük mögötte Budaváry Lászlót, Ulain Ferencet, Kmoskó Mihályt vagy a szélsőjobboldali tömegegyesület egy másik lelkes, korabeli vezetőjét és propagandistáját. A súlyosan kegyeletsértő és provokatív pamflet, melyre az ÉME mindössze három hónapra kapott forgalmazási engedélyt, nem kevesebbet állít, mint hogy radikális zsidók ölték vagy ölették meg saját hitsorsosaikat, hogy azzal derék, keresztény magyar emberekre kenhessék a merényletet, az egész Dohány utcai bombamerénylet mögött pedig nem más áll, mint egy jól szervezett cionista összeesküvés. A korabeli antiszemita propagandairódalomra jellemzően ez

az írás is a *Cion bölcseinek jegyzőkönyveinél*²⁵¹ kezdi saját narratíváját, egyúttal felszólítja a magyarországi zsidóságot, hogy ők maguk is fogjanak össze az Ébredő Magyarok Egyesületével, és működjenek közre Magyarország talpra állításában abból a gyalázatos helyzetből, ahová hittársaik juttatták a nemzetet az első világháború, az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása és a trianoni békeszerződés révén. A botránys röpirat sokakban felháborodást váltott ki, és sok korábbi szimpatizánst kiábrándított az Ébredő Magyarok Egyesületéből.²⁵²

Az erzsébetvárosi bombamerénylet és a hozzá kapcsolódó bűncselekmény-sorozat érthetően komoly politikai vitákat generált a nemzetgyűlésben is, melyekre röviden ugyancsak érdemes kitérni. Az ellenzéki képviselők rögtön az elején, gyakorlatilag mindenféle rendelkezésre álló bizonyíték nélkül az Ébredő Magyarok Egyesületét és a hozzá szorosan kötődő paramilitáris alakulatokat sejtették a háttérben.²⁵³

---

²⁵¹ A *Cion bölcseinek jegyzőkönyvei* a huszadik elején, Oroszországban keletkezett antiszemita pamflet, amely bizonyítani kívánja az egész világra kiterjedő cionista zsidó összeesküvést. Ismeretlen szerkesztők állították össze többek között Maurice Joly *Alvilági párbeszédék Machiavelli és Montesquieu között* satirikus írása és más hasonló szövegek felhasználásával. Habár többszörös bizonyítást nyert, hogy hamisítványról van szó, antiszemita elveket valló személyek és az összeesküvés-elméletek hívei még ma is meg vannak győződve az eredetiségéről.

²⁵² ZINNER, i. m. 173.

²⁵³ Pl. Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/1, 70.

1922–23 folyamán élénk viták folytak a parlamentben a Budapestet lázban tartó merényletekről, a kérdés időnként napirendre került, és érthető módon élezte a feszültségeket a kormánypárt és az ellenzék között. Elsősorban Rassay Károly és Vázsonyi Vilmos polgári liberális nemzetgyűlési képviselők – akik Márffy József és társai célpontjaik is voltak – szólaltak fel számos alkalommal a nemzetgyűlésben az ÉME és a hozzá köthető paramilitáris szervezetek ellen, azzal vádolva őket, hogy jelentős részük van a közelmúlt súlyos bűncselekményeiben. Nádasy Imre országos rendőrfőkapitányt – aki később amúgy irányító szerepet játszott a frankhamisításban, és számos radikális jobboldali titkos szervezetnek, többek között a Kettőskereszt Vérszövetségnek is tagja volt – 1923 februárjában azzal is megvádolták, hogy egyenesen összejátszik a merényletek értelmi szerzőivel és kivitelezőivel. A Horthy-rendszerrel élesen szemben álló Drozdy Győző kisközzei képviselő egyenesen odáig ment, hogy ha rá bíznák a nyomozást, ő huszonnégy órán belül előállítaná a tetteseket.²⁵⁴

1923. július 4-én került sor Fábián Béla demokrata párti képviselő egyébként sokat idézett interpellációjára, amelyben a kormányt a radikális jobboldali, fegyveres titkos társaságokkal való összejátszással vádolta meg, és kikelt az Ébredő Magyarok Egyesülete sajtótermékeinek antiszemita uszításai ellen. Alapvetően Prónay Pált és Héjjas Ivánt nevezte meg a közelmúlt bűncselekményeinek lehetséges

---

²⁵⁴ Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/X, 37–50.

felbujtóiként, és azonnali lépéseket követelt a kormánytól.²⁵⁵

Vázsonyi Vilmos, aki a korszakban számos antiszemita indíttatású merénylet célpontja volt, 1923. július 26-án hosszasan felszólalt a titkos radikális jobboldali szervezetek, elsősorban a Kettőskereszt Vérszövetség tevékenységének ügyében, és főként a Kovács testvérek által elkövetett bűncselekményeket ismertette. Határozottan arra célzott, hogy a kormányzat mintha fedezné e társaságok illegális tevékenységét, és azok egyfajta mellék-/árnyékkormányként működnének. Vázsonyi főként Gömbös Gyulának címezte azon határozott véleményét, mely szerint egy konszolidált, polgári államban még nemes célok elérése érdekében sincs szükség semmiféle titkos társaságokra, és azok főként nem léphetik át a törvényes kereteket semmiféle célok érdekében.²⁵⁶

Rassay Károly 1923. november 29-ei felszólalásában Andréka Károlyt, a politikai rendőrség vezetőjét – aki többek között valószínűleg a Kettőskereszt Vérszövetségben is tag volt, és akinek személyes jó ismerősei voltak a Márffy Józseffel és társaival is kapcsolatban álló, ugyancsak súlyos bűncselekményeket elkövető irreguláris katonatisztek, a Kovács testvérek is – nyíltan a szélsőjobboldali titkos társaságokkal való szándékos összejátszással vádolta meg, és felvetette, hogy a

---

²⁵⁵ Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/XIII, 290–302.

²⁵⁶ Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/XV, 149–150.

merényletek elkövetőit talán eddig az ő közbenjárása miatt nem sikerült eddig kézre keríteni.²⁵⁷

Rassayt mindössze egy nappal később követte Györki Imre szociáldemokrata képviselő 1923. november 30-ai felszólalása, aki ugyancsak kiemelte, hogy a rendőrség még mindig képtelen volt felderíteni a közelmúlt súlyos robbantásos bűncselekményeit, és hiába tett Rakovszky Iván belügyminiszter számos alkalommal ígéretet a tettesek kézre kerítésére, ő maga már nem hisz semmiféle miniszteri ígéretnek.²⁵⁸ Szkeptícizmusa a történetek fényében érthető volt.

Rupert Rezső 1924. január 3-án szólalt fel igen határozottan a parlamentben, melynek nyomán Bethlen István miniszterelnök nyilvánosan beismerte, hogy a közelmúltban valóban súlyos, politikailag motivált bűncselekmények történtek, amelyeket mindenképpen fel kell deríteni, ám kiemelte, hogy bizonyíték hiányában az Ébredő Magyarok Egyesületét nem oszthatja fel, ellenben annak gyanús körülmények között, fegyveres milíciaként működő Nemzetvédelmi Főosztályát esetleg indokolt lehet a közeljövőben felosztatni.²⁵⁹

Egy nappal később, 1924. január 4-én szólalt fel a nemzetgyűlésben szociáldemokrata képviselőként Kéthly Anna, és egyfelől üdvözölte Márffy József és társai meggyanúsítását és letartóztatását az erzsébetvárosi és a

---

²⁵⁷ Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/XVII, 179–181.

²⁵⁸ Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/XVII, 199.

²⁵⁹ Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/XVIII, 337–338.

hozzá kapcsolódó bombamerényletek ügyében, ugyanakkor kifejtette azon véleményét, hogy az elfogott fiatal emberek véleménye szerint csupán végrehajtók, és addig nem lesz béke és nyugalom az országban, míg a mögöttük álló felbujtókat is kézre nem kerítik. Kéthly szintén hangot adott azon véleményének, hogy a merényletek mögött aljas politikai játszmák és befolyásos személyek állnak, a rendőrség pedig mindig elakadni látszott a nyomozásokban, mikor nem csupán a végrehajtókat, de az értelmi szerzőket kereste. Bár konkrét személyeket nem vádolt meg a merényleteket kitervelésével, felszólalásából kiolvasható, hogy elsősorban radikális jobboldali politikusokra, a kormánypártból kivált fajvédő frakció tagjaira, illetve a velük szoros átfedésben lévő egykori különítményes tisztekre gondol.²⁶⁰

Bárczy István demokrata párti képviselő, Budapest korábbi főpolgármestere, az erzsébetvárosi robbantás egyik célpontja január 5-én adott hangot a parlamentben afeletti felháborodásának, hogy Héjjas Iván különítményparancsnok jóformán érinthetetlen, és a miniszterelnök személyes intézkedése szükséges hozzá, hogy a rendőrség kihallgassa a bombamerényletekkel kapcsolatban. Holott iratok, amelyekbe ő is betekinhetett, egyértelműen bizonyították, hogy Héjjas mind a Kovács testvérekkel, mind pedig Márffy József csoportjával szoros kapcsolatban állt, és mindkét kisebb paramilitáris szervezet a feletteseként tekintett Héjjasra. Pikler Emil, Drozdy

---

²⁶⁰ Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/XVIII, 361.

Győző és Vázsonyi Bárczy Bárczy mellé álltak, és provokatívan felvetették a kérdést, vajon vannak-e az országban olyan katonai alakulatok, amelyek nem a honvédelmi miniszter irányítása alatt állnak? Gróf Csáky Károly honvédelmi miniszter hevesen tiltakozott a gyanúsítások ellen, és a hadsereg nevében is elhatárolódott a bűncselekményeket elkövető, paramilitáris fegyveres csoportoktól.²⁶¹

Már folyt Márffy és társai büntetőügyének elsőfokú főtárgyalása, amikor Pikler Emil szociáldemokrata képviselő szót emelt a bíróság – feltehetőleg szándékos – eljárási hibái ellen, többek között azért, mert a tárgyalást vezető dr. Langer Jenő kúriai főbíró nem engedte Márffynak, hogy a Bethlen István miniszterelnökkel való állítólagos kapcsolatáról bővebben beszéljen. Pikler ismét számonkérte a kormányon, hogy megítélése szerint együttműködik a radikális jobboldali társadalmi egyesületekkel és a hozzájuk kötődő paramilitáris alakulatokkal, elsősorban Héjjas Ivánnal és embereivel, és valamiféle piszkos politikai alku keretében esetleg büntetlenséget biztosít a közelmúltban történt bombamerényletek felbujtóinak.²⁶² Bethlen István persze több fórumon is tagadta, hogy bármiféle kapcsolata lenne Márffy Józseffel és társaival, ám az ellenzék részéről mindez még sokáig támadási felületet biztosított a miniszterelnök ellen.²⁶³

---

²⁶¹ Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/XVIII, 414–417.

²⁶² Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/XXVII, 368.

²⁶³ Pl. Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/XXVII, 494.

A Márffy József és társai bombaperében hozott súlyos elsőfokú ítélet nyomán a kedélyek valamelyest a nemzetgyűlésben is megnyugodtak. Az 1925-ben kitört frankhamisítási botrány már erősen elterelte a figyelmet a bombaper másod- és harmadfokú tárgyalásairól is, melyek jóval enyhébb ítéletekkel zárultak. Mindazonáltal az ügy utóéletéhez tartozik, hogy 1926. március 20-án ugyancsak Fábíán Béla jegyezte meg parlamenti felszólalásában igen erős kormánykritikát megfogalmazva, hogy Márffy Józsefet és társait végül majdnem minden ellenük felhozott vádpontban felmentették, és ironikusan jegyezte meg, hogy lényegében csak azok a halálos ítéletek maradtak hatályban, amelyeket a Kettőskereszt Vérszövetség és az ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályának vérbírósága hozott. Megjegyezte továbbá, hogy bár a közszolgálati alkalmazottnak a kormány valóban rendeletileg megtiltotta a titkos egyesületekben való részvételt, információi szerint a Kettőskereszt Vérszövetség egyes paramilitáris alakulatai még ekkor, 1926-ban is tovább működtek, a kormányt pedig az ítélethozatalba való beavatkozással is megvádolta.²⁶⁴ Áttekitnve a másod- és harmadfokú ítéleteket, valamint az ezekkel szoros ellentmondásban álló, Márffy József és társai ellen rendelkezésre álló bizonyítékokat, habár biztosan nyilván nem állíthatjuk, egyáltalán nem kizárható, hogy Márffyit igen magas szintű pártfogók menthették meg a kivégzéstől.

---

²⁶⁴ Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/XI, 411.

Prónay Pál feljegyzéseiben ugyancsak megemlékezik az erzsébetvárosi bombamerényletről. A vonatkozó rövid részletet talán érdemes teljes terjedelmében idéznünk:

„Alig voltam néhány hétig az Ébredő Magyarok Egyesületének tagja, megtörtént az Erzsébetvárosi Demokrata Körben a bombarobbanás, amely alkalommal 9 zsidó halott maradt a helyszínen. A liberális lapoknak újabb anyag kínálkozott fel ellenem. Több nagyfejű szabadságkíműves demokrata vezér, akik elkéstek a bement vacsoráról, ezért tiszta véletlennek köszönhették életüket – köztük dr. Vázsonyi Vilmos, a főpáholymester is. Sajnos, az áldozatok jobbára jelentéktelen személyek voltak. A zsidók, szokás szerint, rájuk nézve minden bajnak az eredetét az Ébredő Magyarok Egyesületében keresték, és ezen merénylet szálait is oda látták futni, vagy inkább csak ráfógták, mert semmi terhelő adatra nem is támaszkodhattak. De hangoztatták, hiszen nem lehet másképpen, mert Prónay is az egyesület tagja és alelnöke.

Az ébredő gyűléseken való részvételnek és tele torokból való szónoklásomnak egy igen erős torokgyulladás lett a vége, amelyből egy súlyos infekciót kaptam, amellyel egy hónapig feküdtem állandó lázzal. A kormányzó is érdeklődött telefonon az egyik szárnysegédje, Koós Miklós útján állapotom felől. Sőt, Rantzenberger Győző szintén bejelentette látogatását, de ez még a kezdet kezdetén volt, azon bizonyos néhány tiszttel, akiknek vaj volt a fején. Én azonban elhárítottam a szamaritánusi tiszteletet mindaddig, amíg ügyük elintézve nem lesz. Úgy látszik, fent nevezetteknek akkor még igen presszázsnak látszott a velem való békés kiegyezést létrehozni. De mikor látták ennek eredménytelen voltát, folyamodtak a gazdaságokhoz. Ezen ügyeknek a mai napig nincsen vége.

Az erzsébetvárosi bombamerénylet 9 zsidó áldozatának végbement temetésén nagyobb részvétnyilvánulást rendeztek a hivatalos fórumok, mint az ugyanakkor Funchalban, Madeira szigetén elhunyt koronás királynak, IV. Károlynak itt Budapesten megtartott halott requiemjén. Gróf Apponyi Albert és több magas hivatalos személy asszisztált a zsidó koporsóknál. (Ha jól emlékszem, Horthy kormányzó is megjelent.)

A rendőrség emberei a már említett merénylet elkövetését illetőleg – ki volt az igazi tettes? –, azt hiszem, ennyi összevissza bonyodalom után kideríteni nem volt képes, hanem csak tapogatóztak és az ÉME-t gyanúsították. Több designált merénylő neve létezett közzsájon, mint amennyi egyáltalán az erzsébetvárosi körbe egyáltalán beférne. Ezért a múltnak titkaiavá sorolható ez is – éppen úgy, mint sok más hasonló cselekmény.”²⁶⁵

Prónay Pál alezredes e bejegyzésében mintha cinkosan kikacsintana a sorok közül, és azt sejtetné olvasójával, hogy jóval többet tud annál, mint amennyit elárul, és egyáltalán nem tűnik légből kapott feltételezésnek, hogy a korszak ismert, befolyásos paramilitáris vezetőjeként és az ÉME vezetőségi tagjaként – Héjjas Ivánnal együtt – akár az erzsébetvárosi bombamerénylet és a hozzá kapcsolódó egyéb terrorista jellegű bűncselekmények értelmi szerzői között lehetett.

Hely hiányában az erzsébetvárosi bombamerénylet és az azt követő büntetőper teljes sajtóreceptiójának elemzésére nem vállalkozhatunk, hiszen az akár egy önálló,

---

²⁶⁵ PRÓNAY, i. m. 330–331.

önmagában is terjedelmes tanulmány tárgyát képezhetné, ellenben a recepció legfontosabb elemeire, a különböző politikai oldalakat reprezentáló nagyobb, országos napilapok véleményére az események háttérének árnyaltabb megértése érdekében mindenképpen érdemes kitérni.

Az Ébredő Magyarok Egyesületének szélsőjobboldali lapja, a Szózat nem meglepő módon végig tagadta, hogy az egyesület tagjainak köze lenne a merényletsorozathoz, és nem egy alkalommal a kommunistákra igyekezett terelni a gyanút. A tettesek elfogása után a lap már rögtön a büntetőeljárás elején koncepciót emlegetett, a liberális sajtót pedig aljas hazugságokkal vádolta.²⁶⁶ Márffy József és társai letartóztatása után felmerült a sajtóban, hogy a fajvédő frakció Márffyék szabadlábra helyezését kezdeményezte, a Szózat pedig ezt úgy kommentálta, hogy a nyomozásnak nincsenek érdemi eredményei, amely alapján jogos lett volna a gyanúsítottak őrizetbe vétele. Az ÉME lapja azon is értetlenkedett, hogy a megítélése szerint egyszerű köztörvényes bűncselekmények ügyében az államrendőrség politikai osztálya folytat nyomozást. Rassay Károly felszólalása után, melyben Andréka Károly főkapitány-helyettest a radikális jobboldali titkos társaságokkal való összejárásról vádolta, a lap is tudósított róla, hogy Andréka vizsgálatot kezdeményezett saját maga ellen.²⁶⁷ A

---

²⁶⁶ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Befejezik a nyomozást a bombamerényletek ügyében*, Szózat, 1923. november 29., 2.

²⁶⁷ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Két felderített bombamerényleten kívül a nyomozásnak nincs eredménye*, Szózat, 1923. november 30., 4.

főtárgyalás megkezdése után a Szózat továbbra is határozottan védte Márffy Józsefet és társait, a tárgyalás első napjairól meglehetősen elfogultan és propagandisztikus hangnemben tudósított, és végig koholt pert emlegetett.²⁶⁸ Egy másik tudósításban az ellenzéki sajtóban megjelent cikkek ellen kelt ki, és a liberális lapok tárgyalássorozatról szóló cikkeit szenzációhajhász rágalomhadjáratnak minősítette.²⁶⁹ Az elsőfokú ítélet kihirdetésekor a Szózat ugyancsak mély megdöbbenésének adott hangot, és propagandisztikus hangnemben védte a vádlottakat, megint csak arra utalva, hogy megítélése szerint jó előre kidolgozott koncepció szerint zajlott a büntetőeljárás és az ítélethozatal, ugyanakkor kiemelte, hogy a vádlottak fellebbeztek, így a törvényszék ítélete korántsem végleges.²⁷⁰ A jóval enyhébb ítéletekkel záruló, másodfokú főtárgyalássorozatról az ÉME lapja lényegében ugyanabban a patetikus és propagandisztikus hangnemben, a vádlottakat valamiféle zsidó/kommunista/liberális összeesküvés áldozatainak beállítva, ugyanazon panelek mentén tudósított.

Az ugyancsak radikális jobboldali napilap, a Magyarország a Szózatnál sokkal elfogulatlanabban, tárgyilagosan számolt be az erzsébetvárosi bombamerénylet

---

²⁶⁸ [SZERZŐ NÉLKÜL], *A büntetőtörvényszék megkezdte a Márffy-per főtárgyalását*, Szózat, 1924. november 19., 3.

²⁶⁹ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Pénteken dönt a bíróság bizonyítás kiegészítéséről a Márffy-ügyben*, Szózat, 1924. november 28., 5.

²⁷⁰ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Halálos ítéletek a Márffy-perben*, Szózat, 1924. december 14., 7.

ügyében folyt nyomozásról és a gyanúsítottak elfogásáról.²⁷¹ A lap nem sokkal később a rendőrség emberfeletti nyomozómunkájáról adott hírt, illetve ugyancsak mérsékelt hangnemben számolt be arról, hogy az őt ért vádak kapcsán Andréka Károly, a politikai rendőrség vezetője vizsgálatot kezdeményezett önmaga ellen.²⁷² Pár hónappal később a lap jóformán kritikátlanul fogadta el, hogy valóban azok a merényletsorozat tettesei, akiket a rendőrség ezzel gyanúsít, és 1924 februárjában a gyanúsítottak beismerő vallomásairól adott hírt, ismételten a nyomozó hatóságok sikeres munkáját hangsúlyozva.²⁷³ A tárgyalássorozatról a Magyarság ugyancsak hasonló hangnemben tudósított a későbbiekben, és a Szózzal ellentétben a lapban megjelent cikkekben nem igazán merült fel az a lehetőség, hogy a merényletsorozat elkövetésével vádolt fiatal emberek akár ártatlanok is lehetnek.²⁷⁴ A büntetőtörvényszék elsőfokú ítéletét a lap hasonlóképpen kommentálta, és gyakorlatilag kész tényként könyvelte el, hogy valóban Márffy József és társai követték el a terhükre rótt bűncselekményeket. Az Ébredő Magyarok Egyesületének becsületét ugyanakkor valamennyire mentendő, a Magyarság is hangsúlyozta az

---

²⁷¹ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Kézre kerültek a legutóbbi bombamerényletek tettesei*, Magyarság, 1923. november 27., 4.

²⁷² [SZERZŐ NÉLKÜL], *Andréka Károly detektívfőnök vizsgálatot kért maga ellen*, Magyarság, 1923. november 30., 5.

²⁷³ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Kézre kerültek az Erzsébetvárosi Kör elleni pokolgépes merénylet tettesei*, Magyarság, 1924. február 7., 5.

²⁷⁴ Pl. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Szász József és Radó József védői beszéltek ma a bombapörben*, Magyarság, 1924. december 2., 6.

elsőfokú ítéletében is elhangzott állítást, mely szerint az ÉME nemzetvédelmi osztályai eredetileg nemes, hazafias célokkal alakult milíciák voltak a hadsereg valamilyen fokú kontrollja alatt, és a bajok akkor kezdődtek, amikor Márffy József és hozzá hasonló, radikális és a társadalomra veszélyes emberek léptek be ezekbe az alakulatokba és ragadták magukhoz azok vezetését.²⁷⁵ A Magyarság tehát igyekezett valamiféle kontrasztot felállítani az Ébredő Magyarok Egyesületének tagsága és a Márffy József vezetése alatt álló IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztály között, és az egész bűncselekmény-sorozatot néhány elvetemült, a saját elhatározásából cselekvő fiatalember borzalmas tetteként beállítani, amely mögött talán nem is keresendőek felbujtók, magasabb szintű felelősök. A lap ezzel implicit módon nyilván a kormányzatot és a hadsereget, illetve a bombaper során szóba került politikusokat és katonatiszteket igyekezett védeni. A tudósítások ugyanakkor a Szózathoz hasonlóan azt is kiemelték, hogy a vádlottak fellebbeztek, az elsőfokú ítélet így korántsem végleges. A Márffy-per másodfokú, jóval enyhébb ítéletekkel záruló főtárgyalássorozata kapcsán nagyjából ugyanez a hozzáállás jellemezte a Magyarság e témában megjelent cikkeit, és ahogyan a per fokozatosan az enyhébb ítéletek és a számos bűncselekmény alóli felmentés

---

²⁷⁵ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Márffy Józsefet és Marosi Károlyt halálra ítélte a bíróság*, Magyarság, 1924. december 14., 3.

irányába fordult, úgy a lap hangneme is fokozatosan megengedőbb lett Márffy Józseffel és társaival szemben.²⁷⁶

A kisgazdapárti Új Barázda ugyancsak leginkább a kormánypárt érdekeinek megfelelően, a rendőrség érdemeit kiemelve számolt be az erzsébetvárosi bombamerénylet és a vele együtt kezelt többi robbantásos cselekmény gyanúsítottjainak őrizetbe vételéről.²⁷⁷ A nyomozás további fejleményeiről a lap ugyancsak lelkesen tudósított, kissé hatásvadász módon számolt be a milícián belül működő vérbíróság működéséről, és már a nyomozati szakban tudni vélte, hogy Márffy József, az ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályának vezetője összejátszott Herczeg Józseffel, az Erzsébetvárosi Demokrata Kör portásával, a robbantáshoz használt pokolgépet pedig egy bizonyos Báthory Miklós nevű MÁV-felügyelőtől kapta, ám kiemelte azt is, hogy mind a portás, mind a MÁV-tisztviselő tagadta, hogy bármi közük lenne a merényletnek.²⁷⁸ Az elsőfokú főtárgyalásról a lap hasonló hangnemben tudósított, és jótékonyan elhallgatta, hogy a bíróság amúgy súlyos eljárási hibákat vétett. Semmiféle kritikát nem fogalmazott meg az eljárással szemben, és teljes mértékben, mindenféle reflexió nélkül tényként kezelte, hogy Márffy József és társai

---

²⁷⁶ Pl. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Minden tanú azt vallja, hogy Márffy a bombamerénylet napján az Iparbankban dolgozott*, Magyarország, 1925. július 10., 8.

²⁷⁷ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Elfogták a Reviczky utcai bombamerénylőket*, Új Barázda, 1923. november 28., 2.

²⁷⁸ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Márffykék a saját embereiket is megbotozták és halálra ítélték*, Új Barázda, 1924. február 9., 3.

kövezték el az összes terhükre rótt bűncselekményt.²⁷⁹ A Márffy Józsefre és Marosi Károlyra halálbüntetést, a többi vádlottra pedig 5–10 év közötti börtönbüntetéseket kiszabó elsőfokú ítéletről az Új Barázda szintén azt állapította meg, hogy a súlyos ítéletek által minden bizonnyal győzött az igazság, ám az újság a többi napilaphoz hasonlóan kiemelte, hogy a vádlottak fellebbeztek, az ügy tehát még korántsem zárult le.²⁸⁰

A szociáldemokrata Népszava – kissé elfogult módon, de nem alaptalanul – gyakorlatilag a kezdetektől fogva az Ébredő Magyarok Egyesületét és a hozzá kapcsolódó egyéb radikális jobboldali szervezeteket, illetve az ÉME-ben vezető pozíciókat betöltő Héjjas Iván és Prónay Pál paramilitáris vezetőket sejtette az erzsébetvárosi bombamerénylet hátterében, és amikor a rendőrség végre meggyanúsította az ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályának fiatal milicistáit Márffy Józseffel az élen, nem győzte hangsúlyozni, hogy korábbi gyanúja igaznak bizonyult.²⁸¹ A nyomozás bizonyos nyilvánosságot kapott eredményeiről ugyancsak hasonló hangnemben, némileg hatásvadász és kárörvendő regiszterben számolt be a lap, és azon az állásponton volt, hogy a merénylőket Herczeg

---

²⁷⁹ [Szerző nélkül], *Megkezdték a budapesti bombamerényletek tárgyalását*, Új Barázda, 1924. november 19., 2.; [SZERZŐ NÉLKÜL], *A bombamerényletek tárgyalása*, Új Barázda, 1924. november 23., 5.

²⁸⁰ [SZERZŐ NÉLKÜL], *A bíróság Márffyt és Marosit halálra ítélte*, Új Barázda, 1924. 12. 14., 2.

²⁸¹ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Kinyomozták az erzsébetvárosi kör bombabanditáit: ébredők valamennyien...*, Népszava, 1924. február 7., 5.

József, az Erzsébetvárosi Demokrata Kör portása cinkosként segíthette. Kiemelte továbbá, hogy Márffy József a kis létszámú paramilitáris csoporton belül szabályos személyi kultuszt épített ki maga köré, többségében nála is fiatalabb alárendeltjei pedig rettegve néztek fel a fiatalemberre, és vakon teljesítették minden parancsát.²⁸² A gyanúsítottak őrizetbe vétele és a tárgyalás között a Népszava számos, lényegi új információkat nem tartalmazó, csak a korábbi eredményeket és feltételezéseket megismétlő, repetitív cikket közreadott, hogy módszeresen napirenden tartsa a bombamerényletek ügyét, és mindegyikben hangsúlyozta az Ébredő Magyarok Egyesületének szerepét, gyakorlatilag kritikai reflexió nélkül összemossa azt a IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztállyal.²⁸³ Az elsőfokú főtárgyalás-sorozat során a lap leginkább azt emelte ki, hogy az Ébredő Magyarok Egyesülete megkísérelte befolyásolni a tárgyalás menetét, és bizonyos tanúkat névtelen, feltehetőleg az egyesülethez köthető elkövetők valóban megfenyegettek.²⁸⁴ Nem állt messze a laptól az a feltételezés sem, mely szerint a kormány bizonyos tagjainak, vagy legalábbis kormánypárti politikusoknak is közvetett felelősségük lehetett a

---

²⁸² [SZERZŐ NÉLKÜL], *A tömegvilkos ébredővezér új taktikája*, Népszava, 1924. február. 10., 5.

²⁸³ [SZERZŐ NÉLKÜL], „...Mert a szűlak az Ébredő Magyarok Egyesületéhez vezettek, Népszava, 1924. február 13., 4.

²⁸⁴ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Fenyegető levelek, terrorizálások és egyéb titokzatos akciók a bombabanditák megmentése érdekében*, Népszava, 1924. november 9., 4.

bombamerényletekben, Csáky Károly honvédelmi miniszter és Bethlen István miniszterelnök tanúvallomását pedig a Népszava leginkább ebben a szellemben kommentálta.²⁸⁵ A lap némi rosszmájúsággal tudósított Márffy József és társai védőügyvédjeinek érveléséről, mely szerint az ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályának fiatal milicistái hős hazafiak, akik csupán egy hazug, koholt per bűnbakjai.²⁸⁶ A Márffy Józsefre és Marosi Károlyra elsőfokon kiszabott halálos ítéletet ugyanakkor a Népszava is viszonylagos elégedettséggel vette tudomásul, és nem is igazán hangsúlyozta, hogy a vádlottak fellebbeztek az elsőfokú ítélettel szemben.²⁸⁷

A polgári liberális, a szabadkőművességhez is szoros szálakkal kötődő Világ című napilap ugyancsak kezdettől fogva az Ébredő Magyarok Egyesületét sejtette az erzsébetvárosi bombamerménylet háttérében, és igen keményen bírálta a kormányt és a rendőrséget, amiért kezdetben nem igazán tudott eredményeket tudott felmutatni a nyomozás terén.²⁸⁸ A liberális lap publicistái néhány cikkükben azt is felvetették, hogy a hatóságok talán nem is keresik olyan nagy erővel a tetteseket, mint kellene,

---

²⁸⁵ [SZERZŐ NÉLKÜL], *A miniszterelnök és a honvédelmi miniszter vallomása a bombapörben*, Népszava, 1924. november 29., 5.

²⁸⁶ [SZERZŐ NÉLKÜL], *A védelem szerint a bombabanditák „mártírok”*, Népszava, 1924. december 2., 6.

²⁸⁷ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Két bombabanditát: Márffyt és Marosit halálra ítélték*, Népszava, 1924. december 14., 8–9.

²⁸⁸ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Még mindig nincsenek meg...*, Világ, 1922. április 11., 7–8.

hiszen akár a kormánypárt egyes politikusai is érintettek lehetnek a merényletben.²⁸⁹ 1924 elején a lap hangnemében némi változás állt be, amikor a rendőrség végre Márffy Józsefet és társait a bombamerényletek gyanúsítottjaiként vette őrizetbe, és némi dicséretet is megengedett magának a rendőrség munkájával kapcsolatban.²⁹⁰ A nyomozás nyilvánosságra hozott részeredményeit a Világ ugyancsak mérsékeltebb hangnemben kommentálta, nagyjából kész tényként elfogadva, hogy valóban azok a személyek követhették el a súlyos bűncselekményeket, akiket a rendőrség ezzel gyanúsít.²⁹¹ A Világ még a főtárgyalás-sorozat megindulása előtt tudni vélte azt is, hogy Héjjas Iván és Dániel Sándor, az ÉME ügyésze titkos mentőakciókat szervez az IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztály milicistáinak kiszabadítása céljából, Márffy pedig az előzetes letartóztatásból is folyamatos levelezésben áll Héjjassal.²⁹² A lap a per kezdeti szakaszában azt is tudni vélte, hogy a védelemnek nem kevesebb, mint nyolcvan mentő tanúja volt Márffy József és társai védelmében, ám ennyi személy persze végül közel sem tanúskodott a

---

²⁸⁹ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Még mindig nincsenek meg...*, Világ, 1922. április 30., 4.

²⁹⁰ [SZERZŐ NÉLKÜL], *A rendőrség kinyomozta az Erzsébetvárosi Kör bombamerénylőit*, Világ, 1924. február 7., 5.

²⁹¹ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Az Erzsébetvárosi Kör merénylőinek kihallgatása és szembesítése*, Világ, 1924. február 8., 5.

²⁹² [SZERZŐ NÉLKÜL], *Titkos mentőakciók Márffyéék érdekében*, Világ, 1924. november 11., 7.

vádoltak mellett.²⁹³ A főtárgyalásról a Világ is részletesen tudósított, és a témában megjelent cikkek újra azt hangsúlyozták, hogy az ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztálya egy ideig a kormány tudtával és felhatalmazásával működő segédrendőri milícia volt, ily módon tehát a kormány is közvetetten felelős lehet azért, amit a szervezet egyes tagjai saját elhatározásukból követtek el.²⁹⁴ A Márffy József-re és Marosi Károlyra kirótt halálos ítélettel az erősen ellenzéki napilap szerkesztősege is viszonylag elégedett volt, ugyanakkor az ítélethirdetésről szóló tudósítás megbotránkozva emelte ki, hogy a vádlottak többsége ekkor kifejezetten vidám volt, Márffy József pedig fölényesen jelentette ki, hogy nem kér kegyelmet.²⁹⁵

A Miklós Andor, a Márffy és társai által elkövetett merényletsorozat egyik célpontja tulajdonában álló, Az Est című, többnyire elfogulatlanságra törekvő polgári liberális napilap ugyancsak eredményeket sürgetett már rövid idővel az erzsébetvárosi bombamerénylet megtörténte után, és a rendőrség szemére hányta, hogy az látszólag sötétben tapogatózik, vagy nem is igazán keresi a tetteseket.²⁹⁶ A kritika mellett ugyanakkor törekedett az objektivitásra is, és

---

²⁹³ [SZERZŐ NÉLKÜL], *A bombapör tárgyalására a védőke nyolcvan mentőtánút vonultatnak föl*, Világ, 1924. november 12., 4.

²⁹⁴ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Izgalmas jelenetek közt kezdődött meg a bombapörök főtárgyalása*, Világ, 1924. november 19., 5–6.

²⁹⁵ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Két halálos ítélet a bombavetőke pörében*, 1924. december 14., 17–18.

²⁹⁶ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Miért volt eredménytelen a bombamerénylet nyomozása?*, Az Est, 1922. április 25., 3.

leközölte az ügyben nyomozó rendőrtisztviselők nyilatkozatait is. Az Ébredő Magyarok Egyesületét a lap szintén korán megnevezte mint a merénylet esetleges felelősét, majd amikor Márffy Józsefeket meggyanúsította a rendőrség, visszafogottan, de határozottan erősítette meg a köztudatban élő korábbi gyanút.²⁹⁷ Az Est innentől kezdve a legnagyobb részletességgel tudósított a nyomozás aktuális állásáról – persze arról, amit a rendőrség megosztott a nyilvánossággal –, és összességében elmondhatjuk, hogy az e tárgyban született cikkei a korabeli magyar bűnügyi újságírás szakszerű, többé-kevésbé objektivitásra törekvő termékei voltak.²⁹⁸ A lap nagy hangsúlyt fektetett az ÉME nemzetvédelmi milíciáin belül működő, sajátos és furcsa belső igazságszolgáltatási testület, a vérbíróság működésére is, és beszámolt arról, hogy az ÉME vérbíróságának tagjait a rendőrség tanúként hallgatta ki a merényletekkel összefüggésben.²⁹⁹ A lap jelentős eredményként tette közzé, hogy az ügyészség benyújtott vádiratában összevonta az erzsébetvárosi bombamerényletet a Koháry utcai törvényszéki palota és a francia követség elleni

---

²⁹⁷ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Újabb részletek az erzsébetvárosi bombamerényletről*, Az Est, 1924. február 8., 1.

²⁹⁸ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Radó József végigjártszotta a rendőrtisztviselők előtt a bombamerénylet minden előzményét*, Az Est, 1924. február 12., 3.

²⁹⁹ [SZERZŐ NÉLKÜL], *A főkapitányságra előállították a vérbíróság öt tagját, Tiszta Istvánt, Stroba Gusztávot, Kovács Gyulát, Sós Bélát és Dormányi Jánost*, Az Est, 1924. február 17., 3.

merényletkísérletekkel.³⁰⁰ Az Est tudósításai ugyancsak kiemelték, hogy a tárgyaláson is többször felmerült Héjjas Iván és Prónay Pál különítményparancsnokok neve, Márffy és Héjjas kapcsolatára pedig konkrét dokumentumok utalnak, így a lap leginkább Héjjast védelmezte értelmi szerzőként a merényletsorozat hátterében.³⁰¹ A Márffy Józsefre és Marosi Károlyra halálbüntetést kiszabó elsőfokú ítéletet Az Est is viszonylagos megelegedéssel úgy értékelte, hogy győzött az igazság, és a tudósítás nem tért ki rá, hogy a vádlottak fellebbeztek, tehát az ügynek még korántsem volt vége.³⁰²

A korabeli nagyobb magyar napilapok közül talán a mérsékeltlen kormánypárti, konzervatív Pesti Hírlap számolt be a legrészletesebben a nyomozás eredményeiről és az elsőfokú főtárgyalás eseményeiről. A nyomozás során a lap a rendőrség iránti elismeréssel tudósított a gyanúsítottak őrizetbe vételéről,³⁰³ és lényegesen a lap tudósítói egy percig sem kételkedtek abban, hogy valóban azok a személyek követték el a merényletsorozatot, akiket a rendőrség ezzel gyanúsított, a rendőrség munkáját pedig szakszerűnek

---

³⁰⁰ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Az ügyészség vádirata Márffyték ellen a Kobáry utcai fogház és a törvényszéki palota ellen elkövetett merénylet ügyében*, Az Est, 1924. február 29., 3.

³⁰¹ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Radó az orvosszakértő előtt is mindent beismert*, Az Est, 1924. november 26., 1–3.

³⁰² [SZERZŐ NÉLKÜL], *Márffyt és Marosit halálra ítélték*, Az Est, 1924. december 14., 1–5.

³⁰³ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Az eddig történt bombamerényletek hét tettesét és gyanúsítottját elfogta a rendőrség*, Pesti Hírlap, 1923. november 27., 1.

mutatták be.³⁰⁴ A lap különösen nagy részletességgel foglalkozott a nyomozás szinte minden elemével, és arról sem mulasztott el terjedelmes cikkben hírt adni, hogy Márffy József kihallgatása során őrütséget szimulált, és egy ideig ezzel próbálta akadályozni a nyomozást.³⁰⁵ A lap helyszíni tudósítói később, a cikkeikben igen sok szó szerinti idézetet dokumentáltak a tárgyaláson elhangzottakból, így az orgánium által közölt cikksorozat a levéltári őrizetben fennmaradt iratokkal összehasonlítva az elsőfokú főtárgyalás-sorozat jegyzőkönyveinek viszonylag hiteles kivonatának is tekinthető.³⁰⁶ A Pesti Hírlap terjedelmes és olvasmányos tudósításaiban nem csupán a vádlottak bűnösségéről volt meggyőződve, de a IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályt az első tudósításokban nem határozta el élesen az Ébredő Magyarok Egyesületétől mint nagyobb szervezettől sem.³⁰⁷ Az újság igen részletesen beszámolt a bíróság előtt lefolytatott bizonyítási eljárásról is, és a vád bizonyítékait alapvetően – nem tévesen – meggyőzőnek találta.³⁰⁸ Olvasmányosan tudósított a nyomozást vezető Schweinitzer József rendőrkapitány

---

³⁰⁴ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Kézre kerültek az Erzsébetvárosi Kör merénylői*, Pesti Hírlap, 1924. február 7., 1.

³⁰⁵ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Márffy a rendőrségen ismét őrütséget szimulált*, Pesti Hírlap, 1924. február 8., 1.

³⁰⁶ [SZERZŐ NÉLKÜL], *A bombamerényletek ügyét csoportokban tárgyalta a bíróság*, Pesti Hírlap, 1924. november 18., 3.

³⁰⁷ BENDA Jenő, *Tagadnak a bombapör vádlottjai*, Pesti Hírlap, 1924. november 19., 1–6.

³⁰⁸ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Tárgyi bizonyítékok Márffy József ellen*, Pesti Hírlap, 1924. november 22., 4–5.

bíróság előtt tett vallomásáról is, aki arra is kitért, hogy az ÉME vezetősége bizonyos adatok szerint bele szándékozott avatkozni a nyomozásba.³⁰⁹ A Pesti Hírlap igen részletesen ismertette Csáky Károly honvédelmi miniszter vallomását is, rávilágítva, hogy az ÉME nemzetvédelmi osztályai a Kettőskereszt Vérszövetség szervezetén keresztül kvázi-állami, önkéntes paramilitáris karhatalmi alakulatok voltak, ám mivel személyi kérdésekbe a hadsereg nem szólt bele, így ezen alakulatok egyes tagjainak cselekedeteiért sem terheli felelősség.³¹⁰ A maga mérsékelt kormánypártiságával tehát a Pesti Hírlap is igyekezett kisebbiteni az állam és a kormányzat felelősségét. A lap az elsőfokú ítéletet a Márffy József-re és Marosi Károlyra kirótt halálbüntetéssel együtt egyetértéssel vette tudomásul, ugyanakkor a többi laphoz hasonlóan kiemelte, hogy a vádlottak fellebbeztek.³¹¹

A per nagyobb napilapokban megjelent sajtóvisszhangjából világosan látszik, hogy a radikális jobboldali sajtó elsősorban menteni igyekezett a bombaper vádlottjait, és az ártatlanságuk mellett érvelt, a rá jellemző, szimplifikáló antiszemizmussal valamiféle koncepciót pert és zsidó összeesküvést sejtve a háttérben. A mérsékelt jobboldali sajtótermékek ezzel szemben többnyire meg voltak győződve Márffy József és társai bűnösségéről,

---

³⁰⁹ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Schweinitzer kapitány izgalmas vallomása a bombavetőké beismeréséről*, Pesti Hírlap, 1924. november 25., 3–5.

³¹⁰ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Márffyra és Marosira halálbüntetést kér az ügyész*, Pesti Hírlap, 1924. november 29., 9–11.

³¹¹ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Márffy Józsefet és Marosi Károlyt halálra ítélte a bíróság*, Pesti Hírlap, 1924. december 14., 4–5.

ugyanakkor elsősorban a nyomozó hatóságok áldozatos munkáját és a Bethlen-kormány konszoldiációra való törekvését domborították ki, számos esetben az Ébredő Magyarok Egyesületének egésze és a paramilitáris elvek szerint működő Nemzetvédelmi Főosztály között is éles határvonalat húzva. A baloldali és polgári liberális sajtó a kezdetektől meg volt győződve az elkövetők radikális jobboldali kötődéséről, illetve Márffyék meggyanúsítása után az ébredő milicisták bűnösségéről, ám igen kemény kritikával illette a kormányt és a rendőrséget, amiért csak igen későn sikerült a bűncselekmény-sorozatot felderíteni, illetve nem zárta ki bizonyos kormánypárti politikusok közvetett vagy közvetlen felelősségét sem. A liberális és baloldali újságok nem egy esetben megpendítették azt is, hogy bizonyos kormánytagok és egyéb magas rangú állami tisztviselők talán összejátszanak az Ébredő Magyarok Egyesületében vezető pozíciókat betöltő paramilitáris vezetőkkel, többek között Prónayval vagy Héjjással, akiket az ellenforradalomban játszott szerepük okán személyes kapcsolat fűzött Horthy Miklós kormányzóhoz is – és a jóval enyhébb másod- és harmadfokú ítéletek fényében ezek a fejtegetések talán nem is jártak túl messze az igazságtól.

Érdekes momentum, hogy a már említett Pesti Hírlap volt talán az egyedüli, a bombaperről tudósító jelentősebb napilap, mely megengedte magának, hogy szociográfiai fejtegetésekbe bocsátkozzon, és a vádlottak társadalmi hátteréről is bővebben írjon. A lap számos tudósításában érzékletesen írta le az ÉME fiatal

nemzetvédelmi milicistáinak többnyire kopottas külsejét, ismertette alsóközép- vagy munkásosztály-beli háttérüket, melyből jelentősebb társadalmi-pénzügyi előrelépésre nem igazán számíhattak, illetve azt a mérhetetlen gögőt, fontosságtudatot, ahogyan a tárgyaláson végig viselkedtek, és amelyet feltehetőleg a milicista mozgalomban való tagság kölcsönzött nekik. Tanulmányában Robert Gerwarth érzékletesen írja le, miként egyesült az első világháború utáni Közép-Európa paramilitáris erőszakhullámában a háborút megjárt, de még mindig fiatal veteránok, illetve az úgynevezett *háborús ifjak*, a világháborúban katonaként még részt nem vett, ám az utána kialakuló polgárháborús helyzetben egyre szaporodó paramilitáris mozgalmakba annál lelkesebben beálló és brutális cselekményeket elkövető fiatalok generációja.³¹² A bombaper vádlottjaira, az ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályának fiatal milicistáira épp úgy illenek ezek a megállapítások, mint az 1920-as évek magyar milicista mozgalmának szinte minden tagjára. Az ekkor a húszas éveiben járó Márffy József, aki a IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályban igen hamar egy kisebb létszámú, terrorcselekményre vetemedő radikális jobboldali milícia a szervezetten belül teljhatalmú parancsnokává nőtte ki magát, a Monarchia katonájaként harcolt az első világháborúban. Alárendeltjeinek többsége ugyanakkor nála is fiatalabb kora okán még nem teljesíthetett katonai szolgálatot, ellenben a radikális jobboldali egyesület – egy ideig állami felhatalmazással

---

³¹² Robert GERWARTH, i.m. 78–79.

működő – paramilitáris alakulatában valamiféle katonai, bajtársi közösséget kerestek és találtak, és a maguk igen szélsőséges, hipernacionalista gondolkodásával minden bizonnyal őszintén hitték, hogy a paramilitáris szervezet keretein belül a hazájuk javát szolgálhatják, és a nemzet ellenségeinek tartott emberek likvidálásával hazafias cselekedeteket hajthatnak végre.

Az Ébredő Magyarok Egyesületének fegyveres alakulatait ezek után lényegében lefegyverezték, zavaros, polgárháborús időkre visszavezethető rendvédelmi-katonai jogosítványaikat határozottan és egyértelműen megszüntették. A szervezet politikai befolyása, noha társadalmi egyesületként egészen 1945 elejéig működhetett, amíg más jobboldali és radikális jobboldali szervezetek mellett 1945. február 26-án miniszterelnöki rendelettel fel nem oszlatták,³¹³ a nagyrészt belőle kiváló és létrejövő, tagságával szoros személyi átfedést mutató nyugat-európai (elsősorban német és olasz) mintára szerveződő, új szélsőjobboldali pártok megjelenésével jelentősen lecsökkent. Bár 1925-ben kitört a bombapernél is sokkalta jelentősebb, nemzetközi visszhangot kiváltó és az ország stabilizálódó külkapcsolatait is jelentősen aláásó

---

³¹³ A jobboldali egyesületek, szervezetek 1945-ös feloszlásáról lásd bővebben: ZINNER Tibor, *Az egyesületek, pártok feloszlása Budapesten 1945 és 1948 között* 1., Politika-Tudomány, 1987/4, 60–77, illetve ZINNER Tibor, *Az egyesületek, pártok feloszlása Budapesten 1945 és 1948 között* 2., Politika-Tudomány, 1988/2, 76–88.

frankhamisítási botrány,³¹⁴ mely Márffy József és társai ügyéről is elterelte a közfigyelmet, a Horthy–Bethlen kormányszatnak mégis sikerült egy időre háttérbe szorítania a szélsőjobboldali politikai erőket, és véghez vinni Magyarország politikai-gazdasági konszolidációját.

---

³¹⁴ A frankhamisítási botrányról kiváló összefoglaló tanulmányt közölt többek között Abloncy Balázs: ABLONCZY Balázs, *A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések*, Múltunk, 2008/1, 29–56.. Az ügy büntetőperének anyaga fennmaradt Budapest Főváros Levéltárának őrizetében: HU-BFL-VII-18-d-193/1926. Bethlen István miniszterelnök bizonyos iratai is segítenek árnyaltabb képet kapni az ügyről: Vö. *Bethlen István titkos iratai*, forráskiad. SZINAI Miklós, SZÚCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1972, 193–244; továbbá az alábbi forrásgyűjtemény is nagyszámú, az ügghöz kapcsolódó iratot közöl: *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. III. Az ellenforradalmi rendszer gazdasági helyzete és politikája Magyarországon 1924–1926*, forráskiad. KARSÁI Elek, NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959, 442–597.

**EGY RADIKÁLIS JOBBOLDALI TITKOS
SZERVEZET AZ IRREGULÁRIS KATONAI
ALAKULAT ÉS A BŰNSZÖVETKEZET
HATÁRÁN
A CSELEKVŐ MAGYAROK TÁBORA ÉS AZ
ALAPÍTÓ-VEZETŐK ANTISZEMITA
INDÍTTATÁSÚ RABLÓGYILKOSSÁGI ÜGYE
(1922–1926)**

Az 1920-as évek radikális jobboldali, részben titkos paramilitáris szervezeteinek működésére és antiszemita indíttatású erőszakos megnyilvánulásaira igen jó esettanulmányként szolgálhat a *Cselekvő Magyarok Tábor*a névre hallgató organizáció bemutatása, amelynek tagjai súlyos bűncselekményeket, többek között egy részben zsidóellenes indíttatásból fakadó rablógyilkosságot követtek el, így konkrét tevékenységükről többek között az ellenük e cselekmények nyomán lefolyt büntetőper irataiból tudunk.³¹⁵

A Cselekvő Magyarok Táborát a rendelkezésre álló történeti adatok alapján 1922–1923 körül kezdte el szervezni Bedő József magánhivatalnok és Dula József államvasúti tisztviselő, két, a Romániához csatolt Erdélyből repatriált, viszonylag fiatal első világháborús veterán, akik többek között irreguláris katonákként a nyugat-

---

³¹⁵ HU-BFL-VII-5-c-11717/1923. Bedő József és Dula József büntetőpere.

magyarországi felkelésben is részt vettek. A Cselekvő Magyarok Tábora eredetileg egészen biztos, hogy szoros átfedéseket mutatott az Ébredő Magyarok Egyesületének nemzetvédelmi osztályaival és a Kettőskereszt Vérszövetséggel, az 1920-as évek befolyásos titkos magyar katonai szervezetével, Dula József pedig egy ideig Héjjas Iván különítményparancsnok szűkebb köréhez tartozott. A Cselekvő Magyarok Tábora genezise valószínűleg valamikor 1919–1920 környékén keresendő, többek között akár egy olyan eseménysorozat kapcsán, amelyet Borsi-Kálmán Béla, a magyar–román–francia kapcsolatok egyik legjelentékenyebb magyar kutatójának 2006-ban akadémiai doktori értekezésésként megvédett, a Bánság, és szűkebb értelemben Temesvár mintegy kétszázéves történelmét áttekintő monográfiája dolgozott fel, amely a közelmúltban immár harmadik, jelentősen bővített kiadásban látta meg a napvilágot.³¹⁶ A kiváló és szokatlanul összetett szakkönyv kiindulópontja egy mára nagyjából feledésbe merült, ám a maga korában nagy visszhangot kiváltó, nemzetpolitikai jelentőségű esemény, az úgynevezett temesvári levente-per. Az első világháború után, 1919-ban Temesvárt és a Bánságot megszállta a Román Királyi Haderő, temesvári fiatalok egy csoportja pedig kétségbeesésükben, hazafias érzelmektől hajtva *Levente Szövetség* néven magyar ellenállási mozgalmat szerveztek. Bár a terület hovatartozása

---

³¹⁶ BORSI-KÁLMÁN Béla, *Kisfiúk a nagy viharban. A temesvári „Levente-pör” – az első román „irredenta per” története, 1919–1922*, Budapest, Kortárs Kiadó, 2020.

nemzetközi jogi értelemben még egyáltalán nem volt tisztázott, és a trianoni békeszerződést is csak később írták alá, és Magyarország új államhatárait a Nagy Háborút lezáró békekonferencia még korántsem jelölte ki, a román hatóságok mégis a román állam elleni összeesküvéssel, lázadással vádolták a lelepleződött leventéket, akik ráadásul, noha többnyire polgári személyek voltak, abszurd módon katonai bíróság előtt feleltek a szervezkedésért. A fiatalok elsőfokon kiemelkedően súlyos büntetésekben részesültek, és csak pár évvel később, román–magyar fogolycsere-egyezmények keretében sikerült nagy részüket kimenteni a fogságából. Bár a román hatóságok által meglehetősen felnagyított első romániai magyar „irredenta per” hajlott afelé, amit manapság *konceptiós per*nek szokás nevezni (a korszakban egyébként inkább *kirakatper* néven illették az ilyen politikai célzattal rendelkező, koholt vádak alapján lefolytatott büntetőeljárásokat), a román állam pedig a szervezkedés komolyságát szándékolatlan túlbecsülte és aránytalanul szigorú büntetésekkel sújtotta a vádlottakat, annyit mindenképpen érdemes kiemelnünk, hogy a magyar katonai hírszerzés valóban érintett volt a Levente-szervezkedésben. A Levente-szervezkedés tagjai ugyanis kapcsolatban álltak a Horthy Miklós későbbi kormányzó vezette Nemzeti Hadsereg hírszerző szerveivel. Azt például a Borsi-Kálmán Béla által feldolgozott levéltári források egyértelműen tanúsítják, hogy egy Mike József nevű, hírszerző szolgálatot ellátó főhadnagy ekkoriban a Bánságban tevékenykedett, és a román megszállás ellen szervezkedő magyar ellenállókkal is kapcsolatban állt. Az

ügy háttérben felsejlik Siménfalvy Tihamér vezérkari ezredes, a Székely Hadosztály egykori vezérkari főnöke, a Horthy-korszak mára kevésbé ismert, ám annál komolyabb szerepet játszó hírszerző törzstisztje, titkosszolgálati vezetője, egyúttal pedig a titkos irreguláris magyar katonai szervezet, a Kettőskereszt Vérszövetség parancsnoka is, akinek helyetteseként a titkos katonai szervezetben, Héjjas Iván tartalékos főhadnagyot, a fehérterror egyik fő felelősét és a magyar irreguláris katonai alakulatok egyik fő szervezőjét tisztelhetjük. Valószínűsíthető tehát, hogy az esettanulmányunkban tárgyalt organizáció és a hírszerző-kémelhárító-diverzáns magyar katonai szervezet egyik elcsatolt területeken működő televényeként, lerakataként kezdte működését, tagjai pedig később más milicista szervezetek tagjaihoz hasonlóan önállósították magukat.

Hogy a Cselekvő Magyarok Táborá névre hallgató paramilitáris szervezet mennyire állt közvetett vagy közvetlen kormányzati irányítás alatt a tagok/vezetők által elkövetett bűncselekményeinek időpontjában, és mennyire funkcionált éppen a Nemzeti Hadsereg, majd az 1922-es évtől kezdve a Magyar Királyi Honvédség rejtett, félhivatalos kiegészítő alakulataként, esetleg diverziós feladatokat ellátó, titkosszolgálati jellegű árnyékszervezeteként, arról tehát ellentmondásosak a kutatók rendelkezésére információk. Annyi azonban bizonyos, hogy 1923-ra azonban Bedő József és Dula József, a szervezet alapító-vezetői más radikális jobboldali veteránokhoz hasonlóan egyre elégedetlenebbé váltak a Bethlen-kormány konszolidációs politikájával, és elcsatolt

területről származó veteránokként sokkal radikálisabb, irredenta és erősen antiszemita célokat fogalmaztak meg. Egyebek között Erdély katonai erővel történő visszafoglalását, illetve a zsidóság Magyarországról való erőszakos kiutasítását tartották megvalósítandó politikai céljaiknak.³¹⁷ Lassan, de biztosan kezdett el bennük érlelődni az erőszakos kormányváltás és hatalomátvétel, röviden egy puccs gondolata, amely 1923-ra, függetlenül attól, hogy erre a reális esélyük az adott körülmények között nyilván nem volt, teljességgel komoly és határozott szándékká vált.³¹⁸

1923-ban a radikális jobboldali fiatal emberek már ott tartottak, hogy többször felmentek a Várba, a Miniszterelnökség épületéhez, hogy kifigyeljék, hány fős őrség vigyáz a miniszterelnökre, illetve hol lehetne esetleg egy minisztertanácsi ülés alkalmával robbanószerkezetet elhelyezni, és a Bethlen-kormány ellen terrorcselekményt elkövetni.³¹⁹ Később Dula József és Bedő József azonban rájött, hogy nagyra törő politikai terveik megvalósításához jelentős anyagi forrásokra is szükségük lenne, ezért elkezdtek összeírni bizonyos gazdag zsidó kereskedők, bizományosok nevét, akiket esetleg kirabolhatnak, ily módon pedig mind saját megélhetésük javításához, mind pedig radikális politikai céljaik eléréséhez elegendő készpénzhez juthatnának. A Várban, a miniszterelnöki

---

³¹⁷ HU-BFL-VII-5-c-11717/1923.

³¹⁸ Uo.

³¹⁹ Uo.

hivatal környékén tett megfigyelő körútjaik alkalmával került a látókörükbe Othó Lajos, a tehetős, 83 esztendő budai zsidó ékszerész, aki a Tárnok utca 16-ban lakott és dolgozott. Bedő és Dula 1923 júniusában immár nemcsak a miniszterelnökséget jártak fel kémlelni a Várba, hanem Othó Lajos ékszerészt is elkezdtek megfigyelni, és fokozatosan eltökélték, hogy kirabolják. A rablási kísérletre végül 1923. július 27-én, az esti órákban, 8 óra körül került sor. A két fiatalember azzal az ürüggyel lépett oda a Tárnok utca 16 szám alatti ház kapualjában az idős ékszerészhez, hogy egy bizonyos Schmitt nevű embert keresnek, aki tudomásuk szerint a házban/a környéken lakik, az idős férfi azonban azt felelte nekik, nem ismer ilyen nevű embert a környéken. A két fiatalember betuszkolta az idős ékszerészt a kapualjba, valami azonban balul sült el, az ékszerész segítségért kezdett kiabálni, az egyik rabló, minden valószínűség szerint Bedő József pedig a nála lévő katonai rohamkéssel elvágta Othó Lajos torkát, majd anélkül, hogy behatoltak volna a lakásba és ellopták volna a meggyilkolt ékszerész vagyontárgyait, Bedő és Dula végül pánikba estek, és elmenekültek a helyszínről.³²⁰

A Magyar Királyi Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága nagy erővel látott neki a nyomozásnak, Othó Lajos ékszerész meggyilkolását pedig kiemelt bűncselekményként kezelték, Bedő József és Dula József pedig igen hamar a hatóságok látókörébe került – a detektívek 1923 augusztusának első napjaiban fogták el a

---

³²⁰ Uo.

brutális rablógyilkossággal alaposan gyanúsítható, két radikális jobboldali fiatalembert, elfogásukról pedig a sajtó is beszámolt.³²¹ A gyanúsítottak rövidesen beismerő vallomást is tettek a budapesti rendőr-főkapitányságon a nyomozást irányító Angyal László detektívfelügyelő előtt, a nyomozást pedig nagyban segítette, hogy a fővárosi rendőrségnek beépített emberei voltak a korabeli, a hadsereggel többé-kevésbé kapcsolatban álló radikális jobboldali félkatonai csoportok tagjai között, így minden valószínűség szerint a Cselekvő Magyarok Táborában is.³²²

Feltehetőleg az igazságszolgáltatási rendszer erős leterheltsége is hozzájárult, hogy bár a Cselekvő Magyarok Tábornának antiszemita rablógyilkos parancsnokait már cselekedetük után két hónappal elfogták a hatóságok, ügyüket a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék csak másfél évvel később, 1925. február 19-e és 23-a között tárgyalta. A főtárgyaláson dr. Langer Jenő kúriai bíró elnökölt, aki az 1920-as években igen gyakran tárgyalta elsőfokon a radikális jobboldali félkatonai szervezetekhez köthető bűnügyeket – elsőfokon ő volt tanácselnök többek között Márffy József és társai bombaperében is...

A Cselekvő Magyarok gyilkossági ügyének főtárgyalásról a sajtó ugyancsak kimerítően tudósított, noha az ügy mérsékeltebb figyelmet kapott, mint a radikális jobboldali szervezetekhez köthető, más hasonló

---

³²¹ Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Elfogták az Anna utcai rablógyilkosokat*, Magyarország, 1923. augusztus 3., 8.

³²² Uo.

bűncselekmények. Mindazonáltal az ügy érdekessége, hogy Bedő József és Dula József a tárgyaláson visszavonták a rendőrségen és a vizsgálóbíró előtt tett beismerő vallomásaikat Othó Lajos ékszerész meggyilkolásának vádját illetően, és azt állították, a rendőrségen a detektívek többször megverték, illetve pszichikailag presszionálták őket a beismerő vallomásra. Nem tagadták azonban egy percre sem, hogy a Cselekvő Magyarok Tábor, mint titkos irredenta szervezet, 1923 folyamán a hatalom erőszakos átvételét és a Bethlen-kormány megdöntését tervezte, mert teljes mértékben elégedetlenek voltak Bethlen István konszolidációra törekvő, irredenta szempontból értelmezésük szerint teljes mértékben eredménytelen politikájával.³²³

1925. február 19-én a dr. Langer-tanács előtt Bedő József részletesen elmondta, hogy titkos szervezete, a Cselekvő Magyarok Tábor határozottan komolyan gondolta a kormány eltávolítását, a puccstervbe pedig igyekezett bevonni Csilléry András jobboldali ellenzéki országgyűlési képviselőt, a Friedrich-kormány korábbi népjóléti miniszterét, a Friedrich István vezette Fehér Ház Bajtársi Egyesület (egy ideig titkos társaság módjára is működő) jobboldali legitimista paramilitáris politikai szervezet és az Ébredő Magyarok Egyesületének tagját, a Cselekvő Magyarok pedig sikerük esetén őt bízták volna meg kormányalakítással.³²⁴ Ily módon szoros átfedések

---

³²³ HU-BFL-VII-5-c-11717/1923. A főtárgyalás jegyzőkönyve.

³²⁴ Uo.

feltételezhetőek a Cselekvő Magyarok Tábora és a Fehér Ház Mozgalom között is. Csilléry valamilyen fokú kapcsolatot tartott ugyan a radikális jobboldali titkos szervezettel, talán némi anyagi adományt is juttatott nekik, arra vonatkozó adat azonban nem merült fel, hogy túlságosan komolyan vette volna a fiatal, Erdélyből repatriált veteránok szervezkedését.³²⁵ Védekezésében Bedő József azt a meglehetősen zavaros érvelést is előadta, mely szerint azért vallotta be Othó Lajos meggyilkolását a rendőrség, mert ezt a köztörvényes bűncselekményt személy szerint kevésbé gondolta súlyosnak, mint a Bethlen-kormány megdöntésére irányuló terveket, és mikor ráeszmélt, hogy a rendőrség nem a puccs előkészítésével, hanem rablógyilkossággal gyanúsítja, inkább magára vállalta a cselekményt, csak hogy az álla- és kormányellenes összeesküvésről elterelje a figyelmet.³²⁶

Dula József a törvényszék előtti kihallgatásakor nagyjából hasonló történettel állt elő, és lényegében visszavonta a nyomozati és a vizsgálati szakaszban tett beismerő vallomásait. Az elnök azon kérdésére, miért volt revolvere, melyet őrizetbe vételekor bizonyítékként lefoglalt a rendőrség, azt felelte, hogy azzal az 1923-as ceglédi időközi országgyűlési választást akarta megzavarni, és a levegőbe akart lőni, mikor a ceglédi zsidó polgárok szavazni mennek, és ezzel megfélemlítse őket, hogy a választókerületből mindenképpen Lendvai István, a

---

³²⁵ Uo.

³²⁶ Uo.

Gömbös Gyula vezette fajvédő képviselőcsoport tagja kerüljön be az országgyűlésbe. (Lendvai István egyébként fajvédő programmal Gömbös Gyula híveként és frakciótársaként valóban 1923-ban valóban bekerült az országgyűlésbe, mint a ceglédi választókerület képviselője).

Bedő József és Dula József Langer tanácselnök további kérdéseire megismételték, hogy tudomásuk szerint a rendőrségen egyes gyanúsítottakat kegyetlen kínzásoknak vetették alá a detektívek, és az ő megverésüket is kilátásba helyezték, ezért 1923 augusztusában inkább mindent bevallottak a rendőröknek, csak hogy ne verjék őket meg kegyetlenül.³²⁷

A főtárgyaláson tanúvallomást tett Schrenberger Jozefin, a meggyilkolt Othó Lajos ékszerész idős, német anyanyelvű és csak németül beszélő házvezetőnője is, aki elmondta, hogy tanúja volt annak, hogy két fiatal férfi Othó Lajostól bizonyos Schmidt nevű ember iránt érdeklődnek, azonban idős korára való tekintettel azt állította, nem ismeri fel egyértelműen Bedő Józsefet vagy Dula Józsefet.³²⁸

A következő fontosabb tanú egy bizonyos Szautner Ferenc nevű szegény, idős, alkalmi munkákból élő, szegényszálláson élő napszámos, Schrenberger Jozefin házvezetőnő sógora volt, aki elmondta, hogy sógornőjétől időnként pénzdományt és ételt kapott Othó Lajos budai házában, ezért járt oda viszonylag gyakran, és a nyomozók eleinte őt is a gyilkosság potenciális gyanúsítottjaként

---

³²⁷ Uo.

³²⁸ Uo.

kezelték. A tárgyaláson ugyan az is kiderült, hogy a rendezetlen háterű Szauner Ferenc korábban már volt büntetve kisebb lopások miatt, azonban a rendőrség már az ügy viszonylag korai stádiumában úgy látta, hogy valószínűleg nem ő a felelős a rablógyilkosságért.³²⁹

A tárgyalás következő szakaszában a nyomozást irányító Angyal László detektívfelügyelő tett részletes vallomást a rendőrség nyomozati munkájáról. Beszámolt róla, hogy Szauner Ferenc ugyan az ügy korai szakaszában valóban a rendőrség látókörébe került, azonban a nyomozók nem sokkal később rájöttek, hogy a hozzá vezető nyom rossz volt, és látókörbe került Bedő József és Dula József, akiket szemtanúk láttak a környéken menekülni. Szauner Ferenc ráadásul alibit igazolt magának a gyilkosság idejére, így mindenképpen ejtették ellene a gyanút. Angyal László, valamint a nyomozásban ugyancsak részt vevő Lengyel János főfelügyelő hangsúlyozták, hogy előállításuk után Dula József és Bedő József részletes beismerő vallomást tettek a rendőrségen, és láthatólag a gyilkossági ügy olyan részleteivel is tisztában voltak, amelyet csak akkor tudhattak, ha részesek voltak abban.³³⁰ A gyanúsítottak kihallgatásában részt vevő Gál Lajos detektív a bíróság előtt ugyanezt erősítette meg, és még azt is elmondta, hogy Bedő József nadrágja elfogásakor véres

---

³²⁹ Uo.

³³⁰ Uo.

volt, ugyanis abba törölte véres kezét a gyilkosság elkövetése után.³³¹

A vád koronatanúja végül Baral Augusztia fiatal, mindössze 18 éves tisztviselő volt, aki az Othó Lajos ékszerész otthona melletti házban lakott, és 1923. július 27-én este az ablakából tanúja volt, amikor két fiatal férfi arról érdeklődött az idős ékszerésztől, lakik-e a környéken Schmidt névre hallgató ember, azonban a sötétség miatt nem látta jól a két férfit, ezért nem ismerte fel egyértelműen Bedő Józsefet és Dula Józsefet. A tanú annyit azonban egyértelműen ki tudott jelenteni, hogy viszonylag jól öltözött, az első körben a gyilkossággal meggyanúsított Szauner Ferencről jóval fiatalabb férfiakat látott és hallott.³³²

A nyilvános tárgyalás 1925. február 21-én folytatódott, amikor Dula József feleségét is tanúként hallgatta ki a büntetőtörvényszék. Dula Józsefné előadta, hogy férje illegális módon akarta bérelt lakását elcserélni egy Pogács Vilmos nevű sepsiszentgyörgyi vendéglőssel, az elnök azonban felszólította, hogy ne térjen el a tárgytól, a szabálytalan lakáscsere pedig nem tartozik szorosan a gyilkossági ügghöz.³³³

Az említett Pogács Vilmos vendéglős ugyancsak tanúvallomást tett, és elmondta, hogy 400 000 koronáért elméletileg megvette Dula József és felesége bérelt lakását,

---

³³¹ Uo.

³³² Uo.

³³³ Uo.

vagy legalábbis annak bérleti jogát, azonban a lakást végül nem kapta birtokba, emiatt pedig feljelentést tett a Dula házaspárt ellen.³³⁴

Egy bizonyos Tömpe Károly nevű tanú a szabálytalan lakáscsere ügyéhez kapcsolódóan elmondta, hogy Dula Józseftől elvileg másfél évre albérletbe vett egy szobát, egyévi lakbért pedig ki is fizetett neki előre, ám Dula József és felesége megszöktek, azonban előzőleg még az egész lakást eladták másvalakinek, tehát az egyévi albérleti díjat lényegében elsikkasztották.³³⁵

A tanúk meghallgatása után a törvényszéki orvosszakértők véleményének meghallgatása következett, dr. Németh Ödön orvostanár, törvényszéki orvos pedig előadta, hogy álláspontja szerint sem Bedő József, sem Dula József nem szenvednek semmiféle mentális betegségben, mindketten katonaviselt, középfokú végzettségű, rendezett háttérből származó férfiak, akik tökéletesen tudatában voltak annak, mire vállalkoznak, amikor emberölésre ragadtatták magukat.³³⁶ A vádlottak mentális állapotát ismertető szakvélemény után dr. Minich Károly egyetemi tanár, törvényszéki orvosszakértő előadása az áldozat, Othó Lajos boncolásáról, a törvényszéki orvos pedig elmondta, hogy az idős, törekeny testalkatú férfit összesen négy, a nyakán ejtett brutális vágással ölték meg, bár nem halt meg azonnal, hanem körülbelül egy órával a

---

³³⁴ Uo.

³³⁵ Uo.

³³⁶ Uo.

súlyos sebesülések elszenvedése után, a kórházban halt bele a vágásokba.³³⁷

A bíróság ezek után szakértőként hallgatta meg Dr. Jahn József országos fővegyészt, aki korábban megvizsgálta Bedő József bizonyítékként lefoglalt katonai rohamkését, valamint vörös foltokkal tarkított, fehér glaszénkesztyűjét, és egyértelműen arra a következtetésre jutott, hogy a két bűnjelen látható vörös foltok emberi vértől származnak.³³⁸

Mindezek után az ügy egy fontos tanúja volt még Nógrádi Gyula volt lapszerkesztő, újságíró, Bud János hivatalban levő pénzügyminiszter sógora, aki a Cselekvő Magyarok Táborának megalakulásáról és tevékenységéről tett tanúvallomást. Elmondta, hogy 1921-ben irreguláris katonaként maga is részt vett a nyugat-magyarországi felkelésben, Bedő Józsefet innen ismeri, volt katonatársa pedig 1923 júliusában szólította fel arra, hogy lépjen be a maga elé irredenta célokat kitűző titkos alakulatba. Bedő József állítólag 1923 folyamán úgy tájékoztatta Nógrádit, hogy befolyásos politikusok, többek között Csilléry András erősen támogatják a mozgalmukat, és azt a kérést intézte felé, hogy amennyiben lehetséges, szerezzen robbanóanyagot egy, a Bethlen-kormány ellen elkövetendő robbantásos merényletbe, ugyanis a Cselekvő Magyarok Táborára szerint érkezett a kormányváltás és a sokkal határozottabb, radikális jobboldali politikai cselekvés ideje. Nógrádi ugyanakkor kiemelte azt is, hogy abban az időben

---

³³⁷ Uo.

³³⁸ Uo.

igen nagy volt az elkeseredés az általa ismert első világháborús veteránok és nyugat-magyarországi felkelők között, akik úgy érezték, a konszolidációra törekvő kormányzat magukra hagyta őket, sokan közülük deklasszálódtak, és ő maga is ismert egy Lipót-keresztel kitüntetett főhadnagyot, aki hajléktalanként a Gellérthegy egyik barlangjában volt kénytelen élni. Nógrádi Gyula saját bevallása szerint próbált hatni Dulára és Bedőre, hogy inkább az országhatáron kívül, a környező kisantant államokban kövessenek el valamiféle irredenta diverziós cselekményt, amellyel a hazájukat is szolgálhatnák, ők azonban állítólag mindenképpen ragaszkodtak azon tervükhöz, hogy a Bethlen-kormány ellen hajtsanak végre merényletet. Nógrádi továbbá arra is kitért, hogy mint a pénzügyminiszter közeli rokonát, Rakovszky Iván belügyminiszter felszólította, hogy neki személyesen tegyen beismerő vallomást, amit meg is tett, a bíróság előtt pedig elismételte, hogy Bedő József az Othó Lajos meggyilkolását megelőző napon azt mondta neki, a Cselekvő Magyarok Tábora nevében olyan dolgot fognak nemsokára végrehajtani Budán, amiről az egész ország beszélni fog. Nógrádi állítása szerint másnap olvasta a lapokban Othó ékszerész meggyilkolásának hírért, és azonnal Bedő Józsefre és Dula Józsefre gyanakodott, akik álláspontja szerint örültséget követtek el. Nógrádi ugyanakkor azt is előadta a törvényszék előtt, hogy Rakovszky Iván belügyminiszternek is előadta már korábban, amit a bűncselekmény politikai aspektusairól, a Cselekvő Magyarok Tábora irredenta terveiről tudott. Kiemelte, hogy tudomása szerint Dula

József korábban gazdasági vezető volt Héjjas Iván egyik szervezetében, a Cselekvő Magyarok Tábora pedig tudomása szerint nem illegális titkos társaság, hanem eredetileg a kormány által életre hívott, állami, vagy legalábbis államilag támogatott, irredenta célokat szolgáló paramilitáris szervezet, rejtett félhivatalos katonai alakulat volt,³³⁹ és a Kettőskereszt Vérszövetség alárendeltségében működött, hasonlóan az Ébredő Magyarok Egyesületei nemzetvédelmi osztályaihoz és a Magyar Országos Véderő Egylet lövészalakulataihoz.

A tanúkihallgatások után végül az ügyész vádbeszéde következett, amely egyébként kortárs perspektívából kiválóan összefoglalta azt a társadalmi és politikai problémát, amely az 1920-as évek magyar radikális jobboldali szervezeteinek történeti értékeléséről mai kutatói szemmel is elmondható. Az vád képviselője hosszan kifejtette, hogy álláspontja szerint, bár a vádlottak eredetileg valóban politikai szervezetet létesítettek, amely radikális politikai célokat akart megvalósítani, az általuk egy nyolcvan év feletti idős ember sérelmére elkövetett rablógyilkosság közönséges köztörvényes bűncselekmény, amely mindenféle politikai színezetet nélkülöz. Kiemelte, hogy az első világháborút megjárt, majd a zavaros, polgárháborús időkben tovább katonáskodó fiatal emberek álláspontja szerint nem tudtak, és nem is igazán akartak visszailleszkedni a társadalomba, és saját hazafias érdemeikre hivatkozva munka nélkül szerettek volna

---

³³⁹ Uo.

maguknak megélhetést biztosítani, ezért pedig súlyos bűncselekményeket követtek el. Miután a konszolidáció előre haladtával a Bethlen-kormány fokozatosan leszerelte a különböző jobboldali fegyveres csoportokat, és tagjaik többnyire már nem tudtak megélni irreguláris katonai tevékenységükből, fokozatosan a törvény módszeres áthágásában találták meg boldogulásuk útját. Az ügyész vádbeszédében nem látott semmiféle enyhítő körülményt, amit Bedő József és Dula József védelmére fel lehetett volna hozni, ugyanis a rablást és a gyilkosságot álláspontja szerint lassan, több lépésben, módszeresen tervezték meg, potenciális áldozataik név- és címjegyzékét is összeállították, így került a látókörükbe Othó Lajos ékszerész, akit végül szerencsétlen módon még csak ki sem raboltak, csak egyszerűen meggyilkoltak. Az ügyész továbbá kiemelte, hogy a nyomozati és a vizsgálati szakban a vádlottak beismerték tettüket, a bizonyítékok összefüggő láncolata pedig egyértelműen egy irányba mutat, bűnösségük pedig ebből kifolyólag aligha lehet kétséges. A vádbeszéd a Cselekvő Magyarok Táborának eskümintáját is ismertette, amely nem meglepő módon nagyon hasonló volt a Kettőskereszt Vérszövetség, az Ébredő Magyarok Egyesülete nemzetvédelmi osztályai, az Alföldi Brigád és más irreguláris katonai alakulatok esküjének szövegéhez:

„Én (név) esküszöm a Mindenható Istenre, Hazám és hozzátartozóim boldogságára, hogy a Cselekvő Magyarok Táborának Végrehajtó Bizottságát felettes parancsnokságomul elismerem, minden parancsát legjobb tudásom szerint, ha kell, életem

arán is teljesítem, a részemre kiadott parancsokat, megbízásokat, valamint a Cselekvő Magyarok Tábora tagjainak nevét, tartózkodási helyét sem közvetve, sem közvetlen senkinek, semmilyen kényszerítő körülmények hatása laatt elárulni nem fogom, a Cselekvő Magyarok Táborának Végrehajtó Bizottságát ítélőbíróságomul elfogadom és ítéleteiben megnyugszom. Isten engem úgy segítjen!'

Vádbeszédében az ügyész a legsúlyosabb büntetést kérte, és kiemelte, hogy a háborúban szocializálódott fiatal emberek erőszakos cselekményeire, törvénysértéseire a katonai szolgálat közben átélt negatív tapasztalatok nem szolgálhatnak mentségül, hiszen végül az állam és a fennálló társadalmi rend megdöntésére bünszervezetként működő, titkos társaságot hoztak létre, amelynek nevében végül rablógyilkosságot követtek el.³⁴⁰

Bedő József és Dula József védői, dr. Beck Oszkár és dr. Budai Lajos a vádlottak korábbi hazafias magatartására, erdélyi származására, katonai szolgálatukra és a trianoni békeszerződés őket személyesen érintő történelmi tragédiájára hivatkozva kérte felmentésüket, Bedő József pedig az utolsó szó jogán előadta, hogy ő és Dula József a trianoni békeszerződés igazságtalanságainak áldozatai, hazájukat, Erdélyt elfoglalták a románok, ő pedig személy szerint szívesen harcolna most is fegyverrel Erdély visszafoglalásáért. Dula József és Bedő József az utolsó szó jogán mindketten teátrális védekezést adtak elő, az elnök pedig többször rendre utasította őket. A dr. Langer Jenő

---

³⁴⁰ Uo.

által elnökölt törvényszéki tanács végül ítélethirdetésre visszavonult.

A Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék végül néhány nappal később, 1925. február 21-e szombat délután kihirdette a Dula József és Bedő József büntetőperében meghozott, elsőfokú ítéletét, melyben az Othó Józsefet meggyilkoló Bedő Józsefet életfogytiglani, bűntársát, Dula Józsefet pedig tizenkét évi fegyházbüntetésre ítélte. Az ügyész persze súlyosbításért, míg a vádlottak enyhítésért fellebbeztek, így a büntetőper másodfokon a Budapesti Királyi Ítéltáblán folytatódott.³⁴¹

1925 júniusában a dr. Kállay Miklós elnöklete alatt álló ítélőtáblai tanács helybenhagyta az Othó Lajost meggyilkoló Bedő József életfogytiglani büntetését, azonban meglepő módon elfogadta Dula József védekezését, mely szerint ő csupán a rablásban akart részt venni, és amíg Bedő végzett az ékszerésszel, ő az utcán várakozott, így csupán rablásban bűnrészes, a gyilkosságban egyáltalán nem, és tizenkétéves fegyházbüntetését jelentősen, mindössze háromévi fogházbüntetésre enyhítette.³⁴²

A vádlottak és az ügyész ez esetben is fellebbeztek, az ítélőtábla ítéletét pedig alig két hónappal később, 1925 augusztusában helybenhagyta a Magyar Királyi Kúria, így a gyilkosságot elkövető Bedő József valóban életfogytiglani szabadságvesztést kapott, bűntársa azonban mindössze

---

³⁴¹ Uo.

³⁴² Uo.

három évig kellett, hogy élvezze a büntetés-végrehajtás vendégszeretétét.³⁴³ Dula József 1927-ben szabadult, Bedő József azonban hiába adott be számos perújrafelvételi kérelmet, ezeket elutasították.³⁴⁴ Othó Lajos ékszerész gyilkosának további sorsa ismeretlen, és erősen elképzelhető, hogy a börtönben hunyt el.

A Cselekvő Magyarok Tábora további tevékenységéről kevés adat maradt fenn, annyi azonban bizonyos, hogy egyes tagjai valamilyen szinten még 1926-ban még aktívak voltak – erről tanúskodik egy 1926-os, a radikális jobboldali titkos szervezetekkel foglalkozó titkosrendőri jelentés, mely a Magyar Királyi Belügyminisztérium rezervált iratai között maradt fenn, amelyet később teljes terjedelmében közlünk, itt azonban a érdemesnek tartjuk idézni a Cselekvő Magyarok Táborára vonatkozó rövid részletet:

„Cselekvő Magyarok Tábora

A Cselekvő Magyarok Tábora hírbedt nevű egyesülés, amelynek két tagja, és pedig Bedő József és Dula József annak idején meggyilkolták Othó budai ékszerészt. Egy másik hőstettük a soroksári csoportnak az a vállalkozása volt, amikor a Fővárosi Operettszínházban rendezték az ismert botrányt.³⁴⁵ Tagjaik közé sorolható:

---

³⁴³ Uo.

³⁴⁴ Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Elutasították Othó ékszerész gyilkosának újrafelvételi kérelmét*, Magyar Hírlap, 1927. július 31., 11.

³⁴⁵ 1923. január 16-án az Ébredő Magyarok Egyesülete fegyveresei merényletet kíséreltek meg a 1923. január 16-án merényletet kíséreltek meg a Fővárosi Operettszínház ellen, a nézőtéren az előadás első

Sesevich László
Zsabka Kálmán
iff. Ostyán Antal
Bácskay Antal
Gyenes András
iff. Tóth Imre
Wimmer György
Ott Mihály
Blažsek Sándor
Dreschler Antal
Bőhm Sándor
Neubauer Mátyás, ez utóbbi résztes volt az Operettszínház elleni
támadásban. Vannak közöttük egyetemisták is, ezek közül
nevesebbek:
Szentgyörgyi Nándor
Piliszy Béla
Ordóczy Pál
Pócs János
Mayer Ervin
Reviczky Jenő
Lenthel Béla

---

felvonása felé több fiatalember lövöldözni kezdett. Személyi sérülés nem történt, de nagy pánik tört ki a színházban. Az akció irányítója Adorján Géza, az ÉME nemzetvédelmi osztályának egyik vezetője volt. Vö SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1921–1926-ban*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, Tomus LVII, 1976, 3–60, 8–9.

*Bartha Sándor.*³⁴⁶

A társaság névsorában nem meglepő módon ott találjuk Sesevich/Sesevics László hadnagyot és Zsabka Kálmán alhadnagyot, az 1920–1921-ben a Britannia Szállóban berendezkedett katonai különítmény tagjait, akik többek között Soltra József rendőrjárőr 1920. november 10-ei meggyilkolásának felelőseit is, akik a polgárháborús időket követő paramilitáris erőszakhullám idején elkerülték a felelősségre vonást. Ekkoriban ugyan már nem voltak aktív állományú katonák, azonban személyük ismételten jól rámutat az 1920-as évek radikális jobboldali fegyveres szervezetei és a magyar hadsereg szoros kapcsolatára. Bedő József életfogytiglani fegyházbüntetése történő elítélése azonban 1925-ben végre megtörni látszott a súlyos bűncselekményeket elkövető irreguláris katonák ügyeiben indult büntetőeljárások tendenciáit. Itt a gyilkosság tényleges elkövetőjére valóban súlyos büntetést szabott ki a bíróság, melyet a fellebbezések ellenére a másod- és harmadfokú bírói fórum is helyben hagyott, bár másrésről a gyilkos tettetársa, Dula József annak ellenére, hogy erősen bűnrészes volt egy rablógyilkosságban, mindössze három évet töltött börtönben.

Hogy kinek milyen érdeke fűződött vagy nem fűződött Bedő József életfogytiglani büntetéséhez, azt természetesen nem tudhatjuk, a Cselekvő Magyarok

---

³⁴⁶ HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250. A titkos társaságok felfedése, 1926.

Táborának büntetőpere ugyanakkor mindenképpen azt az üzenetet hordozta a nyilvánosság számára, hogy 1925 már a politikai konszolidáció ideje, az állam pedig nem tűri tovább az ellenforradalmi rendszer kiépülésében kétségtelenül aktív szerepet játszó irreguláris katonák, önszerveződő vagy korlátozott kormányzati irányítás alatt álló fegyveres csoportok garázdálkodásait, hanem innentől kezdve keményen megtorolja azt. Száz év távlatában talán azt mondhatjuk, hogy a különítményesek/gyilkosok ideje részben ezzel az üggyel ért véget...

FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (HU-ÁBTL)

HU-ÁBTL-3.1.5.-O-14850/103. Héjjas Iván Aurél.

HU-ÁBTL-4.1. A-686. Etelközi Szövetség.

HU-ÁBTL-4.1.A-650. Összefoglaló. Prónay-különítmény alakulása és tevékenysége 1919–1945.

HU-ÁBTL-4.1. A-687 Az 1919-es ellenforradalmi kormány által megalakított szervezetek (1947).

HU-ÁBTL-4.1. A-719. Zadaveczen István tábori püspök “Hét év a táborban” című naplója dokumentumokkal.

HU-ÁBTL-4.1. A-720/1 A Horthy-rendszer jobboldali szervezetei.

HU-ÁBTL-4.1. A-879 1919-es fehérterroristák anyaga.

HU-ÁBTL-4.1. A-881 Rongyos gárdisták, szabadcsapatok, különítményesek anyaga.

Bundesarchiv, Berlin (BArch)

BArch-R 1507/2129. Bajor sörpuccs.

BArch-R 1507/400. Organisation Escherich. Orgeesch Orka.

BArch-R 707/142. A bajor-magyar kapcsolatokra vonatkozó iratok.

Budapest Főváros Levéltára, Budapest (HU-BFL)

HU-BFL-IV-1407-b-XI. üo.-151/1922. A Budapesti Főkapitányság főkapitányi jelentése Budapest székesfőváros tanácsának.

HU-BFL-VI-15-c-205/1945. A Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányság Államrendészeti Osztálya jelentése a Kettőskereszt Vérszövetség feloszlott egyesület adatai tárgyában Budapest főváros főpolgármesteréhez, Budapest, 1945. december 03.

HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. Keő-Kucsera István büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-8821/1920. Illy László és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-11717/1923. Bedó József és Dula József büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-10559/1925. A Kovács testvérek büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-198/1940. Kiss Gábor Jenő pere.

HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Kmetty Károly büntetőpere.

HU-BFL-VII-18-d-1923-03/041. Apor Viktor és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610. Ulain Ferenc és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-18-d-193/1926. Windischgrätz Lajos és társai pere.

HU-BFL-VII-101-c-fegyenc-I-8184. Márffy József fogolytörzskönyve.

HU-BFL-XXV-1-a-1945/778. Budaváry László büntetőpere.

HU-BFL-XXV-1-b-4587/1946. Márffy József igazolási eljárása.

HU-BFL-XXV-2-b-8311/1947. Dr. Minich József igazolási eljárása.

HU-BFL-XXV-2-b-4767/1946. Kovarcz Emil népgyógyászati büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-1949/20630. Héjjas Iván és társai népbírói büntetőpere.

Hadtörténelmi Levéltár, Budapest (HU-HL)

HU-HL-VKF. A Magyar Királyi Honvéd Vezérkar Főnöke Levéltára, 1919–1945.

Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára, Szeged (HU-MNL-CSML)

HU-MNL-CSML-XXV-8-5-d-NB-148/1945.

Piroska János háborús és népellenes bűntette.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest (HU-MNL-OL)

HU-MNL-OL-K 27. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1867–1944.

HU-MNL-OL-MOL-K 64-1920-2-60.
Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai –

Megállapodás az elszakadt részekben folytatandó irredenta szervezéséről, 1920.

HU-MNL-OL-K 64-1920-41-515.

Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Előterjesztés a külügyminiszter részére az elcsatolt területeken megvalósítandó diverziós és terrorcselekményekről, 1920.

HU-MNL-OL-K 64-1921-41-187.

Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Feljegyzés az elcsatolt területeken folytatandó diverziós tevékenységről, 1921.

HU-MNL-OL-K-64-1921-41-199.

Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Schitler vezérkari alezredes feljegyzése a német és a magyar irredenta szervezetek közötti együttműködés tárgyában, 1921.

HU-MNL-OL-K-64-1921-41-221.

Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Jelentés a német ORKA és Orgesch irredenta szervezetekkel való tárgyalásról, 1921.

HU-MNL-OL-K 64-1923-41-81.

Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Masirevich Szilárd bécsi magyar követ számjeltávirata a külügyminiszter részére, melyben arról számol be, hogy Ludendorff német tábornok nála járt, és titkos tárgyalást kezdeményezett Siménfalvy ezredessel, mint a kormányzó bizalmi emberével, Bécs, 1923. február 6.

HU-MNL-OL-K 65 – Külügyminisztérium – Politikai osztály – „D” (defenzív) referatúra iratai.

HU-MNL-OL-K 67. Külügyminisztérium –
Politikai hírszolgálati osztály.

HU-MNL-OL-K 149-1926-6-3473.
Belügyminisztérium rezervált iratai – A Magyar Királyi
Belügyminisztérium bizalmas körlevele a
törvényhatóságoknak és a rendőrkapitányságoknak a
Nemzeti Munkavédelmi Tartalék a megszünt Kettőskereszt
Vérszövetséggel való kapcsolatba hozása tárgyában,
Budapest, 1926. március 5.

HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250.
Belügyminisztérium rezervált iratai – A titkos társaságok
felfedése, 1926.

HU-MNL-OL-K 149-1924-1-2042.
Belügyminisztérium rezervált iratai – Siménfalvy Tihamér
vzskt. ezredes felterjesztése a Kormányzó Katonai
Irodájához Károlyi Mihály szabadkai tartózkodásáról,
Budapest, 1924. október 1.

HU-MNL-OL-K 429-1926. 05. 07.–10. 14. A
Magyar Távíratok Iroda – Napi hírek – Frankper, 1926.
május–október.

HU-MNL-OL-KS 274-f-11. cs.-44. őrzési egység.
Jelentés az Etelközi Szövetségről.

HU-MNL-OL-K 429. Belügyminisztériumi levéltár
– Kozma Miklós iratai.

HU-MNL-OL-P 1360. Magyar Országos Véderő
Egylet.

HU-MNL-OL-P 2249-7. sorozat. Ébredő Magyarok
Egyesülete.

HU-MNL-OL-P 2249-81. sorozat. Magyar Fajvédők Országos Szövetsége.

OSZK 1956-os intézet Oral History Archívuma, Budapest (1956-os Intézet OHA) (Ma: Veritas Történetkutató Intézet és Levéltár)

OSZK 1956-os Intézet OHA – 45. sz. 53. Mester Miklós – interjú. Készítette Gyurgyák János–Varga Tamás, 1986.

Politisches Archiv, Berlin, (PA)

PA-AA-(B)-R 30531-Bd. 1. Szigorúan titkos bizalmas jelentés Budapestről a a német–magyar jobboldali együttműködésről, 1923. augusztus 23.

PA-AA-(B)-R-30531-Bd. 1. Boltze német követségi titkár szigorúan bizalmas feljegyzése az Ulain-ügyéről, 1923. november 10.

PA-AA-(B)-R-30531-Bd. 1. A német külügyminisztérium átírata a közrendvédelmi felügyeletet ellátó birodalmi megbízottnak, 1923. november 14.

PA-AA-(B)-R 30531-Bd. 1. Welczeck budapesti német nagykövet jelentése a Külügyi Hivatalnak az Ulain-ügyről, 1924. január 26.

Szakirodalmi források

ABLONCZY Balázs, *Teleki Pál*, Budapest, Osiris Kiadó, 2005.

ABLONCZY Balázs, *A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések*, Múltunk, 2008/1, 29–56.

ABLONCZY Balázs, *Keletre, magyar! A magyar turanizmus története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2016.

ABLONCZY Balázs, *A miniszterelnök élete és halála. Teleki Pál (1879–1941)*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.

ÁDÁM T. István, *A nyugat-magyarországi felkelés története*, Külpolitika Kiadása, Budapest, 1935.

A Horthy-korszak Magyarországá jugoszláv szemmel. Délszláv levéltári források 1919–1941, forráskiad. HORNYÁK Árpád, Pécs–Bp., Kronosz Kiadó–MTA BTK Történettudományi Intézet, 2016.

A magyarországi zsidóság története, szerk. RÓNA Tamás–MEZEI Mónika, Budapest, Szent István Társulat, Budapest, 2018.

ANDAHÁZI SZEGHY Viktor, *Trianontól Bledig. A Magyar Királyi Honvédség szervezése és lebetűségei 1920–1938 között*, Hadtudomány, 2019/3, 15–23.

ANGYAL Béla, *Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből*, Fórum Intézet–Lilium Aurum Kiadó, Dunaszerdahely, 2002.

ARDAY Géza, *A Johannita Rend Magyar Tagozatának arcképei. Hála-kötet 90 esztendőért*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2014.

A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról (1918–1934). I. kötet. Az 1920-as évek, forráskiad. NÉMETH István, Budapest, Magánkiadás, 2017.

A XX. század magyar beszédei, szerk. Vajda Barnabás, Budapest, Agave Kiadó, 2007.

Az Endre-Baky-Jarosp-per, forráskiad KARSAI László, MOLNÁR Judit, Budapest, Cserépfalvi Kiadó, 1994.

BABUCS Zoltán, *Újabb rés Trianon börtönfalán. A második nyugat-magyarországi felkelés kísérlete 1922-ben*, tanulmány a Magyarországtudományi Intézet Honlapján, közzététel ideje: 2022. július 17. <https://mki.gov.hu/hu/hirek-hu/evfortulok-hu/ujabb-res-trianon-bortonfalan-a-masodik-nyugat-magyarorszag-felkeles-kiserlete-1922-ben>
Letöltés ideje: 2022. augusztus 3.

BALLA Tibor, *A trianoni békediktátum és az önálló magyar haderő*, Honvédségi Szemle, 2020/3, 109–122.

BÁLINT BENCZÉDI Ferenc–ILLÉS László–INOKAI Balázs–
FOLCZ Tóbiás–FRANKO Máttyás–KÁLMÁN Szabolcs–
LAJTOS János–MADAS Katalin–RÓNA Tamás–SZALAI

Gábor, *Megemlékezés a MEVME-ről*, szerk. SCHWEIGHARDT Ottó, Tata, Vidékfejlesztési Minisztérium, 2017.

BARTHA Ákos, *Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és utóélet*, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2020.

BARTHA Ákos, *Az utolsó csepp a pohárban. Soltra József rendőr meggyilkolása*, in *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása. Rendészettörténeti Tanulmányok 2.*, szerk. Jámbor Orsolya Ilona, Tarján G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 28–44.

BARTHA Ákos–PÓCS Nándor–SZÉCSÉNYI András, *Egy bosszan „ébredő” túlélőművész. Zsabka Kálmán pályarajza (1897–1971) I. rész*, *Múltunk*, 2019/2, 138–180.

BARTHA Ákos, *Véres város. Fegyveres ellenállás Budapesten, 1944–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

BELLÉR Béla, *Az ellenforradalom nemzetiségi politikájának kialakulása*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1975.

BENCZÚR Csaba, *Hírös Holokauszt. „Árnyékek végigsuhan a házfalon” – Dokumentumregény*, szerk. BORZÁK Tibor–RÓNA Tamás–SZŐKE Bernadett, Kecskemét, BT-Press, 2013.

BEREND T. Iván, *Magyarország gazdasága az első világháború után 1919–1929*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.

Bethlen István titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós, SZÚCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1972.

BODÓ Béla, *The White Terror in Hungary. The Social World of Paramilitary Groups*, Austrian History Yearbook, 2011/42, 133–163.

BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10, 9–27.

BODÓ Béla, *Pál Prónay. Palamilitary Violence and Anti-Semitism in Hungary, 1919–1921*, The Carl Beck Papers in Russian and East-European Studies, No. 2101, Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2011.

BODÓ Béla, *Favorites or Pariahs? The Fate of the Right-Wing Militia Men in Interwar Hungary*, Austrian History Yearbook, 2015/46, 327–359.

BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019.

BODÓ Béla, *A fehérterror*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2022.

BOROS Ferenc, *Magyar-csehszlovák kapcsolatok 1918-1921-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970.

BORSI-KÁLMÁN Béla, *Zsidók Temesvárott... ...és széles e*

világban, Budapest, Lucidus Kiadó, 2014.

BORSI-KÁLMÁN Béla, *Öt nemzedék, és ami előtte következik... A temesvári Levente-pör, 1919–1920*, Budapest, Noran Kiadó, 2006.

BORSI-KÁLMÁN Béla, *Ifj. Niamešny Mihály és a temesvári Levente-per, 1919–1920*, Budapest, Helikon Kiadó, 2010.

BORSI-KÁLMÁN Béla, *Kisfiúk a nagy viharban. A temesvári „Levente-pör” – az első román „irredenta per” története, 1919–1922*, Budapest, Kortárs Kiadó, 2020.

BORSI-KÁLMÁN Béla, *Változatok az „aba-élményre”. Írások a magyar–zsidó együttélés (és a magyar–magyar kapcsolatok) tárgyköréből*, Budapest, L’Harmattan Kiadó, 2022.

BOTLIK József, *A nyugat-magyarországi felkelés. 1921. augusztus 28.- október 4.*, Valóság, 2007/3, 24–47, illetve 2007/4, 39–58.

BOTLIK József, *Nyugat-Magyarország sorsa, 1918–1921*, Vasszilvagy, Magyar Nyugat Könyvkiadó, 2012.

BÖDÖK Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018.

Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-badsereg történetéhez, 1919–1938, szerk. HETÉS Tibor, MORVA Tamásné, Budapest, Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, 1968.

CSELÉNYI Zsuzsanna, *Az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) működése 1918-1920, Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Historia 1991/20, 51–67.*

CSONKA Laura, *Nemzetközi és hazai fellépés a népbiztosok megkegyelmezése érdekében, Archívnet, 2015/3.*

<https://archivnet.hu/politika/nemzetkozi-es-hazai-fellep-es-a-nepbiztosok-megkegyelmezese-erdekeben.html>

CSUNDERLIK Péter, *Radikálisok, ateisták, szabadgondolkodók. A Galilei Kör története (1908–1919), Budapest, Napvilág Kiadó, 2017.*

Dokumentumok az 1918/19-es forradalmak Duna-Tisza közti történetéhez, szerk. ROMSICS Ignác, Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Levéltár, 1976.

DOMONKOS László, *A Héjjas-nyárfa árnyékában, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.*

DÓSA Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.*

DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007.

ERDÉLYI Péter, *Képviselőtestületi választások 1929-ben Csongrádon*, Múzeumi Kutatások Csongrád Megyében 2003, szerk. ERDÉLYI Péter–SZŰCS Judit, Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2002, 119–125.

ERDEŐS László, *A magyar honvédelem egy negyedszázada 1919–1944*, szerk. BABUCS Zoltán, Gödöllő, Attraktor Kiadó, 2007.

FÁBIÁN Máté, *Borbély-Maczkó Emil (1887–1945). Politikai életrajz*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola, 2019.

FÁBIÁN Máté, *Egy fajvédő főispán. Borbély-Maczkó Emil (1887–1945)*, Budapest, Kronosz Kiadó–Magyar Történelmi Társulat, 2020.

FEGYÓ János, *Adalékok a szélsőjobboldal fokozódó szervezkedésének történetéhez a gazdasági világválság éveiben*, A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum Évkönyve, 1967–1968, 261–289.

FIZIKER Róbert, *Habsburg kontra Hitler. Legitimisták az anschluss ellen, az önálló Ausztriáért*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2010.

FODOR Miklós Zoltán, *Az Etelközi Szövetség története*, Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007/XXXI, 118–156.

GARAMI Erika, *Az 1920-as évekbeli magyarországi frankhamisítás numizmatikai vonatkozásai*, Numizmatikai Közlöny, 2003-2004/CII–CIII, 65–71.

GERGELY Ernő–SCHÖNWALD Pál, *A Somogyi–Bacsógyilkosság*, Budapest, Kossuth Kiadó, 1978.

GERGELY Jenő, Gömbös Gyula. *Politikai pályakép*, Budapest, Vince Kiadó.

GELLÉRT Ádám, *Horthy Miklós és a politikai alapú büntetlenség*, Gellért Ádám vizontválasza Máthé Áronnak, Clio Intézet honlapja, 2020. 04. 13. <https://www.clioinstitute.hu/single-post/2020/04/13/Horthy-Mikl%C3%B3s-%C3%A9s-a-politikai-alap%C3%BA-b%C3%BCntetlens%C3%A9g-Gell%C3%A9rt-%C3%81d%C3%A1m-vizontv%C3%A1lasza-M%C3%A1th%C3%A9-%C3%81ronnak?fbclid=IwAR26NycbSt8AmGPiRp3EiM Vho3zmyHl1Cnostt6nmqb3MePgyo1xwTtBK24> Letöltés ideje: 2020. 04. 14.

GELLÉRT Ádám, *Béla Bodó: The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, (*Mass Violence in Modern History* 5.), Routledge, London–New York 2019. 333 oldal, Századok, 2020/4, 892–894.

Robert GERWARTH, *The Vanquished. Why the First World War Failed to End, 1917–1923*, Farrar, Straus and Girou, 2016.

Robert GERWARTH–John HORNE, *Paramilitarizmus az első világháború után*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erők Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L’Harmattan Kiadó, 2017, 13–32.

Robert GERWARTH, *Harc a Vörös Szörnyeteggel. Ellenforradalmi erők Közép-Európa vereséget szenvedett államaiban*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erők Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L’Harmattan Kiadó, 2017, 71 –92.

GOTTFRIED Barna, *Thuróczy István és a román király elleni merénylet*, Székelyföld, 2010/7, 79–101.

GOTTFRIED Barna–NAGY Szabolcs, *A Székely Hadosztály története*, Csíkszereda, Csíkszereda Kiadóhivatal, 2019.

G. SOÓS Katalin, *A nyugat-magyarországi kérdés 1918–1919*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

G. SOÓS Katalin, *Magyar–bajor–osztrák titkos tárgyalások és együttműködés, 1920–1921*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, 1967/XVII, 3–43.

G. SOÓS Katalin, *Burgenland az európai politikában 1918–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1971.

GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012.

GULYÁS Martin, *Az 1945-ös csongrádi földosztás vesztesei*, Emlékeztető, 2016/1–2, 52–68.

GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.

Háború béke idején. Paramilitáris erők Euróában az első világháború után, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017.

Hadtudományi Lexikon. Új kötet, főszerk. KRAJNCZ Zoltán, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019.

HATOS Pál, *Az elátkozott köztársaság. Az 1918-as összeomlás és forradalom története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.

HATOS Pál: *Rosszifűk világforradalma. Az 1919-es magyarországi tanácsköztársaság története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

HÉJJAS Iván, *Légi jog*, Első Kecskeméti Hírlapkiadó- és Nyomda Rt, 1934.

HETÉNYI IMRE, *Amikor a rend őre voltam*, Budapest, Pantheon Kiadás, 1941.

HOLLÓSI Gábor, *Országgyűlési választási rendszer a Horthy-korszak Magyarorszáján*, Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás 2015/1, 115–133.

HOLLÓS Ervin, *Rendőrség, csendőrség, Vkf2*, Budapest, Kossuth Kiadó, 1971.

HOLLÓS Ervin–LAJTOS Vera, *Horthy Miklós, a fehérek vezére*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1985.

Horthy Miklós titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós, SZÚCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1965.

HORTHY Miklós, *Emlékirataim*, Budapest, Európa Kiadó, 1990.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. I. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921, forráskiad. KARSAI Elek, KUBITSCH Imre, NEMES Dezső, PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II. A fasiszta rendszer kiépítése Magyarországon 1921–1924, forráskiad. KARSAI Elek, NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. III. Az ellenforradalmi rendszer gazdasági helyzete és politikája Magyarországon 1924–1926, forráskiad. KARSAI Elek, NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. IV. Az ellenforradalmi rendszer külpolitikája 1927. január 1–1931. augusztus 24., forráskiad. KARSAI Elek, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1967.

Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez 2., szerk. HORVÁTH Ibolya–SOLT Pál–SZABÓ Győző–ZANATHY János–ZINNER Tibor, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1993.

JANKOVICH Arisztid, *A Nemzeti Hadsereg (1919)*, forráskiad. GYÖRGY Sándor, Budapest, Szülőföld Könyvkiadó–Trianon Múzeum, 2019.

Nigel H. JONES, *Hitler's Heralds. The Story of the Freikorps, 1918–1923*, Dorset, Barns and Noble, 1995.

KÁDÁR Gábor–VÁGI Zoltán, *Antiszemita atrocitások, gyilkosságok, pogromok a fehérterror időszakában*, ELTE Társadalmi Konfliktusok Kutatóintézete, 2010.

http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=138:antiszemita-atrocitasok-gyilkosságok-pogromok-a-feherterror-idszakaban-&catid=16:esetek

KÁDÁR LYNN Katalin, *Eckhardt Tibor amerikai évei, 1941–1972*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2006.

KARSAI Elek, *Számjeltávirat valamennyi magyar királyi követségnek*, Budapest, Táncsics Kiadó, 1969.

KARSAI László, *Szálasi Ferenc. Politikai életrajz*, Budapest, Balassi Kiadó, 2016.

Janet KERÉKES, *Álarcosbál a Fehér Keresztben. A zsidó asszimiláció*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2018.

KERÉKES Lajos, *Olaszország, Magyarország és az osztrák Heimwehr-mozgalom*, Történelmi Szemle, 1961/2, 199–216.

KERÉKES Lajos, *Ausztria történelme 1918–1955*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.

KERÉKES Lajos, *Hitler-puccs a sörházban*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1976.

KEREPESZKI Róbert, *A politikai és társadalmi élet határán. A Társadalmi Egyesületek Szövetsége a Horthy-korszakban*, in „...nem leleplezni, hanem megismerni és megérteni”. Tanulmányok a 60 éves Romsics Ignác tiszteletére, szerk. GEBEI Sándor–IFJ. BERTÉNYI Iván–RAINER M. János, Eger, Esterházy Károly Főiskola, 373–388.

KEREPESZKI Róbert, *A Turul Szövetség 1919–1945. Egyetemi ifjúság és jobboldali radikalizmus a Horthy-korszakban*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012.

KEREPESZKI Róbert, *A Vitézi Rend, 1920–1945*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2013.

KEREPESZKI Róbert, *Darányi Kálmán. Pályakép, személyiség, korrajz*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2018.

David KING, *The Trial of Adolf Hitler. The Beer Hall Putsch and the Rise of the Nazi Germany*, London–New York, W. W. Norton and Company, 2017.

KOHN Sámuel, *Kohn Schwerin Götz bajai és bácsmegyei főrabbi. Élet- és korrajz (1760–1852)*, forráskiad. HICSIK Dóra–NAGYELA László Márk–RÓNA Tamás, Szabadka, Minerva Könyvképző (MILKO), 2019.

KOLONTÁRY Attila, *Alekszej von Lampe, Vrangél báró katonai képviselője Magyarországon*, Pécs, PTE BTK Történettudományi Intézet –Modernkori Oroszország és Szovjetunió Történeti Kutatócsoport, MOSZT-füzetek 1., 2015.

KOMORÓCZY Géza, *A zsidók története Magyarországon II. 1849-től a jelenkorig*, Pozsony, Kalligram, 2012.

KONOK Péter, *Az erőszak kérdései 1919–1920-ban. Vörösteror–fehérterror*, Múltunk, 2010/3, 72–91.

KÓRÓDI Máté, *Adattár a Magyar Nemzeti Hadsereg különítményes csoportjai és más fegyveres szervek által elkövetett gyilkosságokról, 1919. augusztus 3.–1921. október 23.*, Budapest, Clio Intézet, Clio Kötetek 2., 2020.

KOVÁCS Tamás, *Adalékok a Magyar Királyi Külgyminisztérium szerepéhez az állammédelemben és az államrendészetben*, Fons, 2008/1, 81–94.

KOVÁCS Tamás, *Az ellenforradalmi rendszer politikai rendészetének genezise, 1919–1921*, Múltunk, 2009/2, 64–92, 75.

KOVÁCS Tamás, *Megfigyelés, internálás, deportálás. Az internálás és a toloncolás kérdésköre a két világháború között, különös tekintettel a II. világháború korára*, PhD-értekezés, Pécs, Pécsi Tudománytem Bölcsészettudományi Kar Interdiszciplináris Doktori Iskola, 2013.

KOVÁCS Tamás, *A Nemzeti Hadsereg és a tiszti különítmények*, in *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása. Rendészettörténeti Tanulmányok 2.*, szerk. JÁMBOR Orsolya Ilona–TARJÁN G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 151–172.

KOVÁCS Tamás, *A Honvédelmi Minisztérium „T” Szervének létrejötte és működése, avagy elbáritás és kémkedés az I. világháború végétől a bethleni konszolidációig*, Budapest, Nemzeti Közszo l g alati Egyetem, 2020.

KOVÁCS Zoltán András, *Láday Istvánnak, a Szálasi-kormány belügyminisztériumi államtitkárának fogságban írott feljegyzései*, Lymbus, 2008/6, 321–355.

KOVÁCS M. Mária, *Liberalizmus, radikalizmus, antiszemitizmus. A magyar orvosi, ügyvédi és mérnöki kar politikája 1867 és 1945 között*, Budapest, Helikon Kiadó, 2001.

KRISTÓ NAGY István, *A nyilasok*, Budapest, Ezredvég Alapítvány, Z-füzetek 28., 1991.

John T. LAURIDSEN, *Nazism and the Radical Right in Austria, 1918–1934*, Koppenhága, The Royal Library–Museum Tusculanum Press, 2007.

L. NAGY Zsuzsa, *Szabadkőművesek*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988.

L. NAGY Zsuzsa, *Egy politikus polgár portréja. Rassay Károly*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2006.

Magyarország a második világháborúban. Lexikon A-Zs, főszerk. SIPOS Péter, Budapest, Petit Real Könyvkiadó–Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete–

Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum–Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem–Magyar Hadtudományi Társaság, 1997.

Magyarországi politikai pártok lexikona, 1846–2010, főszerk. VIDA István, Budapest, Gondolat Kiadó, 2011.

Magyarország történeti kronológiája 3. 1848–1944, szerk. BENDA Kálmán, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1983.

Magyar pokol. A magyarországi febrterror betiltott és üldözött kiadványok tükrében, szerk. MARKOVITS Györgyi, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1964.

MÁRKUS László, *Károlyi Gyula-kormány bel- és külpolitikája, Budapest*, Akadémiai Kiadó, 1968.

Megfigyelés alatt. Dokumentumok a horthysta titkosrendőrség működéséről 1920–1944, forráskiad. BERÁNNÉ NEMES Éva, HOLLÓS Ervin, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977.

Jun NAKATA, *Der Grenz- und Landesschutz in der Weimarer Republik 1918–1933. Die geheime Aufrüstung und die deutsche Gesellschaft*, Rombach Verlag, Freiburg im Breisgau, 2002.

NÁNÁSI László, *A jogrend szolgálatában. Váry Albert élete és működése, 1875–1943*, Budapest, Magyarország Legfőbb Ügyészsége, 2015.

NÁNDORI Pál, *A hirtenbergi fegyverszállítás*, Hadtörténelmi Közlemények, 1968/4, 636–657.

NÁNDORI Pál, *A Marseilles-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

NEMES Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

NÉMETH István, *Magyarok és németek (1914–1934)*, Budapest, Magánkiadás, 2017.

NÉMETH István, *Császárságból diktatúrába. Németország a 20. század első felében*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017.

NÉMETH István, *A Wilhelmstrasse és Magyarország. Az 1920-as évek (1. rész)*, Valóság, 2017/6, 45–80.

NÉMETH István, *Német haditengerészeti és légügyi lépések a versailles-i békeszerződés kijátszására a weimari köztársaság (1919–1933) éveiben*, Acta Academiae Agriensis. Sectio Historiae, 2017/XLIV, 523–534.

OLASZ Lajos, *A kormányzóhelyettesi intézmény története, 1941–1944*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007.

OLASZ Lajos, *Tervek a Felvidék visszafoglalására 1920-ban*, Közép-Európai Közlemények, 2020/4, 89–114.

ORMOS Mária, *Hitler*, Budapest, T-Twins Kiadó, 1994.

ORMOS Mária, *Mussolinótól Hitlerig*, in *Akik nyomot hagytak a 20. századon. Diktátorok – diktatúrák*, szerk. ERÉNYI Tibor, Budapest, Napvilág Kiadó, 1997, 27–47.

ORMOS Mária, *Egy magyar médiavezér. Kozma Miklós*, Budapest, PolgArt Kiadó, 2001.

PAKSA Rudolf, *Szélsőjobboldali pártok és mozgalmak a Horthy-korszakban*, Kommentár, 2007/5, 68–75.

PAKSA Rudolf, *A magyar szélsőjobboldal története*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.

PAKSA Rudolf, *Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma. pártjai, politikusai, sajtója*, Budapest, Osiris Kiadó–MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2013.

PAKSA Rudolf, *A numerus clausus, Gróf Bethlen István és kora*, szerk. NAGY Zsejke, Budapest, Osiris Kiadó, 2014, 137–157.

PAKSA Rudolf, *A fehérterror „logikája”. Események, olvasatok, kontextusok*, in *Terror 1918-1919. Forradalmárok, ellenforradalmárok, megszállók*, szerk. MÜLLER Rolf–TAKÁCS Tibor–TULIPÁN Éva, Budapest, Jaffa Kiadó, 2019, 217–245.

PAKSY Zoltán, *Nyilas mozgalom Magyarországon 1932–1939*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2013.

PAPP István, *A magyar népi mozgalom története, 1920–1990*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2012.

PAPP István, *Szemek a láncban. Játsszámák a magyar állambiztonság történetében*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015.

PAPP István, *Fehér Lajos. Egy népi kommunista pályaképe*, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Kronosz Kiadó, 2018.

PÁSZTOR Mihály, *A fehérterror néhány jelensége. Pest megye 1919–1920*, Budapest, Pest Megyei Levéltár, 1985.

PATAKI Ferenc, *Az ellenforradalom hadserege 1919–1921*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1973.

PELLE János, *Gázkamra a sörgyárban? Munkaszolgálatosok Kőszegen és orvosuk népbírósági pere*, Életünk, 2017/1, 1–29.

PINTÉR István, *Ki volt Horthy Miklós?*, Budapest, Zrínyi Könyvkiadó, 1968.

PÓCS Nándor, *Varjúszereg. Kovács Tivadar és a magyar fajvédelem láthatatlan útjai*, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Kronosz Kiadó, 2022.

PÖLÖSKEI Ferenc, *Hungary After Two Revolutions 1919–1922*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980.

PRÓNAY Pál, *A határban a halál kaszájál. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, forráskiad. PAMLÉNYI Ervin–SZABÓ Ágnes, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963.

PÜSKI Levente, *A Horthy-korszak szürke eminenciása. Károlyi Gyula (1871–1947)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.

PÜSKI Levente, *A Horthy-korszak politikai rendszere*, in *A Horthy-korszak vitatott kérdései*, Budapest, Kossuth Kiadó, 55–74.

ROMSICS Ignác, *A Duna–Tisza közze hatalmi-politikai viszonyai 1918–19-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982. ROMSICS Ignác, *A trianoni békeszerződés*, Budapest, Helikon Kiadó, 2015.

ROMSICS Ignác, *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017.

ROMSICS Ignác, *A nagy háború és az 1918–1919-es magyarországi forradalmak*, Helikon Kiadó, Budapest, 2018.

ROMSICS Ignác, *Bethlen István*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019.

RÓNA Tamás, *Kecskemét zsinagógái és hívei*, 2005.
<https://www.or-zse.hu/resp/ronatamas-kecsekemet-mtud2005.htm>

RÓNA Tamás, *A zsidó lélek és a böjtök*, 2005.
<https://www.or-zse.hu/resp/hallgatoi/ronatamas-bojtok.htm>

RÓNA Tamás–SZILÁGYI Iván Péter, *Eltemetett könyvek*, National Geographic Magyarország, 2008/1, 144–148.

RÓNA Tamás, *A bizonyosság ládája*, Keresztény–Zsidó Teológiai Évkönyv, 2007, 319–342.

RÓNA Tamás, *A zsidó lélek és a böjtök*, Keresztény–Zsidó Teológiai Évkönyv, 2008, 225–246.

RÓNA Tamás, *A kecskeméti zsinagóga és hívei*, in OR-ZSE Évkönyv 2004–2007, szerk. SCHÖNER Alfréd, Országos Rabikéző - Zsidó Egyetem–Gabbiano Print Kft., Budapest, 2008, 373–380.

RÓNA Tamás, *Judaizmus és közösségtörténet: Kecskemét rabbijainak működése történet-szociológiai aspektusból*, PhD-értekezés, Országos Rabiképző – Zsidó Egyetem, 2010.

RÓNA Tamás, *Tolerancia, Keresztény–Zsidó Teológiai Évkönyv*, 2011, 207–210.

RÓNA Tamás, *Eruszin, kidusin, neszin: eljegyzés, megszentelés és a házasság*, in *Középpontban a család*, szerk. ÖRSI Julianna, MTA Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület, Szolnok–Túrkeve, 2012, 219–223.

RÓNA Tamás, *Rabbi Slomó Jicchák: Rási (1040–1105) – A „Pársándátá*, Terézvárosi Vallásközi Évkönyv, 2015, 77–80.

RÓNA Tamás, *A kecskeméti zsidó hitközység alakulása, intézményei*, in *Bölcsék között időzni. A 70 éves Haraszti György köszöntése*, szerk. NAGYELA László Márk, Budapest, Jakab és Komor tér 6. Egyesület, 2018, 19–27.

RÓNA Tamás, *Rabbik – közösségzemlélet*, in *Keleti tanulmányok és vallásközi párbeszéd – Írások Szécsi József tiszteletére*, szerk. Hídvégi Máté, Budapest, L’Harmattan Kiadó, 2018, 253–259.

RÓNA Tamás, *Az óizraeli vallás áldozati szokásai a Szentírás tükrében*, Terézvárosi Vallásközi Évkönyv, 2018, 87–95.

RÓNA Tamás, *Előszó*, in *A magyarországi zsidóság története*, szerk. RÓNA Tamás–MEZEI Mónika, Budapest, Szent István Társulat, Budapest, 2018.

RÓNA Tamás–SCHINDLER Iván, *Schindler József szegedi főrabbi emlékezete*, Szeged, Szegedi Zsidó Hitközség dr. Birnfeld Sámuel Könyvtára, 2019.

RÓNA Tamás, *Az ároni áldás és a Malkicedek-áldás összehasonlítása*, Keresztény–Zsidó Teológiai Évkönyv, 2019, 18–25.

RÓNA Tamás, *Bevezetés*, in KOHN Sámuel, *Kohn Schwerin Götz bajai és bácsmegyei főrabbi. Élet- és korrajz (1760–1852)*, forráskiad. HICSIK Dóra–NAGYELA László Márk–RÓNA Tamás, Szabadka, Minerva Könyvképző (MILKO), 2019, 5–14.

RÓNA Tamás, *A kecskeméti zsidók a XVIII-XIX. században*, in *Az egyház építője és misszionáriusa – Írások Szilvási József tiszteletére 70. születésnapja alkalmából: The Builder and Missionary of the Church – Essays in Honour of Jozsef Szilvasi for his Seventieth Birthday*, szerk. TOKICS Imre, Pécel, Adventista Teológiai Főiskola, 2021, 120–133.

RÓNA Tamás, *Az Örökös éjszakáján*, in „...így szól az én uram, az Úr...”. *Tisztelegő írások Fodor Ferenc professzor úr 65. születésnapjára*, szerk. CSORBA Dávid, Hernád Kiadó–Sárospataki Református Teológiai Akadémia, Sárospatak, 2021, 189–196.

RÓNA Tamás, *Te végtelen vagy, és éveid is végtelenek*, in *Isten nagykövete. Szigeti Jenő emlékkötet*, szerk. TOKICS Imre–RÓNA Tamás, Pécel, Adventista Teológiai Főiskola, 2021, 142–154.

RÓNA Tamás, *Ceglédi mártírokra emlékezett a zsidó közösség*.
<https://zsima.hu/2022/06/24/ceglledi-martirokra-emlekezett-a-zsido-kozosseg/>

RÓNA Tamás, *A nagykőrösi mártírokra emlékezünk*.
<https://zsima.hu/2022/06/29/a-nagykorosi-martirokra-emlekeztunk/>

RÓNA Tamás, *A szolnoki mártírokra emlékezünk*.
<https://zsima.hu/2022/07/10/a-szolnoki-martirokra-emlekezunk/>

RÓNA Tamás, *Judaizmus és közösségtörténet. Kecskemét rabbijainak működése történet-szociológiai megközelítésben*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás, *Az örökös éjszakája. Válogatott zsidó vallástudományi tanulmányok*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás, *Láss túl a falakon! Tamás Róna főrabbi válogatott tanításai, beszédei, előadásai*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás, *A közösség szolgálatában. Kecskemét négy neves rabbijának pályarajza a dualizmustól a Kádár-korszakig*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás, *Kiáltó folyam, avagy a bullámtörés analógiája. Róna Tamás főrabbi egybegyűjtött írásai*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

Thomas L. SAKMYSTER, *Hungary's Admiral on Horseback. Miklós Horthy, 1918–1944*, Washington, Columbia University Press, 1994.

SCHUTZBACH Csaba, *Friedrich István. 100 éve történt az őszirózsás forradalom*, Veszprém, Magyar Vidék 56-os Szervezet Országos Központja, 2018.

SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, Tomus LVII, 1976, 3–60.

SHVOY Kálmán, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945, forráskiad* Perneki Mihály Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983.

SIPOS Péter, *A konspiráció mítosza. Titkos szerveződések Magyarországon 1919–1944*, Beszélő, 1995/29–30.

SOMBOR-SCHWEINITZER József, *Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról, 1932–1943*, forráskiad. KOVÁCS Tamás, Budapest, Gondolat Kiadó, 2009.

SOÓS László, *A Nemzeti Munkavédelmi Szervezet létrehozása és tevékenységének első évei, 1921–1926*, Levéltári Szemle, 1979/1–2, 277–291.

SŐREGI Zoltán, *Egy felemás diverzánsakció. Szabadcsapatok Kárpátalján 1938 őszén*, Felderítő Szemle, 2009/4, 148–156.

SŐREGI Zoltán, *Adalékok a marseille-i merénylet*hez, Archivnet, 2013/4.

https://archivnet.hu/hadtortenet/adalekok_a_marseillei_merenylet_hatterehoz.html

SUBA János, *Karhatalmi formációk Magyarországon 1918–1920*, Rendvédelem-történeti Füzetek 2008/18, 131–142.

SUBA János, *A Nemzeti Hadsereg csendőralakulatai 1919–1921*, Közép-európai Közlemények, 2015/4, 47–60.

SUBA János, *Polgárórség szervezése 1919–1921*, Rendvédelem-történeti Füzetek, 2018/56, 131–144.

SZABÓ Ferenc SJ, *Probászka Ottokár élete és műve (1858–1927)*, Budapest, Szent István Társulat, 2007.

SZAKÁLY Sándor, *A magyar katonai felső vezetés, 1938–1945*, Budapest, Ister Kiadó, 2001.

SZAKÁLY Sándor, *Honvédség és tisztikar 1919–1947*, Budapest, Ister Kiadó, 2002.

SZAKÁLY Sándor, *Napló, naplószerű emlékirat, emlékirat?. Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945 nyomán a naplóíró felelőségéről és a forráskritika fontosságáról*, in *Emlékirat és történelem*, szerk. HORVÁTH Jenő–PRITZ Pál. Budapest, 2012. Magyar Történelmi Társulat – Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság. 82–98.

SZAKÁLY Sándor, *Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása 1918–1922*, in *A XIX–XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági testületei*, szerk. BODA József–PARÁDI József, Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történelmi Tudományos Társaság–Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2014, 101–116.

SZAKÁLY Sándor, *A 2. vkf. osztály, Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéről, 1918–1945*, Budapest, Magyar Napló Kiadó–Veritas Történetkutató Intézet, 2015.

SZAKÁLY Sándor, *Az Evidenzbürotól az önálló magyar katonai hírszerzés megteremtéséig*, Felderítő Szemle, 2016/11, 64–74.

SZÁSZ László, *Bánffy Miklós. Az erdélyi szellem arisztokratája*, Budapest, Magyar Művészeti Akadémia, 2020.

SZÁVAI Ferenc, *Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásának következményei. Az államutódlás vitás kérdései*, Pécs, Pro Pannonia Kiadó, 2004.

SZEKÉR Nóra, *A Magyar Közösség története*, PhD-értekezés, Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2009.

SZEKÉR Nóra, *Titkos társaság. A Magyar Testvéri Közösség Története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2017.

SZERÉNYI Ildikó–VISZKET Zoltán, *Buzgó Mócsing, az igazi Trebitsch*, Archivnet, 2006/3.

http://www.archivnet.hu/kuriozumok/buzgo_mocsing_az_igazi_trebitsch.html

Dmitar TASIĆ, *Paramilitarism in the Balkans. Yugoslavia, Bulgaria, and Albania, 1917–1924*, Oxford, Oxford University Press, 2020.

TÓTH Attila, *Piroska János élete és festészete*, Csongrád, Magánkiadás, 2009.

TÓTH Imre, *Egy polgári arisztokrata. Kánya Kálmán (1869–1945)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.

TÓTH Imre, *Két Anschluss között. Nyugat-Magyarország és Burgenland Wilsontól Hitlerig*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2020.

TÓTH Imre, *Mítosz és valóság. Sopron hőse a 20. századi (emlékezet)politikában*, Világtörténet, 2022/2, 345–360.

TÓTH Tibor, *A hungarista mozgalom emigrációtörténete az „Út és cél” és a „Hungarista Tájékoztató” című sajtótermékek tükrében*, Debrecen, Debrecen University Press, 2008.

TURBUCZ Dávid, *Horthy Miklós*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2011.

UJSZÁSZY István, *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkj. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*, forráskiad. HARASZTI György–KOVÁCS Zoltán András–SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Corvina Kiadó, 2007.

UJVÁRY Gábor, *„Egy európai formátumú államférfi”. Klebelsberg Kuno (1875-1932)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2014.

UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó–Országos Széchenyi Könyvtár, 2012.

Uğur Ümit ÜNGÖR, *Paramilitarism. Mass Violence in the Shadow of the State*, Oxford, Oxford University Press, 2020.

UNGVÁRY Krisztián, *Horthy Miklós. A kormányzó és felelőssége 1920–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2020.

VÁGI Zoltán, *Endre László. Fajvédelem és antiszemitizmus a közigazgatási gyakorlatban 1919–1944*, in *Tanulmányok a Holokausztról II.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2002, 81–154.

VARGA Krisztián, *Az 1945 előtti politikai rendőrség Wayand Tibor detektívfelügyelő önvallomásában*, Betekintő, 2009/1.

http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2009_1_varga_k.pdf

VARGA Krisztián, *Ellenség a baloldalon. Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015.

VARGYAI Gyula, *A biatorbágyi merénylet. Merénylet a merénylet ellen*, Budapest, Hadtörténelmi Levéltár–Paktum Nyomdaipari Társaság, 2002.

VÁRY Albert, *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*, Vác, A Váci Királyi Országos Fegyintézet Könyomdája, 1922.

VESZPRÉMY László Bernát, „*Ne hagyjátok őket elcípelni!*”. *Zadravec, István és a holokauszt*, Sapientiana, 2016/1, 78–91.

VESZPRÉMY László Bernát, *1921. A Horthy-rendszer megszilárdulásának története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

VONYÓ József, *Jobboldali radikálisok Magyarországon 1919–1944. Tanulmányok, dokumentumok*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2012.

VONYÓ József, *Gömbös Gyula*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2014.

VONYÓ József, *Gömbös Gyula és a hatalom. Egy politikussá lett katonatiszt*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

Robert G. L. WAITE, *Vanguard of Nazism The Free Corps Movement In Post-War Germany 1918-1923*, New York, W. W. Norton and Company, 1969.

Bernard WASSERSTEIN, *Az igazi Trebitsch. Az átváltozóművész*, ford. MOLNÁR György, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2016.

WAYAND Tibor, *Önvallás. Wayand Tibor fogságban írt visszaemlékezései, 1945–1946*, forráskiad. VARGA Krisztián, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Kronosz Kiadó, Budapest, 2019.

Thomas WIEDER, *Genre fasciste. Dans les années 1920, Adolf Hitler était surveillé par les services français. La fiche rédigée sur le*

futur Führer dort dans une armoire des Archives nationales, Le Monde, 2009. november 20.

WINKLER László, *A Magyar Légiforgalmi Rt. története 1928-tól 1945-ig*, A Közlekedési Múzeum Évkönyve 1983–1984, 389–415.

ZADRAVECZ István, *Páter Zadravecztitkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYI György, Kossuth Könyvkiadó, 1967.

ZAKAR József, *Fajvédők az 1920-as évek Magyarorszáján*, in *Tanulmányok a Holokausztról V.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2011, 52–111.

ZEIDLER Miklós, *A revíziós gondolat*, Pozsony, Kalligram, 2009.

ZEIDLER Miklós, *Külpolitika és revízió – Mindent vissza?*, in *A Horthy-korszak vitatott kérdései*, Budapest, Kossuth Kiadó, 175–196.

ZINNER Tibor, *Adatok a szélsőjobboldali egyesületek megalakulásának körülményeihez*, Történelmi Szemle, 1979/3–4, 562–576.

ZINNER Tibor, *Adatok az Ébredő Magyarok Egyesületének 1918. november–1920. március közötti történetéhez*, Budapest Főváros Levéltára Közleményei, 1978/1, 251–284.

ZINNER Tibor, *Az egyesületek, pártok feloszlása Budapesten 1945 és 1948 között 1.*, Politika-Tudomány, 1987/4, 60–77.

ZINNER Tibor, *Az egyesületek, pártok feloszlása Budapesten 1945 és 1948 között 2.*, Politika-Tudomány, 1988/2, 76–88.

ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.

A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság összeomlása után az antanthatalmak segítségével berendezkedő új, erősen jobboldali, autoriter konzervatív kormányzat 1919–1920-ban hosszú ideig csak nagy nehézségek árán tudott úrrá lenni az országban uralkodó polgárháborús, kvázi anarchisztikus állapotokon. Noha a politikusok a meglehetősen rossz emlékű kommunista rezsim uralma után elsősorban a baloldali mozgalmakkal, főként a kommunistákkal szemben igyekeztek fellépni, az állami és társadalmi rend helyreállítását erősen akadályozták egyes katonai csoportok, formálisan többnyire az ország új, jobboldali hadereje, a Nemzeti Hadsereg hadrendjébe tartozó, azonban sokszor tényleges állami kontroll nélkül tevékenykedő paramilitáris alakulatok is, amelyeknek tagjai többek között a kommunisták és zsidók, vagy legalábbis annak vélt személyek elleni politikai bosszúhadjáratuk közben súlyos bűncselekményeket követtek el. Olyan időszak volt ez, amikor embereknek a származásuk, identitásuk, politikai véleményük miatt kellett szenvednie vagy meghalni, persze nem először és nem is utoljára a magyar és az egyetemes történelemben – egyúttal pedig a gyilkosok ideje, olyan gátlástalan embereké, akik hazafias indokokra hivatkozva oltották ki más emberek életét előítéletből, gyűlöletből és/vagy nyereségvágyból, és akik igen sok esetben érdemi büntetést sem kaptak borzalmas cselekedeteikért. A jelen történettudományi szakkönyvben közreadott három történeti (eset)tanulmányban a történész-levéltáros szerző elsősorban arra tesz kísérletet, hogy a maga valóságában, és egyúttal persze tágabb összefüggésrendszerben mutassa be az 1919 és 1925 között Magyarországon is elszabaduló, igen nagy részben antiszemita indíttatású félkatonai politikai erőszakot, melyet súlyosbít, hogy az elkövetők állami, vagy legalábbis kvázi-állami (fél)katonai szervezetek tagjai voltak. Egyúttal pedig a szerző nem titkolt szándéka az is, hogy az 1919 és 1925 közötti időszak századik évfordulójának táján valamilyen formában emléket állítson az antiszemita indíttatású politikai gyilkosságok áldozatainak, és emléküket ne hagyja feledésbe merülni...